1119

CURAÇAO.

HERINNERINGEN EN SCHETSEN,

DOOR

S. VAN DISSEL,

PREDIKANT BIJ DE VERBENIGDE PROT. GEMEENTE ALDAAR.

LEYDEN,
A. W. SYTHOFF.

1857.

D 23

RIJKSUNIVERSITEIT LEIDEN
0610 2755

1119.
D. 23.

1119
D. 23

CURAÇAO.

HERINNERINGEN EN SCHETSEN,

DOOR

S. VAN DISSEL,

PREDIKANT BIJ DE VEREENIGDE PROT. GEMEENTE ALDAAR.

LEYDEN,
A. W. SYTHOFF.

1857.

NED.
LETTERK.

CURAÇAO.

HERINNERINGEN EN SCHETSEN.

Welk belang, vroeg ik mij zelven meermalen af, als ik beginnen wilde mijne »herinneringen" voor de drukpers gereed te maken, welk belang zal het Nederlandsche publiek toch wel in die herinneringen stellen? Zou het niet beter zijn ze in mijnen lessenaar te bewaren en der vergetelheid over te geven? Hoevelen toch hebben reisverhalen, zeereizen, door de pers bekend gemaakt! En hoe afmattend is het dikwijls voor den lezer om eene reis ten einde te brengen, die hij dan toch ten einde toe lezen wil, alleen omdat hij die begonnen is, maar met een zucht na de laatste bladzijde het boek digt slaat en bij zich zelven mompelt: »'t is niet veel bijzonders!" Wat kon mij dan overhalen om, daar ik dit weet en meermalen zelf ondervonden heb, toch mijne herinneringen de wereld in te zenden?

Is het schrijfzucht, die mij aanzette, om wat mij op mijne eerste (misschien wel mijne laatste, ten minste groote zeereis!) gebeurde, te boek te stellen? — is het misschien de begeerte, dat mijne talrijke vrienden en betrekkingen in het Moederland van stukje tot beetje met mijn wedervaren bekend zouden zijn? — is het mijn gegeven woord om toch, wanneer ik van alles een goed dagboek had gehouden, dat voor de pers gereed te maken en het licht te doen zien? is het eindelijk welligt, omdat mijne reis, ofschoon in vele opzigten aan alle andere zeereizen gelijk, toch nog door eene en andere bijzonderheid en door merkwaardige ontmoetingen gekenmerkt is? Hoe het zij, ziet daar goedgunstige lezers, mijne herinneringen in het licht! Geven zij u de overtuiging, zooals ik met de mijnen de ondervinding heb, dat hij, *dien God bewaart, wel bewaard is*, dan zal de lezing er van voor uwen godsdienstigen zin niet geheel onnut wezen.

Het was mij eene deels aangename deels droevige gewaarwording, door den kapitein van de Ricot, het schip, waarmede wij den togt zouden doen, in het logement, *de Liesveldtsche Bijbel*, in de Warmoesstraat, ingekwartierd te worden. Aangenaam was het mij en mijn gezin, omdat aldus, voorloopig ten minsten, een einde kwam aan al die bemoeijingen en zorgen, welke eene reis naar Curaçao voor eene familie van man, vrouw en zes kinderen vereischt, terwijl ook nog daarenboven voor de achterblijvenden moest gezorgd worden: — van alle die vermoeijenissen konden wij in den *Liesveldtschen Bijbel* een weinig uitrusten, voor wij voor goed Amsterdam verlieten.

Amsterdam, dat woord, die stad wekt eene aangename herinnering bij mij op, nu ik het ter neder schrijf en mijne gedachten laat weiden over de anderhalf jaar, welke ik er in doorbragt — Die aangename herinnering wordt niet zoozeer te weeg gebragt door Amsterdam zelve, door hare beweging, woeligheid en gedurige afwisseling, welke men er vindt, hoewel dit ook door iemand, die gezond en van een levendig gestel is, niet zal worden veracht, al staat daar tegenover nog al het een en ander, hetgeen het verblijf in die koopstad des rijks minder aangenaam zou kunnen maken. Maar zij wordt veroorzaakt omdat die stad de plaats is, waar ik na jaren lang buiten betrekking als dienaar des Evangelies te zijn geweest, de eer en het voorregt had, daar nevens de andere predikanten als hulpprediker te mogen werkzaam zijn in de verkondiging van het Evangelie, in de prediking van CHRISTUS den Heer en de genade Gods door Hem aan zondaren geopenbaard, zooals ik dat uitboezemde, toen ik op den 30sten September 1855 des avonds in de Oude Kerk, naar aanleiding van Hebr. IV: 9 en 11a, een woord tot afscheid aan de gemeente sprak; mijn anderhalfjarig verblijf te Amsterdam is een lichtend punt in mijn leven geweest voor mij zoowel als voor de mijnen; en vooral in de laatste dagen van mijn verblijf aldaar heb ik het mogen ondervinden, niet alleen door woorden maar ook door daden, dat mijne kortstondige hulpprediking te Amsterdam niet ijdel is geweest en niet ijdel zijn zal.

Het was dan ook alleen de onzekerheid der betrekking,

gepaard met het verlangen om eenmaal wederom eene vaste bediening als predikant te bekleeden, welke mij deden besluiten tot het verzoek om in aanmerking te komen bij de vervulling der vakature, ontstaan door het emeritaat van Ds. BETTING te Paramaribo.

Groote genade van mijnen God en Vader, die der menschenharten leidt en bestuurt, moest ik het dus rekenen, toen ik, nadat door de verplaatsing van Ds. CONRADI, predikant te Curaçao, naar Paramaribo, op dat eiland eene vakature was ontstaan, op den 25sten Augustus 1855, de koninklijke aanstelling en het ministerieel besluit ontving, waarbij ik tot predikant bij de gemeente aldaar benoemd werd. Geen wonder dat blijde en dankbare aandoeningen mij toen bijna overstelpten, hoewel het mij smartte aan zoovelen in de gemeente, die mij lief en dierbaar geworden waren, mijn aanstaand vertrek te moeten mededeelen.

Van den tijd mijner benoeming af werd mijn stil en geleidelijk leven meer woelig en onrustig. Plannen voor de toekomst moesten worden gemaakt, bestellingen gedaan en zaken afgehandeld. Den 30sten September vervulde ik mijn laatste werk in de Amsterdamsche gemeente, terwijl op den 9den October daaraanvolgenden mijne bevestiging als herder en leeraar op Curaçao te 's Gravenhage in de Kloosterkerk door de commissie tot de zaken der Protestantsche kerken in Oost- en West-Indië, plaats had. Hartelijk en indrukwekkend was het woord dat de voorzitter dier commissie, Ds. TIMMERS VERHOEVEN, bij die gelegenheid zoowel tot mij als tot den proponent BRIËT, die voor de dienst in Oost-Indië bestemd was, sprak. God weet het, het: *Ja ik van gänscher harte*, toen voor de tweede maal in mijn leven uitgesproken, was zoo innig gemeend, als het voor de eerste maal was. Deed ik het toen misschien in eigen kracht en steunende op mijn vermogen en goede voornemens — ik sprak ze voor de tweede maal uit met diep gevoel van eigen zwakheid, maar in het vertrouwen op den God mijns heils, op mijnen Vader in JEZUS CHRISTUS, die sterkte en vermogen heeft, om mijne zwakheid tot kracht te doen zijn en mij door Zijnen Heiligen Geest te verlichten, te leiden en te heiligen, en in dat vertrouwen sprak ik die allergewigtigste belofte uit. God geve, dat ik nimmer ontrouw be-

vonden worde en ik met mannelijke kracht optrede in den wijngaard des Heeren, en tot uitgebreiden zegen strekke in het Rijk van CHRISTUS!

Ja! ik achtte het mij eene groote eer en een groot voorregt in mijne vroegere betrekking hersteld te worden, en mogten er dan ook al vele moeijelijkheden aan verbonden zijn en vele bezwaren zich voordoen; God, op Wien ik alle mijne bekommernissen werp, zal ze mij doen te boven komen. Ik ben er de leden dier voornoemde commissie hartelijk dank voor verschuldigd, dat zij mij als herder en leeraar op Curaçao hebben voorgedragen, zoo dat die voordragt door het Ministerie van Eerdienst is ondersteund en de koninklijke benoeming er op is gevolgd. Ik spreek dien dank hier openlijk uit aan de commissie in het algemeen en hare leden in het bijzonder, maar vooral aan dien waardigen grijsaard, welke haar nog zoozeer tot eere verstrekt, die, ofschoon aan de Leidsche Hoogeschool — waar ook *ik* zijne lessen mogt aanhooren — de welverdiende rust kunnende genieten, nog rusteloos werkzaam is in den hoogen werkkring, dien God hem aanwees, en mij steeds ten vaderlijken vriend en welmeenenden raadsman is geweest. Ik meen den hoogleeraar VAN HENGEL, wien God nog vele jaren de gezondheid en krachten naar ziel en ligchaam beware en hem bij voortduring tot in hoogen ouderdom stelle tot een licht en vraagbaak in CHRISTUS kerk, tot een sieraad der Leidsche hoogeschool!

Na de bevestiging en het afscheid van vele vrienden en kennissen te Delft en Leiden, keerde ik met mijne echtgenoot naar Amsterdam terug, daar de 15de October, op welken wij volgens contract aan boord van de Ricot zouden gaan, naderde: het vertrek werd evenwel van dag tot dag uitgesteld; noodzakelijke herstellingen waren nog aan het schip te doen; lading en proviand moesten worden ingenomen; maar dewijl ons huis bijna geheel ledig werd en alle levensgemakken begonnen te ontbreken, verlangden wij ernstig om uit dien alles behalve aangenamen toestand te geraken en aan boord van de Ricot wat meer gemakken te vinden. De kargadoor en kapitein begrepen dan ook na eenige dagen, dat het hoog tijd werd, dat aan onze betamelijke wenschen werd voldaan, en ofschoon wij dan ook

aan boord niet konden opgenomen worden, werd ons, zooals ik bij den aanvang zeide, een aangenaam logies bereid in den *Liesveldtschen Bijbel*.

In den namiddag van den 29sten gingen wij eindelijk in het Oosterdok aan boord; wij werden door een stoomsleper uit het Dok gehaald tot binnen de sluis van het kanaal, vervolgens werd de Ricot door het kanaal per stoomboot gesleept en wij kwamen dien dag met den avond tot Alkmaar. Hier namen onze betrekkingen afscheid van ons.

Guurder en kouder nog dan den vorigen dag was den 29sten het weder, toen wij des morgens vroeg van Alkmaar afvoeren, zoodat er weinig opgewektheid was om op het dek te komen. Met den middag echter, ofschoon de Oostenwind stevig doorwaaijen en de lucht gedurig betrokken bleef, werd het wat minder koud en konden wij van de buitenlucht nog wat gebruik maken. Men kon het echter de beide schapen en de twee biggen, die de kapitein aan boord had genomen, om ons in tijd van nood tot voedsel te dienen, aanzien, dat hun het gure weder evenmin beviel als ons, daar zij achter stukken hout en touwwerk wegschuilden. Het leven voor zulke beesten aan boord is eene ware marteling, daar zij noch goed gevoerd noch verzorgd worden en zoo geheel uit hun element zijn gerukt. Geen wonder dan ook dat den vorigen avond, toen een vijftal hoenders het hek van hun hok hadden weten te verbreken en op het dek rondliepen, twee hunner, wie de vleugelen niet genoegzaam waren gekort, zich in de hoogte verhieven en al kwakende en klapwiekende in het kanaal zich nederlieten. Ik moest lagchen om den zwarten koksmaat van Curaçao, die dadelijk in de boot sprong en de vlugtelingen achterna zette, in de hoop om ze te zullen inhalen, maar na een half uur vergeefsche moeite terug keerde.

Wij gingen dien avond naar de kooi met de hoop om, als de wind zóó bleef, Dingsdag morgen vroeg zee te kiezen. Doch toen wij in gezondheid waren ontwaakt, was de kans verkeerd, daar de wind naar het Zuiden en vervolgens naar het Westen was gedraaid, een zware damp op zee lag en de weêrglazen sterk gedaald waren. Dat was ons onaangenaam en tot groote teleurstelling, ofschoon de eerste stuurman ons den vorigen avond niet veel aangenaams had

verhaald van de zeeziekte, waarvan wij allen gaarne verschoond zouden willen blijven. Toch hadden wij het er op durven wagen, indien wij maar in het ruime sop gekomen waren, maar nu moest onze moed tot nader order blijven rusten, daar wij weder van den tweeden stuurman, van Curaçao afkomstig, vernamen, dat de kapitein dien nacht tot afdoening van eenige zaken naar Amsterdam was vertrokken en Donderdag eerst terugkeeren zou, zoo dat wij dan ten minsten zeker nog een paar dagen in het Nieuwe Diep zouden moeten blijven liggen, en wie weet hoe vele nog na dien, indien de wind in het Westen bleef of de storm weder opkwam, hetgeen in dit jaargetijde nog al gewoon is.

Voor ik echter verder ga, wil ik trachten eenige beschrijving te geven van den bodem waarop wij ons bevonden. De Ricot (eene soort van vrouwennaam, naar een meisje aan het vaartuig gegeven; men vindt ook de verkleiningsnaam Ricolette, als naam van een vaartuig) is een driemast barkschip, zoogenaamd klipperschip, varende onder Amerikaansche vlag, omdat het in Amerika gebouwd en aldaar verzekerd is, doch voor rekening van Curaçaosche reeders. Het is een fraai, groot schip, doch heeft voor passagiers vrij wat ongemakken; want niet alleen — ik spreek hier van latere ondervinding — dat het, daar het al te smal schijnt voor zijne lengte, gedurig geweldig heên en weêr waggelt, zoodat men telkens denkt, dat het omslaat, terwijl ook de lijzeilen familiaar water scheppen bij den minsten wind en gang van het schip, zoo heeft het ook zeer weinig boord voor de passagiers om zich te vertreden, en men moet zich aan touwen en houtwerk vasthouden om niet over boord te slaan. De kajuit is namelijk, wat men noemt, halfgezonken; steekt dus op het achterschip een paar voet naar boven uit, en de verschansing is daarmede gelijk, zoodat, indien men niet vast op de beenen staat, men in gedurig gevaar is, om kennis met de zilte golven te gaan maken. De lengte van de kajuit zal een voet of twaalf zijn en dan wordt natuurlijk het boord breeder, maar de verschansing blijft even laag. Men kon nu wel langs een trap naar het tweede gedeelte van het boord gaan, voor den grooten mast, waar de verschansing boven de zes

voet hoog is, maar daar was het altijd zoo vreesselijk vuil door de schapen en biggen, die er rondliepen, en het zeewater sloeg altijd zoo onaangenaam naar binnen door de spuigaten, die op zijde waren, dat eenige der passagiers niet dan in den hoogsten nood dit gedeelte als wandelplaats verkozen, hetgeen dan ook niet zeer uitgestrekt was; terwijl bovendien door een boot, welke er in was nedergelegd en andere zaken, die er waren of werden nedergesmeten, (aan boord van de Amerikaansche schepen gaat het niet toe als op eenen Hollandschen bodem) de passage zeer gestremd werd. In het midden van dat gedeelte van het schip is de kombuis, en daar achter het verblijf voor de matrozen; waarlijk geen grootsch verblijf en slechts groot genoeg om hen te bevatten, die de wacht niet hadden, dat is drie of vier.

De ingang van de kajuit is juist bij het roer, waar de ruimte om door te gaan zeer gering is, terwijl men gedurig moest oppassen om het hoofd niet tegen het liggend hout van het bezaanzeil te stooten. Met een trap van zeven treden daalt men nu nederwaarts en komt eerst in het voorste of liever achterste gedeelte van de kajuit, eigentlijk voor den hofmeester ingerigt, en waar hij in kasten, hokken en gaten zijne bergplaats voor borden, kommen, kopjes enz., en de dagelijksche proviand heeft, maar waarin nog twee hutten waren en vlak onder het roer nog een paar slaapplaatsen voor den hofmeester, den koksmaat en wie er nog wilde inkruipen: want dat ingaan moest al bukkende en kruipende geschieden, zijnde die plaats of dat hok ook nog bestemd om een kat in te bergen. Een stevige tafel en nog wat steviger stoelen of tabouretjes, dan in het andere gedeelte der kajuit zijn, bevonden zich hier.

Het eerste gedeelte van de kajuit is van het tweede, het verblijf der passagiers, door een dubbele deur afgescheiden, van welke echter de eene slechts kon geopend worden, tot groot ongerijf der passagiers, omdat tegen de andere de tafel van de voorkajuit, waarvan ik zoo even sprak, bevestigd was. De bezaanmast verdeelt dat tweede gedeelte in twee zeer ongelijke deelen, daar de tafel, aan welke de passagiers bij het ontbijt en diner moesten plaats nemen, tegen dien mast stuitte, en wij dus als gepakte haringen

aan tafel moesten zitten, namelijk elf passagiers, de kapitein, en twee stuurlieden. De hoogte van de kajuit is goed, men kan er met den hoed op regt in staan; bijna op het einde is een lantaarn of luik met glas overdekt, dat er kan afgenomen worden; daaronder hangt het kompas; in het voorste gedeelte hangt eene niet slaande klok. Aan beide zijden van de kajuit zijn drie hutten, dus zes in het geheel, even groot, met eene ruime kooi voor twee personen, een beddetafeltje, waarin lampetkan, waschkom en verdere gemakken: de kooijen echter zijn zeer laag, zoodat men er onmogelijk in overeind kan zitten. In elke hut is een raampje, naar buiten corresponderende, dat men kan openzetten: in de beide laatste hutten twee: in de kooijen nog een soort van raampje, zijnde van patentglas met een stevigen schroef digtgemaakt, dat men bij stil weder ook kan openzetten, zonder gevaar dat de zee er in komt. Elke hut heeft een spiegel, zeer ligte stoeltjes of tabouretten, en een paar fauteuils van dezelfde ligte soort, van matwerk, zijn tot zitplaatsen bestemd. Bij de minste deining vlogen die omver, en die er op zaten ook, zoodat wij het zeer betreurden, dat er, zoo als op andere schepen, geen vaste canapé's waren. Een drietal onzer kisten, die wij in de kajuit hadden vastgespijkerd, moesten ons menigmaal tot vaste zitplaats dienen en zoo deze hunne dienst ook weigerden, de vloer. De tafel is wel verbaasd zwaar, maar daardoor waren wij meermalen in gevaar, vooral zij, die 's nachts hun toevlugt op den grond zochten, om er door verpletterd te worden, vooral omdat zij niet kon vastgesjord worden, en de klampen, die om de vier pooten gelegd waren, menigmaal hunne dienst weigerden of de tafel, door het overgaan van het schip, er werd uitgetild.

Aan het einde van de kajuit, in het middenpenant, is een groote spiegel, die bedaard alle schokken en stooten heeft doorgestaan, schoon het penant zelf bij harden wind zoo hevig kon kraken, dat wij menigmaal beducht waren, dat de stukken ons om de ooren zouden vliegen. Des avonds hadden wij verlichting door eene vrij akelige lamp, zooals men zeide, van Amerikaansch model, die, in plaats van zooals op andere schepen aan de zoldering te worden vastgemaakt en dus eene vrije beweging te hebben, op tafel

wordt gezet en vastgesjord, maar desniettemin zoo dikwijls is omgeslagen, dat tafel en vloer als met olie ingesmeerd schenen. In de hutten heeft men ook eene soort van lampjes, die de vrijheid hadden om naar believen heên en weêr te schommelen, maar die zeer slecht licht gaven, zoo als trouwens de kajuitslamp ook, en na weinige minuten altijd uitgingen, of men moest steeds aan het katoentje peuteren en dat wat ophalen! Zeer gemakkelijk, als men er bij zat te schrijven! Verder heeft iedere kooi eigen beddegoed. Gaarne hadden wij er echter ons eigen ingelegd, ter oorzake van zekere bewoners, die wij wel in Siberië hadden gewenscht. Er bevonden zich ook bij de bedden of matrassen zeer lange dekens, twee aan elkander gezet, van wel twaalf voet lang, die ons, daar wij ze niet meer gebruikten, toen de warmte aankwam, uitnemend als dweilen gediend hebben, als bij regen het water in de kajuit stroomde; daar er aan dweilen, zoowel als aan vele andere onmisbare dingen, volslagen gebrek aan boord was. En hiermede acht ik genoeg gezegd te hebben van het schip en de kajuit, zoover de passagiers betreft; echter mag ik niet vergeten te melden, dat alles binnen in de kajuit, deuren, penanten, schotwerk enz., van het heerlijkste hout gemaakt, gepolitoerd en verguld was en boven iedere hut een beeldje en een Hollandsch vlaggetje, zoodat als het behoorlijk werd schoon gehouden, men een spiegel had kunnen missen.

Vrijdag avond 2 *November.* Wij zijn heden reeds zeven dagen op de Ricot geweest en nog niet verder gevorderd dan tot het Nieuwe Diep; en Gode zij dank! dat wij niet verder gevorderd zijn, want, indien wij den hevigen storm, die heden woedt, naauwelijks uitgezeild, op zee hadden moeten weêrstaan, wie weet in welk eenen ellendigen toestand wij zouden verkeeren, ja, of wij nog wel in het land der levenden zouden zijn! Gisteren verdroot het ons zeer, dat toen des nachts de Oostenwind was gaan waaijen en den geheelen dag pal bleef staan, onze kapitein den vorigen dag nog naar Amsterdam was gegaan en eerst des namiddags ten vier uren terugkeerde. Alle plannen werden nu gemaakt, daar ook nog andere schepen Donderdag waren uitgezeild, om met het krieken van den dag zee te kie-

zen; doch het weder was des nachts geweldig veranderd; de wind, eerst Noordwest geloopen en daarna West, groeide tot een volslagen storm aan, zoo dat men geen enkel zeil, zelfs niet van een visschersschuit, op zee zag, en men vernam, dat de schepen, den vorigen dag uitgezeild, des nachts weder op de Texelsche reede het anker hadden laten vallen. Wat waren wij nu blijde nog met goede touwen en kabels aan den wal bevestigd te zijn en den storm, waarvoor wij veilig waren, door want en touwwerk te hooren gieren! 't Is dan ook een ongelukkige maand, die maand November, om zee te moeten kiezen! Hoe hartelijk hadden wij verlangd, dat dit in het begin van October zou hebben plaats gehad; en was de bepaalde tijd gehouden, dan zou dit zeker ook zijn geschied, en wij misschien eene voorspoedige reis hebben gemaakt, zooals de Theodora Jozina, die eenige dagen voor ons was uitgezeild en weken voor ons te Curaçao is aangekomen. Maar gedane dingen hebben geen keer en wij moeten er ons lijdelijk in gedragen. Doch niet geheel lijdelijk maar ook vertrouwend, dat deze vertraging onzer reis ook volgens den wil en door het bestuur is van onzen Hemelschen Vader; en dus dankkaar ons gestemd te gevoelen, zal wel onze pligt zijn.

Gisteren heeft de haven van het Nieuwe Diep nog een bezoek gekregen van eene Fransche oorlogsstoomboot, die avarij scheen gehad te hebben op een kruistogt en daarom was binnengeloopen. Toen de boot de Nederlandsche oorlogsfregatten, *Doggersbank* en *de Ruyter*, voorbij voer, deed de muzijk van die beide bodems zich hooren. Zoo ik vernam, zouden de beide Nederlandsche bodems met nog andere versterkt, half November eenen kruistogt tot oefening der manschappen in de Middellandsche zee ondernemen. Wij troffen er eenige kennissen op aan en anderen, die betrekkingen op Curaçao hadden en ons kwamen bezoeken en verzochten hunne groete over te brengen.

3 *November*. Ik maakte gisteren melding van beproeving en teleurstelling en dacht niet dat, toen ik dit ter neder schreef, ik heden van eene andere zou moeten gewagen, die veler onzer, om een zeemans term te gebruiken, schrikkelijk het land aanjoeg! Terwijl gisteren avond laat een hevige Zuidwesten storm woei, was er geen denken aan om

zaturdag te vertrekken en wij voorspelden elkander nog wel eenige weken in het Nieuwe Diep te zullen blijven liggen. Maar ziet, naauwelijks had ik met het aanbreken van den dag mijne kooi verlaten en eens naar de lucht gaan zien, of ik ontmoette reeds in de voorkajuit den tweeden stuurman, die mij toeriep; »Dominé, de wind is om, het waait stevig uit het Zuidoosten!" Dat was blijdschap in mijne ooren. Weldra deelde ook de kapitein mij mede, dat wij ten één uur zouden vertrekken, de stoomboot, die ons in zee zou slepen, reeds besteld was en de loods spoedig aan boord zou komen, die ons door het kanaal zou vergezellen. Weldra werd dit berigt door mij in de kajuit medegedeeld en maakte sensatie; elk beijverde zich om vroeg bij de hand te zijn ook zelfs onze medereizigers; de vloerkleeden werden door den hofmeester en den koksknecht opgenomen, de tafel vastgeklampt, en wij op hun voorbeeld gingen de koffers aan den vloer vastspijkeren en doozen en trommels wat gelijk vloers zetten. De loods kwam aan boord, een oud bevaren zeeman, die wel eerst geen zin in den wind had, zeggende: »een krimpert, een stinkert;" maar toen hij toch tot elf uren bleef doorwaaijen, de weêrglazen gedurig rezen en de lucht meer en meer in het Oosten opklaarde, goeden moed begon te koesteren, en meende dat het wel gaan zou.

De overige tijd werd nu nog te baat genomen, om de laatste brieven te schrijven, en naauwelijks waren die aan het postkantoor gebragt, of de stoomboot werd voor het schip gespannen, alles was gereed, allen stonden klaar om het van den wal in het ruime vaarwater en naar zee te zien slepen en..... ziet, de Ricot wilde van geene beweging weten: het schip zat als aan den grond vastgenageld. Dit geschiedde zoo wat ongeveer twaalf uren, toen het water op zijn hoogst was. De stoomboot spande alle mogelijke kracht in; Jan en alle man gingen aan het werk, maar niets mogt baten, en toen de boot nog eens, wel voor de twintigste keer alle krachten inspande en een zware tros brak, was het gedaan en er was aan geen vertrekken meer te denken! Wel bragt men nog een tros van het achterschip naar den dijk bikboordszijde, om het zoo mogelijk af te winden, maar ook dat was te vergeefs en wij moesten de

droeve tijding hooren, dat wij niet vertrekken konden; en dat terwijl wij reeds onderscheidene schepen naar zee hadden zien slepen en nog andere volgden!

Iemand, die ooit aan boord van een schip is geweest en zich reeds dagen lang met het denkbeeld van naar de plaats van zijne bestemming te vertrekken, heeft gestreeld, en nu op het punt is van dien wensch te zien verwezenlijken, maar in eens iets tusschen beiden ziet komen, dat het vertrek wederom — misschien voor dagen vertraagt, — kan slechts gevoelen, wat wij gevoelden, toen de treurmare bewaarheid werd, dat wij bij eenen gunstigen wind en alles in gereedheid niet vertrekken konden.

4 *November*. Eindelijk zijn wij heden morgen ten zeven ure uitgezeild. — Nadat des nachts ten twaalf ure, toen het hoog water begon te worden, de matrozen en nog eenige gehuurde manschappen aan het werk waren gegaan, om het schip af te winden door het uitbrengen van een tros naar den overkant, sedert dat uur een verschrikkelijk geraas hadden gemaakt en ons allen uit den slaap gehouden, was het werk om zes ure verrigt. De kapitein, die aan wal had geslapen, was reeds vroeg aan boord gekomen; ook onze medepassagiers, reeds om vijf ure gewekt, waren aanwezig, daar de tijd tot afvaart naderde. De stoomboot kwam ten zeven ure, ik was juist bij tijds opgestaan, om te zien, hoe zij er werd voorgespannen en ons schip in alle glorie in zee sleepte. Heerlijk was het gezigt op de reede en de zee bij de helder opkomende zon, terwijl de Oostenwind frisch begon te waaijen en meer en meer aanwakkerde. De stoomboot sleepte ons tot op de hoogte van den vuurtoren van den Helder, liet ons toen glippen, keerde weder..... en wij waren aan ons lot overgelaten!

De Oostenwind dreef ons dien dag en nacht goed voort, makende het schip 6 mijlen in het uur, en als het zoo voortging, beloofde ons de loods, die ons tot in het kanaal zoude begeleiden, dat wij den anderen dag om één uur op de hoogte van Douvre zouden zijn. Het schip, vlak voor den wind gaande, werkte vrij sterk, hetgeen aan hetzelve eene beweging gaf, die den meesten onzer zeer onaangenaam was en ons van binnen wat deed koken. Echter wij hielden ons dien dag allen goed en aten en dronken redelijk wel.

Langzamerhand evenwel begonnen mijne vrouw en kinderen door de zeeziekte te worden aangetast. Bij mij echter scheen het schommelen op zee geene andere uitwerking te hebben dan dat ik niet vrij stevig op de beenen stond, en mij overal aan vast moest houden.

Met snellen vaart voeren wij de Noord-Hollandsche kust voorbij, zagen duidelijk nog de dagbaak van Egmond, bemerkten ook nog Kamperduin en verloren daarna het land uit het gezigt. De zee stond goed, de lucht helder, aan den horizont slechts met eenige wolken bedekt, en zoo het scheen voorspelde alles, dat wij den Oostenwind zouden houden en voorspoedig de Noordzee doorklieven. Het schoone, hoewel koude weder lokte ons gedurig op het dek en de deining verhinderde ons niet onze wandeling op en neder te maken.

Reeds vroeg gingen wij echter allen naar kooi. Op onderscheiden tijden des nachts wakker geworden, door het geraas van den wind in de zeilen en het geknars en open en toeslaan der deuren, bemerkte ik, toen ik met den dag voor goed en wel opstond, aan de mindere beweging, die de Ricot maakte, dat de wind moest veranderd zijn, en dit was dan ook werkelijk het geval. Hij was ongeveer zeven ure geheel gaan liggen, begon bij het opkomen der zon, dan uit dezen, dan uit genen hoek te waaijen, totdat hij, tegen den middag vast in het Zuidwesten stond en ons dus vlak tegen was. Het schieten der zon — ik zal wel niet behoeven te zeggen wat *zonschieten* is: voor den onkundigen met een woord, dat het is: de hoogte berekenen naar den stand der zon ten twaalf ure des middags, waar men zich bevindt — Zondag en Maandag deed ons kennen, dat wij den eersten dag een goed eind weegs op zee gevorderd waren en heden dat wij midden in de Noordzee waren, nog ver van de Hoofden, of het begin van het dusgenaamde kanaal, tusschen Frankrijk en Engeland. Er werd nu gedurig gelaveerd, doch met zulke groote streken, dat wij het niet bemerkten niet alleen, maar zelfs dat het zeilen bij den wind ons geen gering genoegen verschafte, daar het schip zeer vast stond en de beweging dus bijna onmerkbaar was; in het geheel was de Ricot, bij al zijne bewegingen en schommelingen, als er windstilte was, of het voor het lapje ging een uitmuntend zeiler, bij en van den wind.

Onze hoop echter om spoedig in het kanaal te komen is nu teleurgesteld en onze loods kan geen tijd bepalen, wanneer wij het binnen zullen stevenen: wel hoopt hij dezen nacht de vuren van de kusten te zien, doch de wind is sedert vijf ure zoo veranderd, dat er nog geen peil op is te trekken; aan het werken van het schip, terwijl ik dit schrijf, zou ik zeggen, dat wij weder voor den wind lagen: doch het kompas boven mij, wijst mij vooruit het Noorden, en wij moeten, als het goed is, West-Zuidwest op. Maar de weerglazen staan goed, de zee is vrij slecht en alles voorspelt schoon weder.

8 *November*. Gode zij dank! gezond en behouden met de mijnen mag ik dit ten anker liggende op de reede van Margate ter neder schrijven. Dat waren drie dagen en vooral twee nachten van angst en benaauwdheid, waarin ons geloof aan God en zijn vertrouwen op Hem ons moest staande houden, om niet te bezwijken van vrees, onbekend en ongewoon als wij waren om een storm op zee bij te wonen. Doch tot zoover is het dan nu geleden en ook uit deze beproeving heeft de Heer ons gered!

Nadat de nacht van den 5^{den} op den 6^{den} redelijk wel was voorbij gegaan, schoon de wind vlak tegen bleef en men moest laveren om eenigzints vooruit te komen, stak er in den morgen van den 6^{den} een hevige wind uit het Zuidwesten op, die, al toenemende over dag, in den nacht tot eenen zwaren storm aangroeide en het schip, dat altijd tegen den wind op moest werken en gedurig wenden, allerhevigst deed slingeren, stooten en stampen, zoodat het voor ons bijna niet was uit te houden. Alles in de kajuit kreunde en kraakte, zoodat het schip uit elkander scheen te barsten: de goederen, die in de kajuit waren, werden van den eenen naar den anderen kant geslingerd: het was soms of wij in een draaimolen zaten, dan weder of wij op een groot hobbelpaard geweldig op en neêr werden geschokt. De meesten onzer werden spoedig door zeeziekte aangetast en zochten hunne toevlugt in de kooijen; — ik bleef echter wel en kon het in bed niet uithouden. De nacht was daarom voor mij, die alleen in de kajuit opbleef, allerverschrikkelijkst, terwijl ik van buiten het loeijen van den storm, het plompen van het voorschip in het water, hetgeen op gedurige kanonschoten

geleek, het slaan van de woedende golven over het schip, en het bijna bovenmenschelijk werken der manschappen hoorde, om als het tijd was de zeilen te veranderen en het schip te wenden, dat bijna om het uur geschieden moest, opdat wij niet op de kust zouden vervallen.

In grooten angst werd de nacht door mij doorgebragt en naauwelijks brak de eerste morgenschemering aan of ik verliet de achterkajuit en ging in de voorkajuit of ik den loods of iemand anders kon te spreken krijgen. Loods en stuurlieden bevestigden mij, dat het een barre nacht was geweest, de storm hevig en gedurig vlak tegen; zoodat meermalen het schip met ongeloofelijk veel moeite moest gewend worden, doch dat men toch was vooruit gekomen en weldra de Engelsche kust hoopte te zien. Die hoop werd echter den geheelen dag van den 7^{den} teleurgesteld, de hevige wind bleef aanhouden, tot omstreeks 12 ure op den middag, toen het bijna plotseling stil werd en de wind scheen te zullen veranderen. Dit gaf eenige verademing, maar ik vermoedde, dat die stilte slechts van korten duur zou zijn en op nieuw de wind heviger nog dan hij gedaan had zou op gaan steken. Het overige van den dag bleef echter vrij kalm: maar zooals ik wel gedacht had, wakkerde de wind tegen den nacht wederom aan en werd omstreeks middernacht nogmaals tot eenen allerhevigsten storm. Wat zal ik op nieuw de tooneelen beschrijven, die zich dezen nacht herhaalden! in 't kort tegen den morgen was de wind tot een vliegenden storm aangewakkerd, die het onmogelijk deed worden, bij de uitgeputheid der manschappen, langer zee te houden. Er werd naar land uitgezien en gelukkig de Engelsche kust ontdekt en in de verte loodsbooten. Wij haalden den kapitein, die nog altijd wilde volhouden, om er tegen op te werken, vooral ook door de vertoogen van den eersten stuurman, die als met deze wateren bekend, beter met den loods het gevaar besefte, waarin wij verkeerden, over om een loodsboot te seinen: Dit geschiedde: spoedig zagen wij er daarop een op ons aankomen, de kleine boot aflaten en afsteken en als in een oogenblik was de loods aan boord, die aannam om ons voor honderd gulden op de reede van Margate en den volgenden dag, als er meer water was, in de haven Ramsgate te brengen.

Het aanbod werd natuurlijk aangenomen, het schip werd landwaarts heen gestuurd, waar het nog binnen het uur, omstreeks elf ure, het anker liet vallen, en ons van schrik en angst bevrijdde. Wel staat de zee hier ook hol en rijdt het schip voor zijn anker, maar de reede is veilig en onderscheidene andere schepen liggen er met ons ten anker of komen er voor door loodsen geleid.

Verwonderlijk en ijzig zelf is het om te zien, hoe die loodsbooten door den storm heen manoeuvreeren, de bootjes uitzetten, die door de baren schijnen verzwolgen te worden en weder opnemen, als de loods aan boord van het seinende schip is afgezet. Heden morgen om twaalf ure vertrok met zulk een bootje onze Hollandsche loods uit Texel, de zeventigjarige, gepensioneerde DALMEIJER, een voor zijne jaren knap en beraden man, die ons door zijne aanwijzingen goede diensten heeft bewezen en in Gods hand wel ook als het middel mag beschouwd worden, dat wij op de hoogte van deze reede zijn gekomen. Hij zwierde en zwalkte in het ranke bootje door de golven heên en kwam behouden op de loodsboot aan, die hem naar Margate moest heen voeren, belast met onze brieven voor het vaderland.

10 *November*. Hier te Ramsgate liggen wij sedert twee dagen in eene zeer veilige binnenhaven: — wij hopen evenwel, als de wind gunstig is, die spoedig weder te verlaten en het kanaal door te stevenen, de Spaansche zee in. Er is echter nog al het een en ander, dat ons tegen de verdere reis doet opzien, als: de geringe en slechte bemanning van het schip, de oneenigheid, die er tusschen den kapitein en de stuurlieden heerscht, de vrees, dat men eigentlijk aan boord, zeer weinigen uitgezonderd, van de zeevaart, ten minsten in deze wateren, niets weet; het ongeregeld leven, dat er geleid wordt, de weinige orde, die er aan boord heerscht, het onberaden omspringen met de proviand, waarover kok en koks-maat en kajuitwachter alleen schijnen de baas te spelen: het veelvuldig en zoo ik geloof, overtollig gebruik van water, en andere dingen, te veel om hier op te noemen en misschien op zich zelve kleinigheden, maar die aan boord van een schip tot iets groots worden. Allen schijnen op te zien tegen de reis, zoowel de kapitein als de stuurlieden, en onze medepassagiers zouden, indien zij alles te

voren geweten hadden, (maar wie weet dat) zich de meerdere opoffering hebben getroost, en over Engeland en St. Thomas, met de zoogenaamde landmail naar Curaçao gegaan zijn.

Die landmail is eene voortreffelijke uitvinding, maar zeer kostbaar. Men kan te Rotterdam aan boord eener Engelsche stoomboot gaan, die u naar Southampton overbrengt, waar de stoomboot gereed ligt voor de West-Indië. Deze brengt u naar St. Thomas, waar andere stoombooten zich bevinden, die u naar Suriname, Demerary of Curaçao heenvoeren. De passage wordt met alle onkosten op *f* 700 gerekend, doch de reis geschiedt in 14 of 16 dagen en binnen 20 dagen is men dus uit Holland op Curaçao of omgekeerd. Met de landmail, die tweemaal per maand heen en weder gaat, worden thans ook de brieven verzonden, hetgeen vooral voor Curaçao een groot gemak is, aangezien de weinige gemeenschap, welke er van dat eiland met Holland is, komende er naauwelijks in het jaar 5 of 6 schepen uit Holland aan. De West-Indische Maatschappij, op Curaçao gevestigd en die hier een vasten agent heeft, schijnt aan de vaart eenige meerdere levendigheid te zullen bijzetten: het gouvernement houdt er op Curaçao eene stoomboot op na, om de brievenmail naar St. Thomas heen en weêr te brengen. Die stoomboot, welke bijzonder goed ingerigt is voor den kapitein, minder voor de passagiers, heeft nog al met tegenspoeden te kampen, als gebreken aan de machinerie, ontstentenis van een machinist en stuurman, waarom zij nog al dikwijls stil moet liggen en een snel zeilende schoener (en deze zijn te Curaçao perfect), hare plaats vervangen. Die boot moet, naar ik hoor zeggen, aan het gouvernement veel kosten, en naar evenredigheid daarvan geene genoegzame diensten doen.

Aan boord van een schip schijnt het zoowat een wereld in het klein te wezen. Men leert de onderscheidene hartstogten der menschen beter kennen dan aan land, waar de een zich spoedig van den ander verwijdert; de hartstogten vooral van nijd, kwaadsprekendheid, grootsprekendheid, luiheid: en de weinige deugden die men nog opmerkt, worden meer nog uitgeoefend uit eigen behoud en hoop op winst, dan uit liefde tot den naasten. Ik spreek alleen nog maar

van de hoofden, van de matrozen kan ik bijna niets zeggen. Omgang met hen en de passagiers is er niet, waartoe ook de vreemde talen, die zij spreken, wel het zijne toebrengt: maar over het algemeen schijnt alles wat aan boord behoort, een slag van menschen te wezen, dat, zonder eenige christelijke opvoeding, ten minste zonder de beoefening van christelijke opleiding daarheen leeft, zich om God, noch godsdienst, noch zaligheid bekommerende.

Allerongelukkigst voorwaar bij menschen, die zich zoo geheel aan God moesten vasthouden, daar zij elk oogenblik zijne hulp en bijstand zoozeer noodig hebben en gedurig Gods groote werken kunnen aanschouwen, waaruit zijne heerlijkheid ons tegenblinkt.

Maar ruw en omstuimig als het element is, dat zij bevaren, schijnen ook hunne harten te wezen, voor geene indrukken van godsdienst over het algemeen vatbaar, zoo ten minste beschouw ik de bemanning van de Ricot, die hoe klein ook, toch uit onderscheidene natiën is zamengesteld. De kapitein, een Deen, en door lang in Amerika te zijn geweest een halve Amerikaan, nu een inwoner van Curaçao en met eene Curaçaosche vrouw getrouwd, de eerste stuurman een Amsterdammer, de tweede een Curaçaowenaar: van deze eilanders zijn er nog twee aan boord, benevens een vrij gelaten Curaçaosche slaaf, die voor koksmaat speelt, de kok een Amerikaan: een Rotterdammer, die sedert zijne jeugd heeft rondgezwalkt en eigentlijk niet weet wat zijn vaderland is: in geen 13 jaren was hij te Rotterdam geweest en wist niet of zijne ouders dood waren of nog leefden: een Franschman, die reeds als matroos bij onderscheidene natiën heeft gediend, nog een Deen, doch te Amsterdam gehuwd, een St. Helenaër, een Italiaan, een Nieuwe-Dieper, een mengelmoes van allerlei natiën, dat zeer ongelukkig bij elkaar is geplaatst.

Indien wij het aan hunnen goeden wil, wijsheid, krachten en vroomheid moesten te danken hebben, dat wij behouden op het eiland onzer bestemming zouden aankomen, het zou er al zeer treurig uitzien! Maar wij vertrouwen op God, wiens wijs bestel ons de reis heeft doen beginnen, mij mijne bestemming heeft aangewezen en in wiens hand het hart en de krachten der menschen zijn, en het ons, al

schijnt nog zooveel tegen, wel kan doen gelukken! Zoo zij het!

Reeds in den vroegen morgen van den 9den begon men aan boord op de reede van Margate, terwijl de hevige wind des nachts nog had aangehouden, maar waar wij veilig voor anker gelegen hadden, alles in gereedheid te brengen met den loods, die bij ons was blijven vertoeven, om die reede te verlaten en in de haven van Ramsgate binnen te komen. Omstreeks zeven ure, toen het anker was geligt, werden de zeilen wederom losgemaakt en wij stevenden naar genoemde plaats, in welker haven wij bij hoog water circa elf ure door eene stoomboot werden binnengesleept, tot groote verwondering zoo het scheen der inwoners, die nooit nog zulk een schip of eene Amerikaansche vlag schenen gezien te hebben, daar ze bij honderden op de hoofden van den dijk, die de haven omringt, zamen schoolden. Den volgenden Zondagmiddag kwamen zij bij menigte, ongevraagd, ongeweigerd ons schip bezoeken of liever bestormen, zoodat wij geene andere plaats hadden om ons te bergen, dan onze hutten. Het water valt hier bij eb wel 20 voet, zoo zelfs dat een groot gedeelte van de buitenhaven droog loopt en geladen schepen geheel zouden omslaan, indien zij er in bleven liggen: daarom worden zij in de binnenhaven gebragt, waar het water door sluizen op zekere hoogte wordt gehouden en de schepen veilig liggen.

Zoodra wij tusschen andere schepen vastlagen en aan wal konden komen, klommen wij met een dankbaar gevoel van boord af, en wandelden de stad binnen, nadat eerst de kommiezen onzen tabak, wijn, sigaren enz. onder zegel hadden gelegd, behalve hetgeen wij voor de hand konden op gebruiken: had het eerste gezigt van de hoogliggende stad ons bij het binnenkomen der haven reeds verrast, niet weinig viel ons de stad mede, die naar het zeggen 12000 inwoners bevat, en vooral in den zomer door de inwoners van Londen en andere plaatsen schijnt bezocht te worden, om de baden te gebruiken, waartoe aan de oostzijde der stad ruimschoots gelegenheid bestaat.

De stad aan de haven is laag gelegen, maar aan de westzijde klimt men naar de bovenstad, op krijtbergen gebouwd langs 6 maal 13 trappen en aan de oostzijde langs 120

trappen. Klimt men deze laatsten af, dan woeren nog 6 trappen naar het strand, dat bij afloopend water geheel droog is tot op een' aanmerkelijken afstand, en waarop zich eene menigte van afgeronde krijt- en vuursteenen bevinden, die door werklieden worden bijeen verzameld tot het plaveijen van wegen en het invoegen met kalk of tras in muren, hetgeen een zonderling gezigt oplevert, maar zeer sterk metselwerk geeft; men gebruikt daartoe ook kleine keisteenen tot eene zekere hoogte van den muur en legt er dan een laag of vier gebakken steen op. Wil men die trappen niet opstijgen, dan gaat men door de Wighstreet en andere straten langzamerhand omhoog, en daalt aan de andere zijde de stad ook wederom zoo af. Behalve de binnenstad, die zeer goed langs de huizen geplaveid is met groote, gelijke steenbrokken, en waarin zich onderscheidenen winkels bevinden en vooral bierhuizen, Inn's genaamd (dat er met groote ijzeren letters boven staat, zooals Aigle-inn enz.) waar men voor 2 pencen een heerlijk glas ale of porter drinkt, doch die, als men de hoofdstraten verlaat, zeer stil is, treft men, doch ook nog tot de stad behoorende en door straten of wegen met haar vereenigd, vele dusgenoemde villa's of buitenverblijven aan, midden in tuinen gelegen, die door hooge heestergewassen en winterasters nog een zomersch aanzien hadden. Ook zijn er in de stad onderscheiden open plaatsen, maar die ook tot tuinen of plantsoenen zijn aangelegd en rondom welke schoone huizen zijn opgebouwd.

Aan den havenkant vindt men ook zeer schoone en hooge huizen, doch waarvoor men dikwijls to lat ziet staan en die dus, of onderscheiden kamers er van, 's zomers schijnen verhuurd te worden, doch in het najaar en des winters leeg te staan.

De hoofdkerk, met een hoogen stompen toren, is zeer schoon in het midden van de hoofdstraat, de genoemde Wighstreet gelegen, op eene hoogte en door een ijzeren hek van den weg afgescheiden. Gaarne zou ik morgen (Zondag) ter kerke gaan, begeerig als ik ben, om in Gods huis het woord des Evangelies te hooren, en tot den Vader der geesten van allen vleesch, in den naam van CHRISTUS JEZUS, mijne gebeden en dankzeggingen op te zenden, waarvan ik en de mij-

nen reeds twee Zondagen verstoken waren; morgen dan, indien God wil en wij leven, zullen wij zien.

Veel bedrijvigheid schijnt er in de stad niet te heerschen, behalve bij en omstreeks de haven, waarin thans vele schepen liggen van onderscheidene natiën, vele van welken ook door den storm en tegenwind genoodzaakt geweest zijn, die haven binnen te loopen: onder anderen nog een Spaansch schip, hetgeen door den storm tegen de rotsen is aangeslingerd, doch gelukkig nog, hoewel lek, door eene stoomboot is afgebragt, en twee Fransche oorlogsstoombooten, die ook erg door den storm gehavend zijn. Naast ons ligt een Deensch schip naar Ierland bestemd. Men heeft te Ramsgate ook een spoorwegstation, dat niet bijzonder door bouworde uitmunt. De bouworde der huizen is over het algemeen vreemd, zeer veel verschillende van die in Nederland, veelal met balkons voorzien: de groene verw schijnt bijzonder gezocht. De winkels zijn fraai. De stad wordt des avonds door gas verlicht. In bijzondere soort van wagentjes of koetsjes laten dames en heeren zich door een knecht voorttrekken; zulk een wagentje, met kap voorzien, heeft drie wielen, waarvan een, het kleinste, van voren. In wagentjes van dergelijken vorm ziet men ook kinderen langs de straten voortstuwen. Het loopen van kinderen zonder kousen, schijnt ook in dit saizoen vrij algemeen, terwijl er ook voor kinderen van fatsoenlijke menschen meer vrijheid dan elders schijnt te heerschen, door op straat met hoepels rond te loopen en andere spelen uit te oefenen.

11 *November.* Zoo heb ik mij heden dan eens weder mogen verkwikken naar den geest, door te mogen opgaan in het huis Gods en mijne gebeden en dankzeggingen met de gemeente van Zijnen Zoon, voor Zijn aangezigt uitstorten. Wel waren het mij onbekende menschen, met wie ik naar het bedehuis opging en die er mij in omringden, wel was de taal grootendeels voor mij onverstaanbaar, waarin zoowel eere- als leerdienst werd verrigt, maar toch, ik had mijne eigen gedachten, die oprezen naar omhoog, mijn eigen woorden om voor den Heer uit te spreken, mijne eigen gezangen en psalmen, die ik in stilte kon aanheffen; ik was dáár als het ware alleen met mijnen God, om Hem mijne

belangen en die der mijnen en van hen, die met mij waren, op te dragen. Hoe heerlijk klonk het klokgelui mij in de ooren, bij de stilte die in de stad heerschte, vooral van die kerk naar welke ik was heengegaan en die te midden van buitenplaatsen ligt. Te Amsterdam was geen klokgebrom, dat de geloovigen opriep; men had het om redenen, die in vroeger tijden moeten gezocht worden, afgeschaft en later niet weder ingevoerd; maar toch, hetzij het klokgeklep hen, die de Hervormde eeredienst zijn toegedaan, of hen, die tot de Roomsche kerk behooren, oproept, het heeft altijd iets plegtigs, iets eigenaardigs: het doet zulke oude herinneringen bij mij opkomen, die mij verplaatsen in die tijden, toen ook mij op het platte land eene gemeente was toevertrouwd. Hoe plegtiger dat klokgelui, dan het roeren van den trom om de gemeente op te roepen, zooals te Hoogeveen in Drenthe geschiedt!

Het grootste gedeelte van de godsdienstoefening bij de Episkopaalsche kerk, in eene van welker gebouwen ik mij bevond, bestaat in eeredienst, en wel in eene, zooals bekend is, met die der Roomsche kerk veel overeenkomende, behalve dat het gezang door de geheele gemeente wordt aangeheven. Maar of nu dit de wijze is, om de eeredienst werkelijk eeredienst te doen zijn, moet ik betwijfelen. Het is een vorm, waaraan men gewoon raakt, door dat hij gedurig wederkeert, waarbij het hart koel kan blijven en waarbij de lippen zich openen om werktuigelijk uit den Bijbel iets op te zeggen of geschreven gebeden na te spreken, maar waarbij de ziel geen voedsel ontvangt. Hoe eentoonig en stuitend vooral moet dit zijn voor den dienaar der godsdienst, die zelfs genoodzaakt is, om gezette formulieren uit te spreken, ofschoon hij de leer, welke er in is uitgedrukt, geheel of gedeeltelijk verwerpt. Het gezang, ofschoon kort, is plegtstatig door de staande houding der gemeente en de melodij welke er in heerscht; het wordt door een zacht orgelspel begeleid. De dienaar der godsdienst is in priesterlijk gewaad, maar als hij den predikstoel betreedt, heeft hij dat met de toga verwisseld. De preek is kort, slechts eene toespraak; die ik hoorde was over Joan. I: 33 en eindigde onmerkbaar, terwijl er dadelijk na het eindigen, zonder eenig oponthoud, uitgenoodigd werd tot bidden, dat mede

zeer kort is. De stem van den spreker was zeer zacht, men zou al zeer goed Engelsch moeten verstaan, om hem, zelfs digt bij, te kunnen volgen.

Behalve de hoofdkerk, waar van ik gesproken heb, schijnen er nog twee parochiale kerken te wezen, van de Episkopale gezindheid, benevens eene Presbijteriaansche; ook is er eene kerk van de Independenten en eene van Mesleganen of Methodisten. De eerstgenoemden zijn donker en somber; het licht valt door lage ramen in de kerk, die bovendien ruiten hebben van matglas; des avonds, bij het helder gaslicht, hebben die kerken een levendiger en aangenamer aanzien. De laatstgenoemden, als van later bouworder, zien er vrolijker en helderder uit. In de hoofdkerk zijn eenige beschilderde ramen, doch de kleuren zijn al te sterk en moeten verre wijken voor die van de Oudekerk te Amsterdam en vooral van de Grootekerk te Gouda, welke dan ook onvergelijkelijke meesterstukken zijn in eene kunst, die helaas! is verloren gegaan, ofschoon men meent ze weder te hebben ontdekt. Rondom de hoofdkerk is eene begraafplaats, waarop verscheiden grafzerken uit krijtsteen opgerigt staan, met opschriften en op den grond nog eene soort van katafalk in de gedaante van eene gebalsemde mummie; oudere graven zijn met vier steenen omringd, of ook wel met een hek, binnen hetwelk eenige bloemen en heesters zijn geplant. Van veel minder omvang is het kerkhof van de Roomsche kerk; deze kerk is digt bij zee gelegen, mede een somber, gedrukt gebouw, van eenige geschilderde glazen voorzien, en van welke een der toegangen zoo laag is, dat hij voor dwergen schijnt gemaakt te zijn: ik ten minste moest mij halverlijf bukken, om er in te komen. Deze gemeente schijnt te voren nog al overlast gehad te hebben van de andere gezindheden; ten minste eene waarschuwing bij den ingang der kerk aangeplakt en uit 4 artikelen bestaande, bepaalt de wijze waarop andersdenkenden zich buiten en binnen de kerk moesten gedragen, met de uitdrukking, dat de Roomsche eeredienst niet is om er mede te lagchen, maar om haar te doen zijn wat zij wezen moest, — dienst van God!

Nadat ik des morgens de dienst in genoemde kerk bij de buitenplaatsen, welke ten 11 ure begon en bij één uur ge-

eindigd was, had bijgewoond, heb ik in den namiddag alleen en des avonds met mijne vrouw en oudste dochter de andere kerken bezocht. De dag is anders stil voorbijgegaan. De kapitein, die den vorigen avond een logement had opgezocht, kwam eerst, door koorts verhinderd, omstreeks etenstijd weder. Mevrouw H., die den dag te voren en vooral des nachts hevig had gehoest, heeft het bed moeten houden, als ook onze jongste dochter door zware verkoudheid. Mijn zoontje is weder geheel hersteld en in zijne oude kracht en vrolijkheid. Gisteren, bij het zachte weêr, deed ik met hem eene wandeling. De wind blijft steeds Zuidwest ten Zuiden, bij windstilte. Mogt hij morgen uit het Zuiden wat aanwakkeren, dan is de kapitein voornemens om Ramsgate te verlaten en het kanaal in te stevenen. Daar het Zondag was, vlagden al de schepen; ik heb daaronder eenige Nederlandsche opgemerkt. Op de stilte in de stad gedurende den Zondag is zooveel niet te roemen. Wel waren de meeste winkels gesloten en werd er op straat niet uitgevent, maar eenige stonden open, zooals ook bierhuizen, en des morgens tot laat in den voormiddag was er veel beweging aan de haven door het aankomen van panharing, die op karren werd geladen, nadat men er eerst veel zout onder had vermengd; misschien moeten deze wel gerookt worden. In den avond kon men de lucht of stank van den haring, die er zeer smerig uitzag, nog duidelijk waarnemen. Reeds vroeg waren er op het hoofd en bij de haven veel wandelaars; dit duurde den geheelen dag door. De kerken, in sommigen van welke driemaal dienst werd gedaan, waren goed bezocht.

Onder de aangename gewaarwoordingen, welke ik te Ramsgate ondervond, moet ik ook tellen eene *aankondiging* en wel omdat deze, terwijl alles op muur en aanplakborden in het Engelsch was, een reglement bevattende voor de schepen, welke in de haven lagen, ook in het Nederduitsch was gesteld en gedrukt. Niemand kan gelooven, welke eene aangename gewaarwording het geeft, in den vreemde zijne moedertaal langs de publieke straat te lezen, terwijl hem grootendeels, alles wat rondom hem is, onverstaanbaar is. Het herinnert hem dan aan het vaderland en het aangename dáár allen te verstaan en door allen verstaan te

worden, en het verzoent ons als het ware met den vreemdeling, die ook onze moedertaal, in zeker opzigt, noodzakelijk acht. Maar als men dan die taal zelfs hoort spreken, op het onverwachts, door iemand, wien men een inboorling van dat vreemde land denkt te zijn, dan geeft dat nog aangenamer aandoening; zooals het mij te beurt viel op den laatsten morgen van ons verblijf te Ramsgate, toen ik, van het verrigten van nog eenige noodzakelijke commissiën terugkeerende, langs de kade iemand Hollandsch hoorde spreken tegen de schepelingen van zijn boord. Naar hem toe te gaan en te zeggen: »Ik hoor dat gij ook Hollander zijt," was de uitdrukking van mijn gevoel van het oogenblik, gevoegd bij eenen warmen handdruk. Het was de kapitein van de *Drie Cornelia's*, EVERTS genaamd, van Amsterdam naar Livorno bestemd, en die door ziekte van zijne vrouw, reeds zes weken te Ramsgate had gelegen en mede dezen morgen hoopte uit te zeilen.

Dat gelukte zoowel voor hem als voor ons. De wind was des nachts naar het Oosten gegaan en bleef doorwaaijen, zoodat alle vreemde schepen zich gereed maakten, om de haven te verlaten, zoodra het hoog water geworden zou zijn. Vernieuwd leven en bedrijvigheid begon op Maandagmorgen te heerschen, door het halen in de stad van eenige versnaperingen voor de kinderen, ook wat voor mij, wat kaarsen om 's nachts te branden, als de Amerikaansche lamp uitging, dat geregeld elken avond gebeurde; door het opdoen van proviand, het innemen van water, het vaarwel zeggen van kennissen, als iemand ze ten minste daar had, zooals onze eerste stuurman, die hier meer was binnengeloopen; ook de kapitein had nog zaken met den Amerikaanschen Consul.

De beide sluizen, die den ingang van de binnenhaven afsluiten, werden vroegtijdig als bestormd door schepen, om hoe eer hoe liever de haven te verlaten. Doch alles moest met orde en naar volgorde geschieden. Dat had dan ook plaats, toen het ophalen van een' grooten gekleurden bal, aan het huis van den havenmeester, aanwees dat het water circa elf ure genoegzaam gerezen was. Het eene schip werd na het ander door eene der beide sluizen gehaald en vervolgens door eene der beide stoombooten de buitenhaven

uit en naar zee gesleept. Ik geloof zeker, dat er meer dan dertig aldus Ramsgate verlieten; toen de beurt aan ons kwam, was de haven bijna verlaten. Laat kwam de beurt aan ons, omdat wij van de laatsten waren, welke de haven waren binnengekomen, en wij vreesden bijna dat het te laat zou worden, eer wij konden weggesleept worden, omdat het hoogstens tot één uur hoog water blijft. Doch ook wij werden uitgesleept en bij de sluis tevens drie onzer kinderen opgenomen, die nog stadwaarts gegaan zijnde om boodschappen te doen, te laat aan de bruggen kwamen, die over de sluizen lagen, en die worden weggedraaid als de sluizen geopend worden, en dus bijna twee uren op de kade moesten wachten. Eerst had ik geduchte vrees, dat zij niet aan boord zouden komen, doch mijne vrees werd in blijdschap verwisseld, toen ik hen wederom het schip zag beklimmen en door behulp der manschappen binnen boord halen.

Wij kwamen, zooals al de andere schepen, gelukkig in zee. Voor ons uit geleek het eene geheele vloot, welke ééne bestemming scheen te hebben, en voorloopig was die ook eene en dezelfde, namelijk het kanaal door te stevenen. Het bleek weldra dat ons schip een beste zeiler was, want ofschoon wij eerst een der achtersten waren, lieten wij weldra zeer velen achter en bezijden ons, ten laatsten allen en vervolgden met den avond eenzaam onzen weg door het kanaal, terwijl wij de lichten der achter zijnde schepen duidelijk en lang konden onderscheiden. Onze loods, die ons op de reede van Margate en daarna in de haven van Ramsgate had gebragt, vergezelde ons tot de hoogte van Dover; daar werd hij, nadat wij Deal waren gepasseerd, (eene plaats die allerschilderachtigst op krijtbergen gelegen is, doch ook een strand heeft, waarop eenige huizen staan) en wij de seinvlag hadden opgehaald, door eene boot, waarin zich onderscheidene dames bevonden, opgenomen en naar Dover overgebragt. Die dames moeten wel moed hebben gehad of zulk een togtje zeer gewoon zijn, want zoo op- en nedergeworpen worden door de golven, zou iedereen niet bevallen. Het scheen meermalen alsof de ranke boot door het water zou verzwolgen worden. De Ricot moest in den wind gaan liggen, om die boot aan hare zijde

te laten komen. Alles liep gelukkig tot aller genoegen af.

En zoo zijn wij dan, door een' fermen Oostenwind gedreven, in het kanaal stevenende en hopen het heden nacht of morgen uit te zeilen. De lucht is graauw, geen zon komt door en de nachten zijn donker. De maan begint echter in den vooravond eenig licht te geven en op de levendigheid van dat licht hopen wij elken avond en nacht meer. Doch meer nog hopen wij en vertrouwen wij op dat nooit ondergaand Licht, dat in den beginne sprak: „Er zij licht!" om ons pad te banen door de zee; want ook de zee is Zijns en Hij gebiedt de winden en bestuurt de golven van den oceaan. Dat genèn zacht mogen waaijen en anderen kalm daarheen vloeijen, volgens Zijn bestel, dat is onze hoop en bede; opdat wij op de groote baren kalm en gerust mogen zijn, en bedaard genoeg van gemoed om aan Hem en Zijne werken en Zijne genade in CHRISTUS JEZUS te denken!

Des morgens en namiddags van den 13^{den} November zagen wij nog eenige schepen in de verte regts en links, die denzelfden weg als wij schenen te volgen; land is niet meer te zien.

18 *November*. Het is nu reeds vijf dagen geleden, dat wij van Ramsgate met een goeden wind vertrokken zijn en ofschoon gisteren en heden de wind niet vlak Oost maar Zuidoost is, zoo vorderen wij toch goed op onze baan. Gisteren hebben wij nog 31 Hollandsche mijlen gemaakt, hetgeen de stuurlieden eene goede vaart noemen. Den 14^{den} en 15^{den} is het nog al boos weêr geweest, ofschoon de schepelingen er niets van weten wilden. De dagen van gisteren en heden gaven weêr wat kalmte, daar de wind stiller was en de zee minder hol stond. Van daag is het een zeer slechte zee met weinig wind: bijzonderheden vielen er niet verder voor. In goede twee dagen zijn wij het kanaal doorgezeild. Gisteren hebben wij een schip gepraaid, *Ellen* geheeten, een Amerikaan van de West naar Hull, wij gaven hem onze breedte op, hij ons de zijne en riepen hem toe, dat alles wel aan boord was. Heden morgen zagen wij wederom twee schepen en heden middag passeerden wij er een op een mijl afstand. Het is een zeer schoone dag van daag. De zon verrees heerlijk uit de kimmen, de lucht eerst helder, daarna flaauw bewolkt. Gisteren avond hadden wij een

heerlijke maneschijn. De warmte doet zich reeds eenigzints gevoelen. Wij hebben nog al ongestelden aan boord, waaronder de kapitein, die reeds gedurende drie dagen aan hevige pijnen en koortsen lijdt.

20 *November*. Gisteren bij het stille weder zagen wij in zee zekere visschen, tonijnen genaamd, niet ver van ons schip, duidelijk met het oog. De zeeman noemt ze den boer met zijne varkens, omdat dat zwartachtig soort van visschen, die zich gedurig even boven het water verheffen, wel iets van kleine varkens heeft. Gewoonlijk zwemmen zij gedurende geruimen tijd vóór het schip uit: nu waren zij er achter en verwijderden zich naar het Noorden, waaruit de eerste stuurman Noordenwind voorspelde, omdat die visschen gewoonlijk tegen den wind zouden opzwemmen. Tot hiertoe is zijn vermoeden nog niet bevestigd.

Den 21sten in den voormiddag werden wij door een Spaansch schip gepraaid, *Julie* geheeten, van Spanje naar Calais met wijn. Het was een brik en kwam goed met ons overeen in berekening van breedte en lengte. Er zijn gedurig nog andere schepen rondom ons, doch op verren afstand. Dienzelfden dag wilden wij een driemaster nabij komen, waarschijnlijk een Oost-Indievaarder, om te zien of hij een doctor aan boord had, om dien voor den kapitein te raadplegen; wij heschen eene vlag op, doch het signaal werd niet beantwoord, zoodat wij, na eenige uren aangehouden te hebben, wederom afhielden en onzen koers vervolgden.

25 *November*. Wij hebben heden eene zeer treurige taak te vervullen gehad, eene, die, zij moge op zee nu en dan worden vervuld, toch zeer treurig is. De overboordzetting van den kapitein.

Nadat zijne ziekte in de laatste dagen zwaar was toegenomen en de smart onverdragelijk werd wegens de ontstekingskoorts, terwijl de angst voor het opzien tegen den dood bij den ongelukkige meer en meer toenam, is hij gisteren namiddag om half vier ure bezweken. Lang was zijn doodstrijd en zwaar. Indien beschuldiging van het geweten, zonder kennis of toeëigening van Gods genade in CHRISTUS hem alle moed en hoop heeft benomen, dan moge niemand zulk een sterven ondervinden! Indien liefde voor echtgenoot en kroost, die hij zonder verzorger achterlaat, en die zoo-

zeer op zijne terugkomst hoopten, de zwaarte van zijnen doodstrijd vermeerderden, dan kan het niet te verwonderen zijn, dat hij het meermalen, vooral des nachts, als van wanhoop uitschreeuwde. De tweede stuurman deed wat hij kon, door uit het Engelsch *Prayer-book* hem het een en ander voor te lezen, er met hem uit te bidden, en op de genade van God te wijzen; en wij hopen dat het eenigen invloed op zijn gemoed zal hebben gehad en God hem in Zijne genade zal hebben aangenomen, wiens genade in CHRISTUS onpeilbaar is! Toen de tweede stuurman gisteren namiddag nog eens naar hem ging zien, was de laatste strijd reeds gestreden. Dat het ons allen sterk aandeed, wie zou het kunnen ontkennen? De dood van een' man, met wien wij nog zoo kortelings hadden omgegaan, die in onze nabijheid had ziek gelegen, wiens kermen en krijten wij, vooral in den laatsten nacht gehoord hadden en die ons den slaap uit de oogen hadden gehouden, hoe zou het anders mogelijk zijn, als dat hij ons diep zou treffen? Dat God Zijne magt over hem aldus zou bekend maken en hem den dood in de armen werpen, wie zou dit hebben kunnen denken, wie wenschen? Gods raad zal bestaan en Hij zal al Zijn welbehagen doen!

Nadat gisteren met den avond het lijk uit de hut was genomen, in een deken gewikkeld en in de vrije lucht voor de kajuit was gelegd, om aldaar des nachts te verblijven, is heden morgen het lijk met steenen in een stuk zeildoek genaaid en over boord gezet. Ik was door den eersten stuurman verzocht, een woord bij het lijk te spreken. Toen dan het lijk omstreeks 10 ure door de matrozen het schip was omgedragen en voor den grooten mast was nedergelegd, sprak ik in dezer voege:

» Mannen! wij hebben eene treurige, maar ook tevens eene noodzakelijk taak te vervullen. Of zou het niet treurig zijn, het lijk van een man, dien wij nog vóór korte dagen zoo krachtig, sterk en gezond meenden, aan de golven der zee en den afgrond te moeten toevertrouwen? Maar noodzakelijk tevens, want het stof zal wederkeeren en moet wederkeeren tot vernietiging; doch de ziel tot God! Indien het sterven niet anders ware, dan dood te gaan, wie zou dan voor sterven beven? Maar het Bijbelwoord is waar: het is

den mensch gezet, eenmaal te sterven en daarna het oordeel. De ziel van den man, wiens lijk wij thans de laatste eer aandoen, is reeds voor het oordeel Gods verschenen. Zullen wij beslissen of het oordeel van vrijspraak of van verdoemenis over hem is uitgesproken? Neen! CHRISTUS heeft ons geleerd: oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt! Maar dit willen wij doen, hem aan Gods genade aanbevelen. Dit willen wij doen, uit zijn sterven leeren, aldus te leven, dat wij eenmaal zonder angst en schrik sterven kunnen, om met een vrij geweten, door het geloof in CHRISTUS JEZUS voor Zijnen regterstoel te kunnen verschijnen. O God, verleen ons die genade, dat als wij sterven, wij gemoedigd den dood tegengaan, gesterkt door Uwe genade ons in CHRISTUS geopenbaard! Amen."

Nu las de tweede stuurman uit het Engelsch *Prayer-book* de gebeden voor, die in de Engelsche eeredienst bij een lijk gebruikelijk zijn, en met het, *Onze Vader*, besloten worden. Nu werd het lijk door de matrozen weder opgenomen en over boord gezet, zeggende: »*in Gods naam!*" De aandoening bij de officieren en manschap, toen ik sprak en toen er uit het *Prayer-book* werd voorgelezen, als ook toen het lijk aan de golven der zee werd toevertrouwd, was groot. Moge zij blijvend zijn en eenigen invloed op hun hart en leven uitwerken; hetgeen God genadiglijk verleene! De kapitein laat te Curaçao eene weduwe en drie onmondige kinderen na. Hij was 36 jaar.

Het bevel van het schip is nu overgenomen door den eersten stuurman. Hij moge het schip, onder Gods geleide, gelukkig brengen ter plaatse zijner bestemming, en blijve eendragt onder allen heerschen!

26 *November*. Heden morgen werden wij vroegtijdig uit den slaap gewekt door een berigt, dat een schip ons weldra terzijde zoude zijn, dat door ons was ingehaald. De vlaggen werden van beide kanten geheschen tot teeken om te praaijen. Wij vernamen dat het een Fransch schip was, *St. Jaques* geheeten, van Bordeaux naar Martinique: er waren, zooals wij bemerkten, onderscheiden passagiers aan boord.

De passaatwind is nog niet doorgekomen. Eergisteren avond meenden wij het, toen hij vrij sterk uit het Noordoosten begon te waaijen, doch gisteren en heden is hij West

en zwak, zoodat wij zeer slecht koers kunnen houden en niet veel vorderen. Het weêr is anders uitmuntend.

30 *November*. Heden is het de laatste der maand en dus op vier dagen na zijn wij reeds eene maand op reis. Of wij nu in de laatste dagen zooveel gevorderd zijn, als wij zouden hebben kunnen doen, is eene vraag, die ik met neen moet beantwoorden, omdat de wind gedurig uit het Zuidwesten waaijende, welken koers wij juist heen moeten, ons meer en meer naar het Zuiden, van onzen koers af heeft gedreven. Hierover nu verdrietig te worden, te morren en te klagen, zou ons al zeer weinig voegen, omdat wij over het algemeen heerlijk weder hebben gehad, en ons meestal ook des avonds en des morgens vroeg op het dek kunnen bevinden, en de maan ons tot hiertoe met haar zacht schijnsel heeft vergezeld. Thans, nu het laatste kwartier wordt, komt zij ook later en later op: doch de nachten zijn tusschen de keerkringen niet donker en de sterren glinsteren zoodanig, dat zij den geheelen hemel tot zelfs digt bij den horizont verlichten, en den nacht als tot den dag maken. Wel waar zooals het luidt in den 8sten Psalm, » Als ik uwen hemel aanzie, het werk uwer vingeren, de maan en de sterren, die Gij bereid hebt; o Heer! onze Heer! hoe heerlijk is uwe naam op de gansche aarde!"

Ja, wij bevinden ons thans tusschen de keerkringen. Eergisteren zijn wij er binnengekomen. Wij dachten, dat de matrozen het zouden vergeten. Want op reis naar de West-Indië is het passeren der keerkringen even zoo goed als het passeren der linie op eene reis naar Oost-Indië, eene zekere feestelijkheid. Doch Janmaat vergat het niet, al was het een dag te laat, en indien er genoeg manschappen aan boord waren geweest, zou zeker vriend Neptunus ook aan boord zijn gekomen. Nu echter werden ons slechts, door de matrozen plegtig zaamgeroepen, de wetten voorgelezen, voor hen die voor het eerst zijn gebied betreden, namelijk te worden gedoopt of te worden geschoren, of beide plegtigheden met wat geld af te koopen. Wij kozen allen, die voor het eerst de keerkringen passeerden het laatste en betaalden tol; daarmede liep de zaak af. De matrozen verzochten nu wel den gezagvoerder ad interim, om dien dag vrij te hebben, doch aangezien zij gisteren van

den scheepsjongen een flesch jenever hadden geëischt, onder bedreiging van hem anders over boord te zullen werpen en hij daaraan uit vrees had voldaan, (dit was door onzen ex-hofmeester verklapt) weigerde hij hun verzoek en zij moesten aan den arbeid blijven, maar gedronken hebben zij toch.

Den dag na den dood van den kapitein en den daarop volgenden hebben wij inventaris van zijne nagelaten goederen, gelden en papieren opgemaakt, alles in zijne hut gezet, na die goed te hebben gereinigd, de sleutels verzegeld met mijn cachet en die onder bewaring van onzen medepassagier gegeven.

Reeds een en andermaal hadden wij opgemerkt, dat de tweede stuurman op zijne wachten sliep; dit maakte ons met regt ongerust, omdat, als de stuurman slaapt, de mannen, die met hem waken moeten, ook gaan slapen en het schip dus aan de willekeur van wind en zee wordt overgelaten. Wij passagiers hadden dus onderling besloten, hem, zonder iets te laten blijken, op onze beurt gezelschap en aldus den slaap uit de oogen te houden; en nadat ik dit eergisteren nacht had gedaan en K. het gisteren avond bij de eerste wacht zou doen, vond de gezaghebber ad interim, die op zijne loer lag, daar hij lont had geroken, hem, toen ik gisteren avond gereed was te gaan rusten, slapende boven de kajuit. Deze, die een rond, driftig zeeman is, gaf hem geen malsche woorden, maar maakte hem uit voor al wat leelijk was, in het Engelsch, soms door Hollandsch afgewisseld, en herinnerde hem zijn' pligt, dien hij op zich had genomen, voor schip en passagiers te waken en te zorgen; hierdoor echter ontstond een hooge woordenstrijd, die ons verontrustten en noodzaakte tusschen beiden te komen. De twist werd wel gedempt, maar de naijver tusschen hen daardoor weder vermeerderd, hetgeen onze toestand op de Ricot niet aangenamer doet zijn. — Eenige ratten hebben zich ook vertoond en heden nacht wat opstand in de kajuit veroorzaakt, vooral onder de dames. Ik sliep echter dien opstand en de op die dieren gemaakte jagt gelukkig door. Wij zouden daarom wel wenschen reeds verder op onzen weg gevorderd te zijn, ten einde van deze en andere moeijelijkheden en onaangenaamheden te worden

verlost; doch wij moeten rekenen, dat ook deze tot de reis behooren, dus mede ons oefening moeten leeren in geduld, en ons sterken in ons vertrouwen op God, terwijl wij ons vertrouwen van alle schepselen aftrekken.

Passaat! passaat! zoo zeer voorspelde en zoo vurig gewenschte passaat, wanneer zult gij u doen gevoelen!? Sedert wij in den omtrek van Madera waren en dat eiland waren gepasseerd, hebben wij gedurende een' halven nacht ons gevleid, daar er de Noord-oosten wind woei, dat wij den passaat zouden hebben, maar sedert hebben wij er niets meer van bemerkt, daar gedurig de Westen- en Zuid-westen wind waait, somtijds wel eens wat noordelijk uitschiet, zooals heden, maar toch slechts voor weinige uren of zelfs niet zoolang; dan weder naar het Zuidwesten krimpt. Voorleden week vleiden wij ons met de verandering van de maan, laatste kwartier namelijk; nu zien wij de nieuwe maan te gemoet, hopende dat er verandering zal komen, daar wij aldus zoo bitter weinig, indien al iets vorderen. Onze koers moet West-Noordwesten zijn, en hij gaat meestal ten Zuiden of ten Noorden. Het uitzigt op eene korte reis is verdwenen, of zij nu lang, zeer lang zal worden, is Gode bekend. Wij dragen het aan Hem op. Ondertusschen worden wij niet verontrust door storm of onweder, de wind waait meestal zacht, zeer zacht zelfs. Zondag was het een heerlijke dag en konden wij dien bijna geheel op het dek doorbrengen, zelfs bij den avond er nog op thee drinken. En indien nu maar de proviand strekt en het water niet ontbreekt, waarvoor wij bezorgd zijn, dan boezemt een lange reis ons zooveel belang niet in, als alleen dat het bij de toenemende warmte in de kajuit en de hutten vrij drukkend wordt, hetgeen bijna allen genoodzaakt heeft om de kooi vaarwel te zeggen en nachtrust op de vloer te nemen.

8 *December*. Eindelijk schijnt de gewenschte passaat, dat is, de aanhoudende Noord-oosten of Oostenwind gekomen te zijn: eergisteren is die voor het eerst waargenomen en hoewel niet hard waaijende, laat hij toe, dat wij onzen koers naar het West-Noordwesten zetten, om aldus de westersche eilanden en ten laatsten Curaçao te bereiken. Wij zullen nu zoo wat in één etmaal dertig mijlen door elkander maken

en hebben derhalve hoop, dat wij 20 dagen aldus voortzeilende (want wij hebben nog 600 mijlen te maken) de plaats onzer bestemming kunnen bereiken. Het weder is voortreffelijk schoon; doch de wind koel. Voor een paar dagen zagen wij ten westen van ons een brik, die de Hollandsche vlag vertoonde en koers zette naar Nederland. Den volgenden dag kregen wij een Portugeeschen mandoir of oorlogschip in het oog, welke dezen naam draagt, omdat hij den kop boven water houdende, vinnen even als zeilen schijnt uit te spannen: doch, die, als het hard waait, weet binnen te halen.

13 *December.* Gisteren was ik reeds voornemens geweest mijn dagboek te vervolgen, maar werd daarin verhinderd door de algemeene ontsteltenis, welke onder het ontbijt eene zware bui, van hevigen wind vergezeld, die in eens inviel, te weeg bragt. Den geheelen morgen was de lucht reeds met donderwolken bezwangerd geweest, terwijl de hitte bijna onverdragelijk was. Jan en alleman was in eens aan het werk, om zeilen te bergen en te minderen en wij kwamen er met den schrik af. Daar de lucht vol buijen bleef, zoo verwachtten wij wel, dat wij er niet met één zouden afkomen; ondertusschen liep het overige van den dag gunstig voorbij en het schip met een zwaren gang van tien mijlen in het uur, toen met den avond andermaal eene niet minder hevige bui op het schip viel, die wederom algemeene ontsteltenis te weeg bragt, doch ook geen onheil aanvoerde, maar wel regen, welke zooveel doenlijk werd opgevangen en geborgen.

De wind was gisteren wederom Zuidwest en de zoo gewenschte passaat had ons na een dag of wat wederom verlaten. In dit jaargetijde, tusschen de keerkringen, schijnt men op geen voortdurenden passaat te kunnen rekenen, ofschoon men ons dien voorspeld had. Tot laat in den nacht bleef het weêrlichten, doch donder hebben wij niet gehoord. Tegen den nacht was de wind echter weder uit den goeden streek gaan waaijen, Noord-Noordoost, en konden wij wederom goed koers houden; doch de wind was flaauw, zooals ook heden en er is veel deining in de zee, zoodat het ongemakkelijk heen en weder slingeren is. Wij hebben echter hoop, dat de wind met den dag zal toenemen. De lucht staat we-

derom vrij goed en heldert meer en meer op. — Deze nacht was voor de passagiers een onrustige nacht, omdat de meesten, waaronder ik, uit vrees voor buijen niet naar kooi durfden gaan, te meer daar wij op het waken niet zwaar kunnen roemen; toen echter met middernacht het weder eenen anderen keer had genomen, hebben wij nog tamelijk gerust, behalve mijne vrouw, ook uit vrees voor rotten, die zich meer en meer doen hooren en vertoonen, en nu overdag hare schade wat wil inhalen. Hartelijk beginnen wij nu te verlangen naar het eind van onze reis. Het zeeleven bevalt ons weinig, vooral door de onreinheid, welke in de kajuit en hutten is en de gedurige oneenigheid tusschen de officieren. God geve dus dat onze togt verder voorspoedig zij!

Zondag was voor ons merkwaardig, niet omdat wij dien als den dag des Heeren hebben doorgebragt, zoo als betaamde, doch dat hier onmogelijk is, maar omdat wij een schip hebben gepraaid, *Conpolican* (Arend vertolkt, zoo als onze tweede stuurman zegt) genoemd, van Lima naar Barcelona, en die reeds 140 dagen reis had. Desniettegenstaande was de kapitein zoo vriendelijk, om, toen een onzer booten met den tweeden stuurman naar het Spaansche schip was gegaan met een mand aardappelen, ons twee kruiken met olie te geven en bovendien een vat water, hetgeen met veel moeite door zee gesleept is naar de Ricot en daar behouden is aangekomen, ofschoon een weinig lek; maar dat hebben wij gestopt. Zulk een vat water is meer dan geld waard, en wij hebben uit erkentelijkheid nog wat tabak en sigaren gezonden. Wij hebben brieven naar het vaderland aan dit schip toevertrouwd. De kapitein heeft beloofd ze te Barcelona op de post te zullen doen. Dienzelfden dag praaiden wij, zonder echter aan boord te gaan, het Engelsch schip *Handsholl* van Sidney naar Liverpool en Dingsdag een Italiaansch schip van Montevideo naar Genua, met wiens kapitein ik in het Fransch eenige woorden heb gewisseld. De meesten schepen die wij praaijen, vragen ons naar berigten van Sebastopol, van welks inneming de naar Europa varenden nog niets weten. Wij hebben tot Dingsdag toe dagelijks schepen gezien, hetgeen nu wel zal ophouden, daar wij nu het door die schepen bezochte vaarwater verlaten. He-

den is er een schip in het gezigt, hetgeen met ons denzelfden koers schijnt te houden.

17 *December*. Wederom vier dagen geleden sedert ik het laatst schreef, doch in die dagen zoo weinig vaart gemaakt, dat de stuurlieden het der moeite niet waard rekenden, die op de kaart af te teekenen: onder anderen gisteren, en toen was er nog eenige wind, slechts 15 mijlen. Die windstilte maakt de reis lang, terwijl de Zuidwestenwind, die dan nog in plaats van Oosten of Noordoosten wind waait, ons verpligt eenigzints van onzen koers af te sturen, namelijk Noordwest: gelukkig dat men bevonden heeft, dat er nog wel voor 30 dagen water aan boord is.

Onder de merkwaardigheden, zoo men die zoeken wil, zou men kunnen tellen, dat de matrozen Donderdag eenige visschen hebben gevangen, als een paar oude wijven, een dolfijn en twee van onbekende soort; allen vrij groote en vaste visschen, die ons des middags, gekookt en gebakken, eene heerlijke verkwikking hebben bezorgd. Sedert hebben de visschen ons verlaten. Gisteren zag men een aantal haaijen het schip voorbij zwemmen, doch het zou moeite te vergeefs geweest zijn pogingen aan te wenden, om ze te vangen, ofschoon een haak met een stuk spek gereed ligt.

Een schip, dat gisteren in het gezigt is gekomen en heden nog wordt opgemerkt, schijnt met ons gelijken koers te houden, doch de weinige wind veroorlooft niet elkander te naderen. Dus bijna niets dan lucht en water. Niet dat dit gezigt ons zou vervelen. Meer en meer worden wij aan dat gezigt gewoon en kunnen ons uren lang op het dek vermaken, om naar de lucht of in het water te turen. Voor al in het laatste, als er maar eenige gang in het schip is. Als er geen wind is, is het een zeer onaangenaam heen en weêr slingeren, hetgeen eergisteren vooral het geval was.

21 *December*. De hoop, welke ik den vorigen keer meende dat verdween, wakkert thans meer en meer aan, daar wij sedert vier dagen goeden en sterken wind gekregen hebben, die ons met kracht naar onze bestemming heenvoert. Den 19^{den} en 20sten hebben wij 105 mijlen gemaakt en heden weder 45, zoodat wij op bijna 53° lengte zijn. Curaçao ligt op ongeveer 70°. De verandering van den wind ving aan met bar weder, zware stortregens en hevige windvlagen, die ons het

ergste deden vreezen, te meer daar de lucht sedert een paar dagen zoo zwart aan den horizon was geweest, dat wij voor zwaar onweêr beducht waren. In den nacht van den 19den op den 20sten heeft het dan ook zwaar geweerlicht en gedonderd, ook in den avond en nacht van den 20sten, doch heden, hoewel de lucht er 's morgens zeer onstuimig uitzag, is het weêr zeer opgehelderd en genieten wij wederom de warmte der zon, die wij sedert eenige dagen niet hadden gezien.

Met het stormachtige weder is er een vliegende visch aan boord geworpen en ook een inktvisch, dit laatste een bijzonder dier, dat een huisje of helm heeft, waarin het zich kan verbergen: op de aanraking laat het een soort van zwart vocht van zich af en van daar zijn naam.

Een paar schepen zijn in het gezigt geweest en heden morgen heeft er een ons gepraaid, doch wij moesten te ver van elkander afblijven, om met elkaar te kunnen spreken. Alleen de lengte werd aan weêrskanten op een bord opgegeven, die vrij wel overeen kwam. Het was een Amerikaan en stuurde Noordwest.

Wij verheugen ons, dat wij nu niet alleen goed voortgaan, de zee bedaard is, maar ook dat wij zoo nabij onze bestemming komen. God geve dat wij die goed mogen bereiken en wij ook in de Karaïbische zee, welke wij Maandag hopen te bereiken, kalme zee en weder vinden!

25 *December*. De laatste vier dagen waren voor ons belangrijke en aangename dagen, omdat de wind steeds gunstig bleef en vrij stevig bleef doorwaaijen, zoodat wij door elkander 45 mijlen per etmaal maakten, als vooral daardoor, dat wij gisteren ten 5 ure het eerste land zagen, namelijk het eiland Dominique aan onze regterhand zeer duidelijk en Martinique aan onze linkerhand zeer flaauw. De stuurlieden meenden ook volgens hun bestek, land te moeten zien, en de eerste stuurman was den geheelen dag niet op zijn gemak; hij meende reeds in den morgen land te zien, doch dit schijnt zinsbedrog geweest te zijn; wij ten minste konden er niets van bespeuren; doch toen zich de hooge bergen van het eiland Dominique duidelijk aan den gezigtseinder begonnen te vertoonen, toen was zijne zelfvoldoening en onze vreugde groot! Het was toch zeven weken geleden, sedert wij Ramsgate verlieten, dat wij geen land hadden gezien! Heer-

lijk schoon doet zich dat gezigt van het gebergte uit zee op! Jammer maar, dat na een klein uur de zon onderging en de duisternis ons belette het eiland duidelijker te zien, doch de heldere maan, die Zondag vol was geweest, vergoedde ons dit des avonds, zoodat wij bij haar licht den geheelen omtrek van het eiland en zijne hooge bergen konden beschouwen. Omstreeks 10 ure waren wij het geheele eiland te boven gezeild, en heden morgen om 6 ure was er niets meer van te zien. Wij zijn alzoo de Karaïbische zee binnengestevend en maken nu goeden voortgang, zoodat wij hoop hebben, Donderdag of Vrijdag, indien de wind zoo doorwaait, de plaats onzer bestemming te bereiken.

Hartelijk verheugen wij ons over de nu reeds verkregen uitkomst en bepaaldelijk op dezen dag, den gedenkdag van JEZUS geboorte. Toen ik gisteren avond op het dek den helderen hemel aanschouwde en de kalme, zoele lucht inademde, als mede heden morgen de zon plegtstatig uit de kimmen zag treden, terwijl de maan voor haar licht verbleekte, kwamen mij de velden van Bethlehem en het groote wonderwerk daar geschied voor den geest en in mijne verbeelding zag ik, in het zoele Palestina, de herders nederliggen en de hemelen zich openen, terwijl de Engel nederdaalde, om de blijde boodschap te verkondigen. Vroeg reeds sloeg ik mijnen Bijbel op en las den tekst van JEZUS geboorte en herlas de Psalmen en Gezangen, welke bij gelegenheid van Zijn feest gezongen worden, en op het dek hief ik ook met een paar mijner kinderen eenige lofzangen aan. Kon ik dit feest op Curaçao hebben gevierd, hoe verblijdend zou dit voor mij en de mijnen zijn geweest! doch dankbaar waren wij, dat wij allen in gezondheid aan Gods genade, het menschdom geschonken, mogten gedenken. Zondag las ik de preek over, welke ik vóór een jaar, den Zondag vóór het Kersfeest, uit Maleachi had gehouden, en heden eenige stoffen, die ik op het feest zelf had behandeld. Mogten allen, die aan boord zijn, zich vrolijk en opgewekt gevoelen in den Heer. Maar.... de eerste stuurman alleen heb ik het *handboek voor den godsdienstigen zeeman* zien ter hand nemen op zijn kooi en... er mede in slaap vallen.

De tweede stuurman verjaart heden. Welligt wordt die

dag met de twee laatste flesschen Champagne wijn herdacht, die wij aan boord hebben. (De kapitein zou ook op dezen dag verjaard zijn!) Alles raakt zoo wat op en het wordt ook daarom hoog tijd, dat wij Curaçao bereiken. Het laatste varken is gisteren geslagt, een onnoozel klein beestje, doch het is toch nog iets versch en geeft daarom verkwikking.

Toen wij gisteren Dominique naderden kwam er een vrij groote vogel, Boebï geheeten, langen tijd rondom het schip fladderen; heden morgen wederom één.

Op onze geheele reis behalve in Ramsgate hadden wij wel onderscheiden schepen gezien, doch, behalve eene in de verte, niet ééne Hollandsche vlag. Die vreugde viel ons Zondagmorgen ten deel. Het was een schoener en had de eerste stuurman het kunnen vermoeden, die vlag daar te zullen ontmoeten, wij zouden zeker het schip hebben gepraaid. Des nachts moet door onachtzaamheid een vaartuig bijna op het onze geloopen zijn. De slaperigheid van sommige wachthebbenden bezorgt ons steeds veel ongerustheid en slapelooze nachten. Gelukkig ook daarom dat onze reis, zoo wij hopen, ten einde spoedt. Ons hart verlangt om in Gods bedehuis in te gaan en Hem te danken. Dit voorregt valle ons vóór Nieuwejaar nog ten deel. — Welk een onderscheid, Kersmis hier en in Holland. Hoe heerlijk zou ook daar dit feest zijn midden in den zomer! Doch niemand zie op den dag, maar op het heil er op geschieden verblijde zich in den Heer en erkenne den geboren Heiland als Zijnen Zaligmaker!

31 *December*. Gode zij dank, dat ik dit, behouden en wèl, den laatsten dag van het jaar op Curaçao en wel in de straat Pietermaai, in eene door mijne collega MEYER voor mij gehuurde, vrij bekrompen woning mag schrijven en mijne herinneringen aan mijne reis eindigen. Ja, mijn voorgevoel is uitgekomen; wij zijn den 28sten de baai van Curaçao binnengeloopen; maar hoeveel was er nog twee dagen te voren, dat die hoop scheen te zullen verijdelen, gebeurd! Na den eersten Kersdag met stevige koelte de Karaïbische zee verder doorkliefd te hebben en tegen den avond van den 26sten, zooals de stuurlieden meenden, het eiland *Orchila*, de laatste van de onderwindsche eilanden, westelijk gelegen, in het gezigt te hebben gekregen, zou men dien nacht Orchila op

twee mijlen afstands omvaren en dan beneden de eilanden naar Curaçao stevenen, om er zoo mogelijk nog op den 27sten aan te komen. IJdele verwachting! Toen wij allen omstreeks 8 ure des avonds, deels op het dek, deels in de kajuit waren, gevoelden wij op eens, met volle zeilen zeilende, eene geweldige dreuning van onderen in het schip, niet beter te vergelijken dan met de beweging die eene aardbeving veroorzaakt (ik had dit nog eens in de Zuiderzee gevoeld, toen ik met hevigen storm in 1846, meen ik, in December, van Urk naar Enkhuizen voer en wij op den grond stootten). Vreeselijk was de uitwerking van dien schok op ons allen, daar de matrozen riepen: »het schip heeft op eene klip gestoten en zinkt!" Het eerste wat men deed, was om de zeilen neder te halen of los te snijden, dan om de booten los te maken; wij spoedden ons om al hetgeen ons eenigzins noodzakelijk en kostbaar toescheen te bergen en ons zoo goed mogelijk aan te kleeden. Ondertusschen scheen het schip vast te blijven zitten en maakte geen water, doch werd geweldig door de branding geteisterd. Dit mag omstreeks een half uur hebben geduurd, toen wij in eens wederom een nieuwen vreesselijken schok ontvingen en het schip zich, zoo het scheen, achterwaarts bewoog. Niet wetende, wat dit zijn zou, klom onze angst nogmaals ten top; doch na eenige oogenblikken, bleef het schip wederom vastzitten, en zooals bij de peiling bleek, op een zandbank, hebbende wij aan den eenen kant twee voet en aan den anderen kant 4 vademen water. Wij waren nu buiten de branding. De stuurlieden stelden ons nu gerust, daar er geen gevaar voor ons leven meer zou bestaan: doch waar men was en wat men doen zou, bleef door de duisternis, die er heerschte, nog geheel onzeker. Omstreeks 9 ure kwam de maan op en haar licht deed ons zien, dat wij te midden van eene reeks van klippen en zandbanken vervallen waren, welke niets anders konden zijn, als de door de zeelieden die deze wateren bevaren, zoo zeer gevreesde *Les Roques* of *de Rotzen*, zijnde de overblijfsels van onderscheiden verdronken eilanden, zich hier en daar tot de hoogte van bergen verheffende. Hoe wij daar gekomen waren, is ons een raadsel en zal dit mogelijk wel blijven. Hoe het zij, wij waren tusschen de Roques vervallen en zaten onbeweeglijk vast. De

nacht was een der onrustigsten, dien wij aan boord hebben doorgebragt, omdat de onzekerheid voor de toekomst ons pijnigde.

Geen orde was er meer aan boord, de matrozen liepen overal, waar het hun goed dacht. Van de passagiers sliep of liever lag de een in een deken gewikkeld op dek, de ander liep rond, een derde zocht in de kajuit zijne toevlugt.

Ons vertrouwen op God, naar wiens bestel dit ongeval ons ook overkwam, werd niet verbroken. In leven of dood bevolen wij Hem ons zelve aan, en bleven ons hechten aan Zijne almagt, die hulp kan bezorgen en redding geven, waar redding en hulp onmogelijk schijnen.

Dat vertrouwen heeft dan ons ook niet beschaamd, maar wonderdadig zijn wij verlost. Toen in den vroegen morgen van den 27sten onze toestand ons al duidelijker en duidelijker bleek, dat wij namelijk te midden van klippen en zandbanken vervallen waren, terwijl hooge rotsen ons van bijna alle kanten omringden, werd er besloten, dat de tweede stuurman en vier matrozen met eene der booten naar de door ons opgemerkte rotsen of bergen zouden varen, om te zien of er menschen woonden en wij daarheen met de booten zouden kunnen gebragt worden; deze voeren af. Terwijl dit een anderhalf uur was geleden en wij op dek met den eersten stuurman over de redding van schip en lading spraken en deze het een en ander voor onmogelijk hield, daar het schip verscheiden vademen in het zand of op koraalrotsen zat, begon omstreeks 8 ure (juist 12 uren na onze stranding) het schip zich eensklaps en als onmerkbaar te bewegen en te verheffen. Wij zagen naar het schip, zagen elkander aan, riepen met verbazing uit: » het schip is in beweging," en in één oogenblik was er een man aan het roer, hielpen wij de bazaan hijschen en werden door een stevigen wind afgedreven naar zee. Gedurig zaten wij in vrees, dat het schip wederom op een anderen bank zou stooten en onze toestand nog gevaarlijker worden; doch verder geen beletsel, geen ongemak, geen lek: geen water in het ruim, en daarbij hadden wij het geluk, de boot en de manschappen, die de beweging van het schip ook in de verte hadden gezien en er op toeroeiden, wederom in te nemen en aldus te zamen de reis te vervolgen. Dat was wel

eene onverwachte, wonderbare redding van Gods hand, wien wij er alleen de eer voor geven! Wat menschenkrachten niet hadden vermogt, deed Hij, door het water te laten rijzen en ons een gunstige Zuidoosten wind toe te zenden.

De oorzaak van onze stranding op de Roques schijnt de geweldige strooming te zijn geweest, welke in die wateren loopt. De eerste stuurman, het beter rekenende, om beneden de eilanden naar Curaçao te stevenen, had op die strooming niet gerekend. Hadden wij den zin van den tweeden stuurman gedaan, en boven de eilanden gehouden, (zooals wij den volgenden dag deden) wij hadden op de Roques niet vervallen. Op die eilanden of banken vergaan vele schepen, er is bijna geen voorbeeld, dat een, die er is opgezeild, er wordt afgebragt. Inwoners van Bonaire en Curaçao gaan er meest kalk branden, omdat er overvloed van hout is. Wij hebben tot gedachtenis eenige stukken koraalrots medegenomen.

De stuurlieden waren ondertusschen nog niet op hun gemak, totdat zij de hoogte der zon om 12 ure hadden kunnen nemen. Den koers nu noordelijk van het eiland volgende, zouden wij des nachts Bonaire in het gezigt moeten krijgen, doch er werd besloten om tot des avonds om 10 ure af te houden en dan weder te wenden, om niet op Bonaire te verzeilen. De berekening scheen goed genomen te zijn. Omstreeks den dag zagen wij dat eiland, zeilden het langs, kregen om 8 ure Curaçao in het gezigt, wat later den vuurtoren van Klein Curaçao en kwamen omstreeks 1 ure op de hoogte van de baai. De loodsboot, die wij geseind hadden, vertoefde met te komen, doch kwam eindelijk opdagen, omdat men meende, dat er zieken waren, daar de vlag, wegens den dood van den kapitein, halver stok was geheschen. Wij moesten daarom bijdraaijen, en eerst toen hij ten stelligste overtuigd was, dat er geen besmettelijke zieken waren, kwam hij aan boord, liet de zeilen wederom bijzetten en wij zeilden met een blij en dankbaar gemoed de haven van Curaçao binnen, waar wij weldra door onderscheiden menschen, allen onbekend, behalve kapitein VIEROW van de *Theodora Jozina* en den heer KOLF, welke wij beiden in Amsterdam gesproken hadden, verwelkomd werden, en geluk gewenscht met onze behouden aankomst. Onder hun getal waren D.D. CONRADI, die den eersten Kersdag zijn

afscheid gepreekt, en MEYER, die ons verzocht in zijn huis onzen intrek te nemen tot wij gereed waren naar onze woning te vertrekken. De ontvangst was regt hartelijk en de verkwikkingen ons daar bereid, voor ons allergewenscht, omdat bijna alle proviand aan boord was verteerd en wij op zijn best nog een ontbijt hadden kunnen nemen.

En nu, als wij onze wederwaardigheden van de reis verhalen, dan zijn die, daar ze geleden zijn, reeds zoo goed als vergeten, want leed wordt zoo spoedig vergeten, gelukkig! maar vergeten worde nooit de goedheid Gods, die ons geleid, bewaard, geholpen heeft. Onze dank, zij die dan ook gering in vergelijking van hetgeen hij zijn moest, zij Hem toch aangenaam, en ons voornemen worde meer en meer bevestigd, om den God van ons leven en van alle onze weldadigheden ons leven toe te wijden en door het geloof in CHRISTUS, Hem ter eere te leven. Deze wensch worde ten aanzien van mij en van alle de mijnen vervuld! Hij helpe ons verder door alle moeijelijkheden en bezwaren heen: en doe ons meer en meer erkennen, dat hij, die op den hoogen God vertrouwt, voorzeker niet gebouwd heeft op eenen zandgrond. Zooals de Allerhoogste ons nabij is, zij Hij ook onzen kinderen en dierbare betrekkingen, vrienden en vriendinnen in het vaderland nabij en verblijde hen met Zijnen onmisbaren zegen!

Zoo waren wij dan op de plaats onzer bestemming! Nieuwsgierig sloegen wij de blikken rondom ons. Maar wanneer ik zeide dat wij door het uiterlijk aanzien van Curaçao, door de bouworde der huizen, door het hoog geboomte, dat wij verwachtten te zullen zien, door, in één woord alles, wat wij ondervonden, zeer gestreeld waren, ik zou onwaarheid moeten mededeelen. Alles is bijzonder vreemd. De bergen, die vrij hoog uitsteken, zijn bijzonder kaal, of met ontzaggelijke cactusplanten bedekt; eene geweldige branding breekt gedurig tegen den oever; de huizen hebben een wonderlijk aanzien, de meesten zonder glasramen, alleen met jaloeziën voor den doortogt van den wind, dat ons aankomelingen nog vrij onaangenaam is. Meestal is voor aan het huis, hetzij beneden- of bovenhuis, een galerij binnen het dak van het huis zelve, dan volgt eene groote

zaal zonder deuren, en daar achter of nevens zijn andere vertrekken, en de keuken is achteraan, altijd met een oven voorzien.

Wij hebben het best getroffen met het saizoen; het is niet over warm, ofschoon de transpiratie vrij zwaar is als men zich maar eenigzins beweegt of wandelt, waartoe de aan de zon blootgestelde, ongelijk geplaveide straten veel toebrengen. Men ziet in de stad geene enkele boom. Het overvaren met ponten, die bij menigte steeds gereed liggen, om van de dusgenoemde Willemstad naar de Spaansche zijde te komen en vice versa, is ons nog vrij ongewoon, kostbaar en des avonds zeer lastig. Ondertusschen ongelukken gebeuren er nooit. De kerk staat binnen het fort, aan die zijde van de stad welke wij bewonen. De straat, waarin onze woning is, heet Pietermaai. Onze huisheer, een Vries van afkomst, gehuwd met eene inlandsche vrouw, zijn hupsche menschen, die ons alle mogelijke vriendschap bewijzen. Want toen wij Zaturdag avond het huis van Ds. MEYER verlieten, om hem met ons talrijk huisgezin niet langer lastig te vallen, was onze woning, daar ons goed nog niet ontscheept was, zoo goed als ledig. Dadelijk echter voorzag hij ons van het noodige.

Gisteren traden wij allen het huis van God binnen, om Hem te danken voor onze behouden aankomst en door gebed en woord te worden gesterkt en gesticht. Het inwendige van de kerk, waarheen men langs twee zijden met trappen opklimt, is zeer goed ingerigt en laat niets te wenschen over, terwijl een goed geluidgevend orgel, dat goed bespeeld wordt, de plegtigheid van de uitwendige eeredienst verhoogt. Ds. MEYER had, als vervolg op het gehouden Kersfeest, zijnen tekst uit 1 Kor. I: 30: » Door Hem zijt gij uit CHRISTUS, die enz."

De droefheid en rouw van des kapiteins weduwe is groot, gisteren heb ik haar bezocht en zoeken te troosten. Maar God alleen kan hier waren troost geven. Die worde door de bedroefde en hare betrekkingen bij Hem gezocht!

Heden avond hopen wij, onder voorgang van Ds. MEYER, het jaar godsdienstig te sluiten.

SCHETS VAN DE GESCHIEDENIS VAN CURAÇAO.

Wanneer dit eiland is ontdekt geworden, is vrij onzeker, doch daar het in het gezigt gelegen is van de vaste kust van Amerika, de tegenwoordige republiek Venezuëla, is het meer dan waarschijnlijk, dat het reeds spoedig bij de ontdekking van Amerika aan de Spanjaarden zal bekend geweest zijn. Zeker is het, dat de Spanjaarden het als grondgebied van den koning van Spanje in 1527 in bezit namen en door KAREL V in dat jaar een Gouverneur werd benoemd, doch die tevens het bewind over Venezuëla had, welk landschap aan een Augsburgsch handelhuis 1529 verkocht zijnde, vestigde de Gouverneur, die eerst aldaar had geresideerd, zijne woonplaats op Curaçao.

De Spanjaarden bleven meer dan eene eeuw in het rustig bezit van dit en de naburige eilanden Aruba en Bonaire, doch in 1634 werd het hun door de Nederlanders ontweldigd; welke ontweldiging echter niet veel moeite noch zwaren strijd kostte, daar de Spanjaarden, het eiland van te geringe waarde beschouwende, er zoo goed als geene bezetting op hadden gevestigd. In genoemd jaar sloeg de zich toen meer en meer uitbreidende West-Indische Maatschappij het oog op Curaçao (van hetwelk zij zeker, vooral door den bevelvoerder van een eskader, BOUDEWIJN HENDRIKS, die in 1626 Bonaire had aangedaan, nader berigt hadden gekregen en het uitnemend gelegen vond om de Nederlandsche belangen in de nieuwe wereld te beschermen, eene veilige haven voor hare schepen aan te bieden en ook van daar, en van Aruba en Bonaire zout naar Holland te kunnen overvoeren) en onder geleide van zekeren JAN JANSZ OTZEN, welke vroeger op Curaçao gevangen was geweest en dus met het eiland bekend was, werden er 4 schepen bemand met 180 soldaten, goed uitgerust, en van krijgsbehoeften en levensmidde-

len voorzien, over welke tot bevelhebber werd aangesteld PIERRE LE GRAND; de geheele expeditie stond onder bestuur van JAN VAN WALBEEK, die, bij de eventuëele verovering als Gouverneur zou optreden.

Den 4^{den} Mei 1635 stak dit smaldeel in zee, bereikte den 16^{den} Junij Bonaire, en zou den volgenden dag de St. Annabaai op Curaçao binnen geloopen zijn, indien de stroom, waarmede de schepelingen in deze wateren onbekend waren (de stroom namelijk loopt bijna het geheele jaar sterk van het Oosten naar het Westen; Bonaire ligt ten Oosten van Curaçao), de schepen niet voorbij de haven had gevoerd, zoodat men genoodzaakt was, om de noord tot St. Domingo te zeilen en alzoo weder boven Curaçao te komen. De tweede keer meer bedachtzaam, zeilde het smaldeel den 29sten Julij de haven binnen; manschappen werden ontscheept, en eerst onderhandeld wegens de overgaaf met den toenmaligen Gouverneur DON ALONZO LOPEZ DE MORLA, die zijne residentie had in een dorpje aan het Schottegat; Santa Anna genaamd (geen zweem van eene stad nog aanwezig zijnde); doch daar het bleek, dat hij, op de wijze der Spanjaarden, die onderhandelingen rekte, om zich zoo mogelijk in staat van tegenweer te stellen, en in het geheim reeds was afgetrokken, na de huizen verbrand en de waterputten te hebben gedempt, begonnen de onzen tegen de Spanjaarden en de hen vergezellende Indianen aanvallenderwijze te handelen; met dat gevolg, dat het op den 21sten Augustus reeds met den vijand, die gedurig was teruggetrokken, tot een verdrag kwam, waarbij het eiland, benevens Aruba en Bonaire, aan de Hollanders werd overgegeven, doch aan den Gouverneur, de overige Spanjaarden en zeker getal Indianen de vrije overtogt naar den vasten wal werd toegestaan; waarheen zij dan ook met schepen der onzen, daar zij zelve er niet één hadden, werden overgebragt. Het geheele getal Spanjaarden bleek te zijn, 32, onder welke een oud-Gouverneur met 12 kinderen, benevens 1415 Indianen, bij welke zich 105 weerbare manschappen bevonden, van deze moesten 20 huisgezinnen, 75 zielen uitmakende, doch die hun eigen opperhoofd zouden hebben, op Curaçao achterblijven, om de Hollanders te dienen. De inbezitneming van het eiland kostte aan niemand het leven, slechts 4 soldaten werden gekwetst;

van de Indianen sneuvelden er in het geheel slechts vijf. De Gouverneur of liever Directeur VAN WALBEEK nam daarop bezit van het eiland in naam van Nederland of van de West-Indische Maatschappij, doch onder niet zeer gunstige omstandigheden, daar eene vierjarige droogte de helft van het vee en vele vruchtboomen had doen uitsterven. — Men kan hieruit zien, dat de droogte op Curaçao zich niet van de laatste jaren dagteekent, en hare oorzaak zou hebben in het omkappen van hout. De rotsachtige bodem verhindert overigens dat er veel geboomte groeit.

De toestand der Hollanders op Curaçao was in het eerst niet zeer benijdenswaardig. Behalve het gebrek aan drinkwater en versch voedsel, waarmede men te worstelen had, bleef gedurig de vrees bestaan, dat de Spanjaarden het eiland zouden aantasten en weder onder hun gebied brengen; en het bleek later dat daartoe werkelijk plannen beraamd, doch door bijkomende omstandigheden niet waren uitgevoerd. Weldra echter daagde uit het vaderland in het begin van het volgende jaar hulp op, daar twee schepen, 60 man aan boord hebbende, benevens levensmiddelen en allerlei oorlogstuig, de haven binnen liepen, het besluit van de West-Indische Maatschappij tevens bekend makende om het eiland in voortdurend bezit te houden. Men begon nu aan de versterking van den mond der haven te arbeiden, en op eene klip, die de haven bestreek, een fort te bouwen. Ook de Indianen, die tot hiertoe zeer wantrouwend waren geweest, en van welke nog velen, door kano's van de vaste kust geholpen, het eiland hadden verlaten, begonnen meer vertrouwen te koesteren, vooral toen hun maandelijks vaste rations brood en vleesch werden uitgedeeld, (hetgeen tot den laatsten Indiaan, die van hen afstamde, in het begin dezer eeuw, is blijven voortduren), zoodat men ook van hen meerder dienst begon te trekken. In 1635 en 1636 werd niet alleen de haven van Curaçao bezocht door onderscheidene Hollandsche schepen, die er een toevlugtsoord vonden bij oorlogsgevaar, en ook water en leeftogt kwamen innemen, maar ook kwamen er reeds, ter oorzake van den koophandel, eenige Nederlanders zich nederzetten. De nieuwe kolonie was gevestigd en begon reeds eenigermate te bloeijen. Die bloei nam meer en meer toe, nadat in Europa en ook voor

Nederland, door den Munsterschen vrede in 1648, de rust was hersteld en de koophandel zonder eenige beletsels kon worden uitgeoefend. Meer echter nog toen in 1654 Brazilië ons ontviel en door de Portugezen werd bezet. Vele van de dáár wonende en handeldrijvende Nederlanders begaven zich met der woon naar Curaçao en bragten daarheen niet alleen hunne goederen en rijkdommen, die zij in het zoo vruchtbaar Brazilië verworven hadden, over, maar breidden ook den handel met de vaste kust van Amerika zoo zeer uit, dat aldaar bijna geen handelsvaartuig werd gezien, of het had de Nederlandsche vlag in top. Groot voordeel werd ook aan den handel in het algemeen en aan de welvaart van Curaçao in het bijzonder toegebragt, doordien de regering van Nederland aan de Israëliten, die in 1659 uit Portugal verdreven waren, vrijheid gaf om zich hier neder te zetten: wel eerst, naar de met de liberaliteit dier tijden verbondene kleingeestigheid, in een van de stad verwijderd gedeelte, welke kleingeestigheid tot in het laatst van de voorgaande eeuw bleef voortduren, en onder eenige lastige voorwaarden, doch ook met eenige voorregten; zoodat de Israëliet op dit eiland nog dankbaar gedenkt (onlangs was hun Rabbijn, bij eene openbare predikatie in de Hollandsche taal, daarvan nog de tolk) aan de rust, zekerheid en vrijheid, welke hij hier vond, toen het onverdraagzame Portugal en daarna het bigottisch Spanje hen had verdreven. — De stad, die men had aangevangen te stichten aan de St. Annabaai en naar een' der stadhouderen, de *Willemstad* genoemd, werd meer en meer uitgebreid en ommuurd: en de Hollanders, de haven en eenige belangrijke punten van het eiland versterkt hebbende, genoten op dit ook door zijne gezonde ligging meer en meer begeerde en gewaardeerde eiland, vrede en voordeel.

Deze staat van rust duurde echter niet lang, maar zoowel boven Nederland als Curaçao pakten zich onheilzwangere onweêrswolken te zamen. Toen namelijk in 1672 LODEWIJK XIV, koning van Frankrijk, den oorlog aan Nederland had verklaard, werd ook aan den Gouverneur van het Fransch gedeelte van St. Domingo in 1673 de last gegeven, om Curaçao te veroveren. Deze schijnt dien last niet alleen door geweld van wapenen te hebben willen vervullen, maar

ook door goud, waarmede zoowel in den oorlog gestreden wordt als met het staal; daar de toenmalige Gouverneur van Curaçao, JAN DONKER, onder de verdenking lag, die naderhand wel niet bewezen doch ook niet opgeheven is, dat hij het eiland den vijand in handen wilde spelen. Toen dan ook DE BAS, Gouverneur van St. Domingo, met 600 man in de Caracasbaai, op het oostelijk gedeelte van Curaçao, waar slechts eene bezetting van 25 man was met eene kleine batterij, was geland, de batterij weldra was vermeesterd, en zijne manschappen reeds op een kwartier uurs afstand van de stad, op den berg Altena, hadden post gevat, nam de kapitein-kommandant der burgerij of schutterij, daar de Gouverneur niets uitvoerde, het bevel der aanwezige troepen op zich, liet den Gouverneur gevangen nemen en van de bastions der stad op den vijand vuren. Het garnizoen, toen slechts uit 80 man bestaande, maar geholpen door een aantal matrozen der schepen die in de haven lagen, en die aan vrijbuiterij en smokkelarij gewoon, voor geen klein geruchtje vervaard waren, trok toen tegen de Franschen op en viel hen zoo dapper aan, dat zij weldra het ingenomen terrein verlieten, naar hunne schepen vlugtten en ijlings van wal staken, om dood en gevangenschap te ontgaan.

Nog voor dat de vrede tusschen Nederland en Frankrijk in 1678 gesloten was, wenschte LODEWIJK XIV den hoon, die zijnen wapenen op Curaçao aangedaan was, bloedig te wreken. De vloot, welke uitgerust werd om dit te volvoeren, mag wel groot heeten, in vergelijking van de weinige strijdkrachten, welke Curaçao haar tegenover kon stellen; 20 oorlogschepen namelijk verlieten in het begin van genoemd jaar de haven van Brest, onder bevel van den Graaf D'ESTRÉES, die echter nog in last had, om eerst naar St. Domingo te stevenen, en daar alle manschappen, die konden gemist worden, aan boord der schepen te verdeelen, ten einde eene landing op verscheidene punten te bewerkstelligen. Bovendien hadden zich, als kaperschepen, nog een aantal kleine vaartuigen bij de vloot gevoegd, die te St. Domingo nog vermeerderd werden, daar de eigenaars en de opvoerenden zich met de hoop op eenen rijken buit vleiden.

In April was de vloot te St. Domingo aangekomen: de Gouverneur liet 1200 man inschepen, kwam zelf aan boord van

het admiraalschip en vervolgens naar Martinique gezeild zijnde, omdat zich daar nog eenige schepen bij de vloot zouden voegen, stak men den 7den Mei in zee en zeilde voorspoedig voort tot eene kleine dagreize van Curaçao. De nacht was ondertusschen ingevallen en uit voorzorg, dat al de schepen bij elkander zouden blijven, was van het admiraalschip een lantaarn geheschen. Dit was de oorzaak van den ondergang van deze vloot. Want, ofschoon de admiraal schijnt gewaarschuwd geweest te zijn om zich niet op den stroom, welke in deze wateren gaat, te verlaten en niet te westelijk te loopen, liep zijn schip, daar hij op die aanmaning geen acht had gegeven en meende zijne berekening goed gemaakt te hebben, vlak op de Aves-eilanden, ten Oosten van Bonaire en Curaçao gelegen; de overige schepen hem volgende, en daar het admiraalschip het geschut loste ten teeken om af te houden, doch dit een teeken gemeend werd, dat de admiraal reeds slaags was geworden, liepen allen, slechts twee oorlogschepen en even zooveel andere vaartuigen uitgezonderd, die nog in tijds afhielden, op die eilanden, om er nooit weder van te worden afgebragt, maar door de branding aan stukken te worden geslagen. De Aves- of Vogeleilanden namelijk, aldus genoemd, wegens de zeevogelen, die aldaar nestelen en hunne eijeren komen leggen, (van welke men gist, dat zij voorheen één eiland hebben uitgemaakt, doch door aardbeving of orkaan uit elkander zijn geslagen) zijn klippen waartegen vooral overdag, als de wind, zooals gewoonlijk in die streken toeneemt, eene hevige branding slaat, geen schip, hoe stevig gebouwd, het kan uithouden. De Graaf en Gouverneur van St. Domingo scheepten zich op een der geredde vaartuigen naar laatstgenoemde plaats in, met belofte om spoedig hulp te zullen zenden. Doch daar deze meer dan drie weken uitbleef, en de nog op de klippen overig zijnde manschappen, aan alles, vooral aan water gebrek hadden, bragten er maar weinigen het leven van af.

Te Curaçao, waar men van de voorgenomen togt en de groote vloot berigt had ontvangen, verkeerde men ondertusschen in den grootsten angst, daar men aan zulk eene magt geen weerstand zou kunnen bieden. Men zag dus niet anders dan dood en verderf, armoede en gevangenschap te gemoet. Maar dat eensklaps die vrees in blijdschap verwisselde,

kan men gemakkelijk begrijpen, toen een visschers vaartuig de tijding aanbragt van de ramp, welke de Fransche vloot had getroffen. Dat men van Curaçao pogingen heeft aangewend om de ongelukkige schipbreukelingen bij te staan en te verlossen, is niet bekend, ofschoon de menschelijkheid dit toch wel zou geboden hebben, daar de ramp, die een vijand treft, hem ons tot broeder moet maken; maar wel is het bekend, dat men sedert, tot op het laatst van de voorgaande eeuw, jaarlijks een dank- en bededag heeft gehouden, om die zoo onverwachte redding, waarin Gods hand zoo duidelijk zigtbaar was, ook bij de nakomelingschap in het geheugen te bewaren. Men had het een moeten doen en het ander niet nalaten!

Na een aantal jaren moesten de inwoners van Curaçao weder de onregtvaardigheid van LODEWIJK XIV ondervinden, die het maar niet kon verkroppen, dat zulk een klein land, als Nederland, hem zoo menigmaal te water en te land het hoofd had geboden. Hij gaf in het begin van 1712 het bevel, dat 8 oorlogschepen de haven van Toulon zouden verlaten, om de West-Indische bezittingen der Nederlanders te vernielen. Het smaldeel stond onder bevel van den Vice-Admiraal DE CASSARD, de troepen onder dat van den Generaal BRANDEVILLE. In genoemd jaar bezocht die vloot, na op de Kaap-Verdische eilanden, eene bezitting der Portugezen, gewoed te hebben, Suriname, Berbice en Essequebo, welke van geheele vernieling bevrijd bleven door het betalen van zware brandschatting. De vloot op het laatst van het jaar te Martinique binnengeloopen, en zich op nieuw tot den verderen togt hebbende uitgerust, verscheen den 16^{den} Februarij 1713 voor de haven van Curaçao; maar wetende dat het bijna onmogelijk was, om, wegens het kruisvuur, dat de batterijen konden gaande houden, de St. Annabaai binnen te loopen, kwam zij in de baai van St. Kruis ten anker, in het westelijk deel van dat eiland gelegen, en de bevelhebbers deden vandaar op booten hunne manschappen en oorlogtuig overgaan, om meer oostelijk eene geschikte landingsplaats te vinden, welke hun dan ook de St. Michielbaai aanbood.

Curaçao was toen door den jaren langen vrede en den zich meer en meer uitbreidenden koophandel tot eenen staat van welvaart geklommen, welke nu door den vijand als in éénen

slag scheen te zullen vernietigd worden. Dat men alles in het werk meende te moeten stellen, om zich tegen den vijand te verdedigen, was een welberaden besluit van den Gouverneur VAN COLLEN en den kolonialen raad; hetwelk echter gemakkelijker genomen dan uitgevoerd werd. De tegen den vijand afgezonden soldaten, gewapende burgers en scheepvolk (er was toen geen oorlogschip in de haven) werden tweemaal door de Franschen, die groote overmagt en geoefend krijgsvolk hadden, teruggeslagen; en toen het bestuur in een voorslag van de Fransche bevelhebbers om de stad over te geven, niet wilde treden, ook op grond dat men vernomen had, dat tusschen Nederland en Frankrijk eenen wapenstilstand was gesloten (hetgeen werkelijk met de waarheid overeenkomstig was, doch waarvan de Fransche bevelhebbers niets wilden weten) begon de vijand den 27sten Februarij het bombardement op de stad te openen en hield daarmede vol tot in den morgen van den 28sten. Toen verscheen op nieuw een parlementair met een' brief van den Vice-Admiraal, waarin hij aanbood, de stad, die hij zou kunnen platschieten, te zullen sparen, indien men hem eene billijke oorlogschatting betaalde. Na het voor- en tegen van deze wijze om het gevaar af te wenden in den raad te hebben besproken, daar ook de belofte in aanmerking kwam van DE CASSARD, dat als werkelijk de wapenstilstand gesloten was, de schatting later zou terug betaald worden, werd er besloten eene som van 50,000 petds (een petds staat gelijk met *f* 1.33) aan te bieden. Er werden echter 300,000 geëischt, doch deze ten laatste tot 115,000 verminderd, die zoowel in geld, als koopwaren en slaven zouden geleverd worden. Het duurde echter nog tot den 21sten Maart, eer men die som bijeen had, de gijzelaars, die men van beide kanten gesteld had, werden toen uitgeleverd, en de Franschen vertrokken in den avond van den 22sten. — Of het nu werkelijk aan het gering getal manschappen moet worden toegeschreven, dat men den Franschen niet beter het hoofd had geboden, ofschoon die toch altijd verhinderd werden digt bij de stad te komen wegens het geschut der forten, dan wel aan den onwil van het scheepsvolk, om met de weinige militairen en de toen nog niet zoo goed als thans georganiseerde schutterij tegen den vijand te handelen, òf

eindelijk aan het gemis van bekwame en dappere opperhoofden, waaraan niet te twijfelen valt, — hoe het zij, bange dagen heeft Curaçao doorgebragt, veel schade ondergaan, vooral de bewoners van het westelijk gedeelte van het eiland, wier bezittingen en vee werden weggeroofd, en vele opofferingen gedaan moesten worden, om de oorlogsschatting te kunnen betalen. Gelukkig echter bleven de koopwaren, waarmede de pakhuizen toen vol waren, gespaard en menschen levens, daar het altijd maar een vlugten was geweest, en men zich binnen de muren geborgen had, schijnen er niet mede gemoeid te zijn geweest. Ook de bommen, welke bij honderdtallen in de stad waren geworpen, hadden er geen brand kunnen verwekken, door de eigenschappen van de luchtsgesteldheid van Curaçao, die bijna geen brand schijnt te gedooge. De ramp, het eiland toegebragt was zwaar en eene proef van Frankrijks trouweloosheid; maar had echter honderdmaal zwaarder kunnen zijn en op het geheele verderf der volkplanting kunnen uitloopen.

Langen tijd had Curaçao nu het geluk van buiten af niet bemoeijelijkt te worden, terwijl de welvaart meer en meer toenam en ook de stad aan de overzijde van de haven, waar te voren slechts eenige woningen stonden, als ook op het dusgenoemde *Pietermaai* en *Scheello* meer en meer werd uitgebreid; doch inwendig, zooals het, helaas! meer gaat, bij uitwendigen bloei, heerschten soms tweespalt en onrust. Deze deden zich vooral gevoelen in 1738, toen er twee partijen onder de burgers bestonden, eene van welke door den toenmaligen Gouverneur VAN COLLEN, ten koste van de andere zou begunstigd zijn. Hij werd dan ook door de regering van het Moederland terug geroepen, en vervangen door den Gouverneur GALES, die de zaken nog meer in de war schijnt gestuurd te hebben, door dat hij zich nu aan het hoofd van de andere partij stelde. Die onlusten werden in het volgend jaar nog vermeerderd, doordien de officieren en manschappen van de oorlogschepen zich met de onderlinge twisten begonnen te bemoeijen, zoodat het meermalen tusschen deze en de ingezetenen tot hevige gevechten kwam en er bloed werd gestort. De verbittering nam daardoor gedurig toe, totdat in 1740 GALES werd teruggeroepen, en door de bera-

denheid en wijsheid van den gezaghebber van St. Eustatius, die tot Gouverneur van Curaçao werd benoemd, FAESCH geheeten, de onlusten werden gestild en de partijen onderling bevredigd.

In 1752 had er een opstand onder de Negers plaats; bijzonder van de plantaadje *Hato*, welke zeer bedenkelijke gevolgen scheen te zullen hebben, doch die door spoedige tusschenkomst van den Gouverneur weldra was gedempt. Velen echter der opstandelingen, welker plan het was geweest hunne meesters te vermoorden, en door onderlinge aaneensluiting van alle slaven, het eiland in hun bezit te krijgen, werden tot afschrik van anderen, ter dood gebragt.

Ten jare 1778 trof den schepen, welke toen in de haven lagen, een schromelijke ramp. 's Lands fregat *van Alphen*, onder bevel van den kapitein ter zee VAN DER FELTZ, vloog in den vroegen morgen van den 15^{den} September omstreeks 8 ure, plotseling in de lucht, waarbij bijna de geheele equipage, ten bedrage van 205 man, het leven verloor. Alleen bragten de scheepsschrijver en een jongen er het leven van af, benevens een adelborst, die met eenige manschappen met een boot juist was afgevaren, om water te halen. Omtrent dezen wordt verhaald, dat de tweede luitenant, die eigentlijk bij het waterhalen moest tegenwoordig zijn geweest, daartoe weinig lust gevoelende, het hem had opgedragen, en hij, hoewel schoorvoetende, vertrokken. De genoemde jongen had den konstabel-majoor, welke met eene brandende sigaar op het dek wandelde, hooren zeggen: »Wij gaan heden allen in den hemel ontbijten," en hem toen naar de kruidkamer zien loopen; hij had slechts even tijd om den scheepsschrijver, die zich digt bij hem bevond, te waarschuwen, en was met dezen door een der geschutspoorten in het water gesprongen. De manschappen zaten juist te schaften, waaraan men het moet toeschrijven, dat niet één hunner werd gered; de kapitein werd gekapt om bij den Gouverneur zijne opwachting te maken. Onderscheiden negers en negerinnen met koopwaren en levensmiddelen, die aan boord waren of in de nabijheid van het fregat op pontjes, vonden ook den dood in het water. Geweldig werden de schepen, die in de nabijheid lagen, geteisterd. Een Engelsche kaper zonk plotseling naar den grond, an-

deren werden door het water, dat eensklaps voeten hoog rees, met vreesselijke kracht tegen elkander geslagen of van hunne ankers losgerukt en tegen de klippen en op de werven gesmeten, waardoor eenige verpletterd werden of daarna, geheel en al lek geworden, zonken. Geen echter van de manschappen dier schepen verloor het leven. De stad zelve werd wonderdadig verschoond, door dien de uitbarsting eene oostelijke rigting nam, waar weinige huizen stonden; op een van deze werd het lijk van den kok later gevonden, nog met den potlepel in zijne hand geklemd. Al de lijken, die men kon vinden en die meestal deerlijk verminkt waren, ook dat van den kapitein, werden met krijgseer ter aarde besteld.

Hier bleef dan ten minste nog een scheepsjongen over, om de snoodheid of de verstandsverbijstering van een' man te kunnen vermelden, door wiens toedoen zoovelen eensklaps ten oordeel werden opgeroepen. Van hoevele dergelijke rampen bleef zelfs niet één getuige over, waardoor men, doch dikwijls te vergeefs, naar de oorzaak moet gissen! Wie denkt hier niet aan *de ramp van Leyden*, den 12^{den} Januarij 1807, toen door het springen van een schip met kruid geladen, in het schoonste gedeelte van het Rapenburg, eene menigte gebouwen werden verwoest en meer dan honderd menschen eensklaps werden doodgeslagen of onder het puin smoorden. Hoe vreesselijk! En dan nog worden zij geroemd en bezongen, die, zooals het heet, uit vaderlandsliefde, den brand in het buskruid steken en zich zelven en anderen ongeroepen plaatsen voor den troon van den regtvaardigen Regter! Was het opoffering van eigen leven om dat van anderen te redden, maar, wanneer menschelijke drift en hartstogt ten grondslag ligt en ijdele begeerte naar roem, en men anderen met zich in het verderf medesleept? .....

In de laatste helft der voorgaande eeuw bereikte Curaçao zijn' grootsten bloei, maar zag dien ook, nog voor dat die eeuw ten einde was, geheel en al vernietigd. De grootste oorzaak van den bloei was de Amerikaansche oorlog van 1775 tot 1785, toen vooral de smokkelhandel van uit Curaçao op het sterkst gedreven werd. Gedurende dat tijdvak van welwaart steeg dan ook de weelde hoog en bevatte,

zoo als altijd, in zich de kiem van achteruitgang, daar weelderig opgevoede kinderen de energie van hunne ouders, welke het geld hebben gewonnen, niet bezitten en denken, dat zij alleen bestaan, om het te verteeren, en niets te doen hebben als dit; terwijl ook met die weelde de grootste zedeloosheid hand aan hand gaat; eene andere oorzaak om niet alleen eenige eilandbewoners, maar een geheel volk, in het verderf te storten. Daarbij kwam nog, dat onderscheiden Hollanders, hier fortuin gemaakt hebbende, met het eerlijk of oneerlijk gewonnen geld vertrokken, en in het moederland op hunne lauweren gingen rusten. Als men zich een voorstelling wil maken van de welwaart van Curaçao, dan moge dienen, dat in 1783, 53 zwaargeladen vaartuigen tegelijk de haven verlieten, om naar Nederland te stevenen! Er volgden jaren waarop niet één koopvaardijschip de haven verliet! De vrede met Amerika, de vrijstelling van den handel op de Spaansche kust en de bovengenoemde redenen, waren zoovele oorzaken, dat handel en welvaren op Curaçao ten gronde gingen, waarbij men ook nog de gevolgen van de omwenteling moet voegen, welke in het moederland plaats had gegrepen, en de oorlogen waarin het daardoor werd gewikkeld.

In 1782 had er in het gezigt van de haven een zeegevecht plaats tusschen een Engelsch fregat en een Hollandschen kotter, welk gevecht van des middags tot aan den avond duurde, wanneer de kotter, die bijna reddeloos geschoten was zich aan het niet minder gehavende fregat moest overgeven. Had een van de 8 Hollandsche oorlogschepen, welke in de haven lagen, den kotter bijstand willen bieden, de Hollandsche vlag had voor de Engelsche niet behoeven te strijken; doch men beraamde wel plannen daartoe, maar was er mede gereed, ... toen het te laat was. De Hollanders zijn niet alleen beroemd door hun talmen. „Deliberante Româ perit Saguntum."

In dat zelfde jaar viel in de haven van Curaçao eene Fransche vloot binnen, welke van de hulpverleening aan de Vereenigde Staten naar Europa terug keerende, door eene sterke Engelsche vloot werd gejaagd. In het volgende jaar de vrede tusschen Engeland en Frankrijk geteekend zijnde, verliet deze vloot weder dit eiland, waarop scheepsvolk en

landingstroepen zich uitmuntend moeten geamuseerd en vrij wat geld hebben laten zitten!

Oneenigheden, welke van 1783 tot 1788 tusschen de regering der kolonie en de burgers plaats hadden, kunnen wel niet tot voordeel van het eiland hebben gestrekt, maar toen in 1795 de Franschen Nederland in bezit namen, en de Nederlandsche schepen zonder voorafgaande oorlogsverklaring genomen werden, ging de geheele handel met het moederland te niet en ook de welvaart van Curaçao was vernietigd. Van genoemd jaar tot 1802, den vrede van Amiens, werd er hoegenaamd geen handel behalve een zeer beperkte met de kust gedreven; en vele inwoners verlieten daarom ook het eiland, om elders hun fortuin te beproeven.

In het laatst van 1795 had er ook een voorval op Curaçao plaats, dat zeer bedenkelijke gevolgen had kunnen hebben en waardoor aan sommigen groote schade is toegebragt. Een slaven-opstand namelijk in het westelijk gedeelte van het eiland, welke, indien hij niet in tijds was kunnen bedwongen worden en zich naar de andere divisiën had kunnen uitbreiden, de oorzaak van den dood en het verderf van alle blanken, misschien wel van alle onze kleurlingen zou geweest zijn. Er ontstond op de plantaadje *de Knip* ongenoegen onder de slaven, omdat de eigenaar hun het loon onthield, opgevende, dat zij schulden hadden gemaakt, die aldus moesten afbetaald worden. De Negers weigerden te werken en trokken naar de stad, met plan, zooals zij zeiden, om zich bij het Gouvernement te beklagen; over de plantaadje *Santa Crux* gaande, voegden zich de Negers, die daarop woonden bij hen, en de opstand kon gerekend worden een' aanvang te hebben genomen, vooral toen hun getal door slaven van andere plantaadjes gedurig vermeerderde, men de rhum-distelleerderijen had opgebroken en door het gebruiken van sterken drank tot den staat van volslagen woede was opgewonden. Het getal der opstandelingen klom weldra tot meer dan 2000, door wie de geheel ongenoegzame magt van even 40 soldaten, uit de stad gezonden, terstond op de vlugt werd gedreven. Nu overmoedig geworden, zich opperhoofden gekozen, en een verbond bij eedzwering gesloten hebbende, om te overwinnen of te sterven, en alle blanken te vermoorden, begonnen zij te plunderen en te branden

en de grootste verwoestingen op de plantaadjes aan te rigten.

De gang van een pastoor, die veel op hen dacht te vermogen, ten einde hun den onberaden opstand af- en aan te raden, vergiffenis te verzoeken en zich te onderwerpen, had geen gevolg, ofschoon zij hem ongemoeid lieten vertrekken.

Nu echter rukte een geregelde magt van 200 man, zoo soldaten als matrozen en te paard gezeten burgers, van veldstukken voorzien, tegen hen op, die in onderscheidene ontmoetingen velen gedood en nog meerderen gekwetst hebbende, de opstandelingen tot op den *Christoffelberg*, den hoogsten van het eiland, terugdreven, waar zij echter voornemens waren, maïs en vee in menigte op den berg gebragt hebbende, zich te verschansen en te verdedigen. Eene belegering en afsluiting van drinkwater ving aan, en dit, zoowel als een verschrikkelijke dood, welke men eenige gevangenen in het gezigt der belegerden, naar het wreedaardig gebruik dier tijden deed ondergaan, bragt te weeg, dat meer dan de helft de opstandelingen verliet en zich kwam onderwerpen. Deze werden nu gebezigd om de anderen aan te vallen, gevangen te nemen of van kant te maken, hetgeen spoedig was verrigt en aldus de opstand gebreideld niet alleen, maar geheel vernietigd. Meer dan 100 slaven zijn er in de onderscheiden gevechten omgekomen en stierven van gebrek, en 26, waaronder de hoofden, ondergingen de doodstraf op vonnis van den Raad; 3 burgers verloren het leven, van welke een buiten gevecht, door het plotseling afgaan van zijn pistool: verscheiden waren er gewond, doch niet gevaarlijk.

De omwenteling op St. Domingo en later op Venezuëla, en de vrijheid welke de slaven zich daar bevochten, was oorzaak, dat ook op Curaçao de onberaden vrijheidzucht onder de Negers ontbrandde, die nog meer werd aangevuurd door eenige Negers, die van St. Domingo naar Curaçao gevoerd waren en er als slaven moesten blijven.

Dat de slaaf naar vrijheid verlangt, wie zal het vreemd vinden, wie zal het niet billijken? Zich die echter zelf te willen bezorgen door opstand, verwoesting en moord — welke schromelijke gevolgen worden dan, hetzij dadelijk, hetzij daarna, door dezelfde vrijheid, die zij dan mogen bevech-

ten, voor de vrijgevochtenen geboren! Het voorbeeld van aan Curaçao naburige landen is dáár, om het te bewijzen, hoezeer verdeeldheid, partijschap, onveiligheid, moord en doodslag jaren lang het land beroeren, totdat de vrijen wederom onder een' dictator moeten bukken. En die landen nog, zij kunnen zich zelve voeden, en de mensch, die maar wat werken wil, vindt er overvloed; maar Curaçao, een eiland, dat van buiten af moet worden gevoed, daar het niet alleen den naam, maar ook de daad heeft van onvruchtbaarheid! Ware de opstand hun gelukt, weldra zouden de vrijen elkander hebben vernietigd, omdat het voedsel zou hebben ontbroken, en de overgeblevenen voor het grootste gedeelte genoodzaakt zijn geweest, het eiland te verlaten, ten einde elders brood te zoeken. Moge de vrijverklaring der slaven, ter eere der menschheid, spoedig dáár zijn, en die nieuwe vrijen, dan welgezinde meesters aantreffen, die hun het zuurgewonnen brood niet met tranen doen eten, maar hen als Christenen liefderijk voorthelpen, ook ter beschaving van hunnen geest, ook tot zedelijke, godsdienstige opvoeding hunner kinderen! Groote verandering zal de emancipatie in het lot der slaven te weeg brengen, maar op het ruwe, onvruchtbare Curaçao moet de barmhartigheid van den ouderen broeder den jongeren te hulp komen, opdat deze zijne vrijheid wel gebruike en door moedeloosheid en gebrek geene wapenen in de hand neme, om zich met geweld te verschaffen, hetgeen hij niet in staat is, geheel aan zich zelven overgelaten of teruggestooten, te verkrijgen. Door zamenwerking, door Christelijke liefde- en hulpbetoon kan, na de emancipatie, voor hen wier banden zijn losgemaakt, tegelijk met hen, welke ze nooit voelden knellen, een gezegende toekomst aanbreken. Doch... de vreeze des Heeren zij, het begin, de voortgang, en dan ook het einde!

In het laatste jaar der 18de eeuw liepen eenige Fransche kaperschepen in de haven van Curaçao binnen, aan boord hebbende twee Franschen van St. Domingo, welke zich aan het hoofd hadden geplaatst van gelukzoekers, die eenen opstand en omwenteling op Jamaica wilden tot stand brengen, dat aan de Engelschen behoorde. Curaçao was bepaald als de plaats waar men zich tot de onderneming zou gereed maken. Die hoofden, DEVENAUX en SARPOSTAS geheeten,

trachtten eerst den Gouverneur LEUFFER, zelfs onder aanbieding van eene belooning van twee en een halve ton gouds in hun belang over te halen, doch deze zich niet latende vinden en de geheele onderneming, zooveel hij kon, dwarsboomende (veel echter vermogt hij niet, want Curaçao was toen ook reeds met Frankrijk verbroederd, even als het Moederland!), maakten zij met zekeren Franschman, welke hier woonde, en anderen, wien het eigenbelang boven het algemeen belang ging, eene zamenzwering, niets minder ten doel hebbende, dan om den Gouverneur gevangen te nemen, hem zoowel als andere ingezetenen ter dood te veroordeelen of te verbannen, alle koopwaren en bezittingen in beslag te nemen en den Joden onder bedreiging van hetzelfde lot te zullen ondergaan, hun geld afhandig te maken. Gelukkig werd de geheele aanleg den avond te voren ontdekt, in den volgenden vroegen morgen DEVENAUX en SARPOSTAS gevangen genomen en op een vaartuig naar St. Domingo overgebragt; de Fransche zamenzweerder, FIERCE geheeten, van het eiland verbannen en alzoo de rust door welberaamde en spoedig ten uitvoer gelegde maatregelen terstond hersteld, daar ook de Fransche kaperschepen, hier thans niets te doen vindende, weldra van Curaçao afzakten.

Die toenmalige Fransche broeders en verlossers hebben het den Gouverneur LAUFFER en het geheele eiland nog eenmaal zeer moeijelijk gemaakt, en bewezen dat zij bij hunne verbroedering met Nederland, (toen ter tijd: de Bataafsche Republiek) zich met de *oud-hollandsche trouw* niet verbroederd hadden. — Den 23sten Julij 1800, toen juist het Fransche fregat *La Vengeance* van 54 stukken, door een Amerikaansch deerlijk gehavend, den 6den Februarij de haven was binnengeloopen en met herstellen bezig was, waartoe hem door den Gouverneur alles gemakkelijk werd gemaakt, — verschenen 5 gewapende Fransche vaartuigen, door het Comité revolutionnair te Guadeloupe afgezonden, voor de haven, en meenden die binnen te loopen. LAUFFER echter deed terstond de haven door een' ketting versperren, zond zijnen adjudant naar een der schepen, die het anker inmiddels hadden laten vallen, af, om te onderzoeken, welke het oogmerk van hunne komst was, en ontving van den bevelhebber BRESSEAU ten antwoord, dat dit daarin bestond, om het fregat *la Ven-*

geance versterking van troepen, amunitie en voorraad aan te voeren. Toen de Gouverneur antwoordde, dat hij zelf in dat alles reeds had voorzien, of nog voorzien zou, kwam de aap uit den mouw en zond BRESSEAU een' brief, welke in den Kolonialen Raad werd voorgelezen, waarin stond: dat het Comité te Guadeloupe besloten had, om het eiland Curaçao te bezetten, daar het door vijandelijken aanval der Engelschen werd bedreigd, die op Jamaica zich reeds uitrustten, om daaraan gevolg te geven. Aan BRESSEAU, die zelf verzocht had ter vergadering te mogen tegenwoordig zijn, werd spoedig te kennen gegeven, dat die vermeende uitrusting een verzinsel was, en Curaçao genoeg in staat zich zelf tegen allen vijandelijken aanval te verdedigen. BRESSEAU inziende dat het zaak was om op dit oogenblik op het plan van het Comité niet verder aan te dringen, verzocht nu slechts, met zijne schepen in de haven te mogen komen, om de troepen die hij aan boord had, te kunnen ververschen, onder het geven van zijn woord van eer, dat niemand op Curaçao eenig leed zou worden gedaan, en zij spoedig weder naar Guadeloupe zouden wederkeeren.

Dit werd onvoorzigtig toegestaan, doch wie zou van eene bevriende natie, van broeders, zulk eene trouweloosheid hebben verwacht, als naderhand bleek? Spoedig werden er van de Fransche schepen manschappen aan wal gezet en een wacht geformeerd, onder voorgeven van BRESSEAU, tot bedwang van zijn eigen soldaten. Daarop werden zoogenaamde zieken aan wal gebragt, en in eene legerplaats aan den *Rooden weg* geborgen; en ondertusschen door officieren en soldaten, welke door de ingezetenen, die altijd veel, misschien te veel voor vreemdelingen over hebben, met vriendelijkheid werden bejegend, de verontrustendste geruchten verspreid omtrent den toeleg der Engelschen, dien zij voortgingen als zeker voor te stellen, tevens met de donkerste kleuren afschilderende, wat het lot van Curaçao zou zijn, indien deze het eiland in bezit kregen.

Na eenigen tijd aldus listig gewerkt te hebben zond BRESSEAU aan den Gouverneur een brief, waarin hij, uit naam van het Comité op Guadeloupe van 16 Julij, het eiland opeischte; zoo daaraan niet werd voldaan, zou hij de vijandelijkheden doen beginnen. BRESSEAU dit manifest of ultima-

tum aan den Gouverneur zendende, had zeker gemeend, dat de bevelhebber van het fregat *la Vengeance*, PETIT, met hem gemeene zaak zou maken, en verwittigde hem dus van zijn voornemen; doch deze wilde met dien schandelijken woordverbreker niets te doen hebben: onderrigtte in persoon den Gouverneur, wat BRESSEAU van hem had geëischt, en verzocht nu, dat hem alles gemakkelijk zou worden gemaakt, om zoo spoedig mogelijk de haven te verlaten, daar hij voor de wraak van zijn eigen landgenooten vreesde. Van plan echter veranderende, liet hij dadelijk het ankertouw kappen, de zeilen aanslaan en stevende naar zee, ofschoon er nog onderscheiden personen, die tot het schip behoorden, aan wal waren.

Het fregat werd kort daarna, na een hevig gevecht, door een Engelsch fregat genomen.

Dat de eisch van BRESSEAU of van het Comité door het Bestuur van het land werd afgeslagen, spreekt wel van zelf, en BRESSEAU zich van den steun, waarop hij gerekend had verlaten ziende, werd de vriendelijkheid zelve, wilde van het manifest niet meer spreken, maar vroeg of het Bestuur hem behulpzaam wilde zijn, om zich het noodige voor zijne schepen en troepen aan te schaffen, ten einde binnen kort te vertrekken. Men bewilligde daarin: *f* 14,000 werden hem als voorschot toegeteld, 4 vaartuigen ter overbrenging zijner troepen toegevoegd, en hij, van al het noodige voorzien, verliet eindelijk den 3^{den} September de haven. De Gouverneur en ingezetenen zich nu van zulk een' lastigen broeder en medebroeders ontslagen meenende, hadden buiten den waard, dat is, de ontrouw van die broeders gerekend. Want naauwelijks uitgezeild, liepen zij met den avond, eenige kapers aan zich getrokken hebbende, die op de haven aanzeilden, waarschijnlijk om Curaçao des te beter vrij te maken! — de St. Michielsbaai, in het westen, binnen, ontscheepten troepen en bezetteden de aldaar gelegde forten. De Gouverneur daarvan kennis bekomen hebbende, zelfs door een' brief van BRESSEAU, die hem meldde, dat hij dit gedaan had, omdat er Engelsche schepen in het gezigt waren, hetgeen een publieke leugen was, trok met 500 man naar St. Michiel op: doch berekenende, dat de schepen nu te zamen op zijn minst 1200 man aan boord hadden, het krijgs-

volk de forten en de hoogte had bezet, meende hij het raadzamer terug te trekken, ten einde zijne manschappen te sparen, en plaatste eene wacht aan het begin van den *Rooden weg*.

De Franschen, die nu het land begonnen af te loopen, plantaadjes plunderden, het vee wegroofden, en de slaven aan zich trokken met belofte van vrijheid, vielen weldra die wacht aan, dreven haar terug en waren weldra van de geheele Spaansche zijde of *otro banda* genaamd, meester, van waar zij hun geschut op de stad begonnen te rigten, hetgeen zij daar en op andere plaatsen in batterij hadden gebragt. Nu klom de nood der stad het hoogst. Weinig verdedigingsmiddelen, slechte wapenen, geringe voorraad van buskruid, ledige magazijnen door het uitrusten der *Vengeance* en der broeder(!)-schepen; daarbij gebrek aan water en vee door langdurige droogte; en nu wederom een ultimatum van BRESSEAU om stad en land over te geven, met bepaling van zware straffen voor bestuur en ingezetenen, die aan zijnen eisch geen gehoor gaven; — waarlijk de Gouverneur en allen waren in zeer moeijelijken toestand! Lang zou deze niet hebben kunnen voortduren; men had zich ten laatste wel moeten overgeven, maar gelukkig daagde er nog in tijds hulp op en wel van den kant van... vijanden. Den 9^{den} September werd er een Engelsch schip geseind, zijnde het fregat de *Nereïde* van 44 stukken, kapitein WATKIAS, benevens een genomen koopvaardijschip met geweren en buskruid, hetgeen denkelijk voor de Fransche broeders had moeten dienen. Er werd terstond een vaartuig naar de *Nereïde* gezonden, de kapitein met den hagchelijken toestand van het eiland bekend gemaakt en zijne interventie verzocht; welke hij toestond, op voorwaarden, dat de kolonie zich onder Engelsche bescherming zou stellen, Engelsch garnizoen opnemen, doch hare eigen administratie behouden. Den 13^{den} werd de capitulatie onderteekend en de overgaaf had 5 weken later, namelijk op den 17^{den} October plaats, toen er meerdere Engelsche schepen waren aangekomen.

De Engelschen begonnen nu met de bezetting en de burgers al dadelijk tegen de Franschen te ageren, met dat gevolg, dat zij uit hunne onderscheiden stellingen verdreven zijnde en vreezende dat er gedurig meerder hulp zou

aanrukken en hun misschien geheel de terugtogt zou worden afgesneden, zich den 23sten September des avonds en des nachts met zulk een' haast inscheepten, dat er nog eene menigte van hen op het eiland achter bleven, die krijgsgevangenen werden gemaakt. Dat het schandaal door de Fransche broeders op *Curaçao* aangerigt in de Bataafsche Republiek weêrklonk, dat er stappen werden gedaan door den toenmaligen Raadpensionaris SCHIMMELPENNINCK, om herstelling van den trouwbreuk en vergoeding der schade, is waar, maar dat die alleen daarin bestond, dat de consulaire Agenten op *Guadeloupe*, die heetten, buiten voorkennis van het Fransche Bestuur gehandeld te hebben, werden afgezet, meldt de geschiedenis en kan niemand wonderlijk voorkomen! LAUFFER naar Nederland opgeroepen, om zich te verantwoorden, werd van alle schuld vrijgesproken en hem aanspraak gegeven op pensioen; hetgeen hij echter weigerde, als eigen middelen genoeg bezittende en het veege land niet ten laste willende zijn. Hij had meer dan twee tonnen gouds uit eigen middelen ten behoeve van *Curaçao* opgeofferd! Zulk eene belangeloosheid is waardig nooit vergeten te worden.

Deze verantwoording had plaats in November 1803, toen in het vorige jaar, ten gevolge van den vrede van Amiens de Engelschen Curaçao weder aan Nederland hadden afgestaan, en dit dus zijne eigen bezitting herkreeg. De Engelschen hadden getrouw het geheele bestuur van het eiland aan de koloniale Regering overgelaten. Onder het bestuur van den Gouverneur LAUFFER is een officier, die zich volgens uitspraak van den krijgsraad aan pligtverzuim had schuldig gemaakt, gefusileerd geworden. Zij, die de geschiedenis van Curaçao beschreven hebben, zwijgen van dit feit, dat ook nu nog verschillend beoordeeld wordt.

De vrede van Amiëns scheen voor ons vaderland verademing te zullen aanbrengen, en de kolonie Curaçao zich van de geleden rampen te zullen herstellen, maar die hoop was ijdel door den korten duur van dien vrede! Onderscheiden koopvaardijschepen van het Moederland naar Curaçao gestevend en daar lading bekomen hebbende, werden op hunnen terugtogt door de Engelschen in 1803 genomen, lang voor de oorlogsverklaring had plaats gehad. Later werd van twee

schepen, uit Nederland uitgezeild, om Curaçao van manschappen en oorlogsbehoeften te voorzien, het een bij het uitzeilen uit Texel genomen, het ander strandde ten noorden van Schotland. Al wat de haven van Curaçao uitliep werd door Engelsche kruisers genomen, of die der Fransche broeders bragten ze op, onder voorwendsel, dat zij met den vijand gemeenschap hadden en sluikhandel dreven. Zoo viel ook een schip, waarop het bestuur der kolonie iemand naar den Franschen bevelhebber op St. Domingo gezonden had, met verzoek om geweren en oorlogsbehoefte, in handen der Engelschen; en deze daardoor den zwakken toestand van Curaçao vernemende, stevenden vier hunner schepen hierheen, kwamen den 31sten Januarij 1804 voor de haven, eischten het eiland op, doch dit afgeslagen zijnde zeilden zij naar de Piscledeva-baai, in het westen, ontscheepten hunne troepen, rukten tot aan den *Rooden weg* en begonnen de stad te beschieten; bij welk bombardement, dat 26 dagen duurde, de Luthersche kerk door eenen gloeijenden kogel in brand geraakte en vernield werd.

Eene nederlaag echter bij het *Schottegat*, dat zij wilden omtrekken, bekomen hebbende, scheepten zij zich, na gedurende eene maand allerlei verwoesting en strooperijen te hebben aangerigt, weder in. Doch de haven werd niet te min door de Engelsche kruisers geblokkeerd gehouden, zoodat bijna alle toevoer werd afgesneden, en de ingezetenen wezentlijk gebrek aan voedsel begonnen te krijgen. Hierin werd wel voorzien door het een of ander Amerikaansch schip, dat de waakzaamheid der kruisers ontdook, doch de rampen stapelden zich voor Curaçao al meer en meer op, vooral toen den 31sten Maart 1805, de Engelsche bevelhebber MURRAY, een barbaarsch mensch, met 7 schepen voor de haven kwam, aan de westelijke en oostelijke kusten volk deed ontschepen, en alles op het platte land te vuur en te zwaard verwoestte of goeden prijs verklaarde. Bij eene overrompeling van de plantaadje Ascension, vielen de kommandant der aldaar gestationeerde troepen, eenige officieren bijna 100 manschappen en 2 stukken geschut in zijne magt. De stad echter, door hare batterijen goed verdedigd, kon hij niet meester worden; en een aanval op het fort *Beekenburg* in de ooster-divisie mislukt zijnde, moest hij zich

met achterlating van dooden en gekwesten wederom inschepen. Hij overleed aan boord van zijn schip, den 13den Julij, zoo men meent door zich zelven te vergiftigen, omdat hij de schande niet wilde overleven van Curaçao niet te hebben kunnen overmeesteren. Na zijnen dood hield de blokkade op en het eiland keerde eenigzins tot rust weder.

Het afslaan van den aanval op het sterk gelegen fort *Beckenburg* was vooral te danken aan den moed van een gedeelte van het garnizoen en der schutterij, die, daar de vijand den hooger liggenden *Kabrietenberg* had beklommen er eene batterij had opgeworpen, van daar het fort beschoot, zoodat de bezetting het verlaten moest, dien *Kabrietenberg* beklom (de schutterij namelijk onder aanvoering van den Heer BRION) van de westkant, waar zij voor het geschut der Engelschen veilig was, en dien bemagtigde. De majoor SCHWARTZ welke de afdeeling troepen kommandeerde, werd daarna door den Gouverneur CHANGUION naar Nederland opgezonden, om zich voor een krijgsraad te verantwoorden. Waarom? Omdat hij medegewerkt had om de Engelschen te verdrijven? Of omdat hij met de schutterij den *Kabrietenberg* niet beklommen had? Waarschijnlijk wegens het laatste. Dat feit toch der schutterij besliste toen als het ware het lot van Curaçao, en moge altijd als voorbeeld dienen van de thans alhier bestaande niet alleen, maar voor alle schutterijen van het Moederland, die echter ook in den tiendaagschen veldtogt hebben getoond, dat zij in dapperheid en krijgsbeleid bij geen militairen behoeven achter te staan!

Was Curaçao toen door waakzaamheid en dapperheid gered, het verviel eindelijk door nalatigheid, indien dat woord niet te zwak is, in handen der Engelschen. Er is, over hetgeen den 1sten Januarij 1807 gebeurde, zooveel geschreven; de berigten van deze zijde zijn meermalen zoo in strijd met die, welke door Engelschen zijn gegeven, dat wij ons hier van alle oordeel onthouden, ons alleen tot daadzaken bepalende. Zij zijn deze: op het laatst van November 1806 vertrokken 4 oorlogschepen der Engelschen van Jamaika, onder bevel van PRISBARE; den 22sten December vertoonden zich drie van deze vóór de haven van Curaçao, toen wenden zij zich tot den Gouverneur tot overgaaf, maar werden afgewezen, bleven eenigen tijd kruisen en verdwenen daarna

uit het gezigt. Den 31sten December werd een klein Engelsche brik vóór de haven gezien, die zich echter met spoed verwijderde. Met het aanbreken van den dag van den 1sten Januarij 1807 vertoonde zich de Engelsche vloot aan de oostpunt van Curaçao, en ofschoon van het fort *Beekenburg* dadelijk seinschoten werden gedaan en seinen werden gegeven van de bovenposten, zeilde zij, zonder dat op het een en ander van den kant der stad werd acht gegeven, ongeveer te 6 ure de haven binnen, bezette het ontscheepte krijgsvolk de forten, bragt het later begonnen flaauwe vuur van een der drie in de haven liggende Hollandsche oorlogschepen tot zwijgen, terwijl het vuur van het fort Nassau, op bevel van den inmiddels gevangen genomen Gouverneur CHANGUION ophield. De Gouverneur bevond zich sedert den vorigen avond op eene plantaadje, een uur van de stad, over het Schottegat gelegen; de garnizoens kommandant PFEIFFER lag in diepe rust, pas van eene partij te huis gekomen, zooals men die op de Oudejaars avond gewoon is te geven, terwijl een menigte vuurwerk gedurende den geheelen nacht werd afgestoken; de kommandant van de marine, EVERTSZ, bevond zich nog op zulk eene partij. Deze tijding bekomen hebbende, doch wat te laat, dat de Engelsche vloot was binnengevallen, begaf zich naar boord, doch werd door een der schoten, die de Engelsche schepen op zijn schip *Kenau Hasselaar* rigtten, daar de wachthebbende Luitenant, DE VEER, den bodem niet wilde overgeven, (dit was het eenige schip dat, zooals wij zagen, op den vijand vuurde) gedood. PFEIFFER werd bijna zonder dat hij het zelf wist, in het fort gevangen genomen, en de Gouverneur ook, nadat hij met een pontje van de plantaadje naar de stad en in het fort *Amsterdam* was gekomen.

Niemand dacht om eenige verdere verdediging. De Gouverneur teekende nog eene eervolle (!!!) capitulatie, waarbij het Eiland aan de Engelschen werd overgegeven, en het garnizoen en de manschappen der schepen naar Jamaika als krijgsgevangen moesten overgevoerd worden; waar zij op hun woord van eer ontslagen en naar Holland gezonden werden. De Gouverneur, aan wien men had aangeboden het burgerlijk bestuur in handen te blijven houden, bedankte voor die eer en verkoos ook naar Holland te gaan, waar

hij in staat van beschuldiging gesteld, door het hoog militair Geregtshof, den 21sten Maart 1808 tot de straf van den kogel werd verwezen, doch, op zijn verzoek om gratie van de straf, door Koning LODEWIJK remissie er van kreeg en door den Souvereinen Vorst van Nederland, den 23sten November 1814 »tot zijnen goeden naam en faam en in den staat, waarin hij was voor de pronuntiatie van dezelve (zijne detentie) werd hersteld en gerestitueerd." In 1816 is CHANGUION door Z. M. WILLEM I tot Raad-fiskaal ad interim bij het toenmalig hof van Justitie in Suriname benoemd, later tot Secretaris bij dat Hof; hij overleed in 1820 te Paramaribo, — De kommandant PFEIFFER, die ook door genoemd Geregtshof ter dood werd veroordeeld, kreeg insgelijks gratie, doch werd verbannen.

De Engelschen bleven nu ongestoorde bezitters van het eiland tot in 1816.

Men ziet het, veel aanmerking zou er omtrent het een en ander, dat in de geschiedkundige daadzaken voorkomt, te maken zijn, en ze zijn ook gemaakt. Doch zooals wij zeiden, ons oordeel behouden wij voor ons, het betreurende, dat Curaçao, hetwelk onder LAUFFER jaren lang en zoo schoon volhield, onder CHANGUION bijna zonder slag of stoot bezweek. LAUFFER kwam zoo eervol van de beschuldiging af van door het inroepen der hulp van een' vijand Curaçao te hebben gered: CHANGUION werd tot den kogel veroordeeld, omdat hij onder zijn bestuur, den vijand ongevraagd had laten binnen komen! Eere, wien eere toekomt!

Het bestuur der Engelschen was niet onregtvaardig of hard, maar wat niet kon verhinderd worden, gebeurde: door de veranderde omstandigheden der wereld, gingen ook handel en welvaart op Curaçao al meer achteruit en daalden zelfs tot eene schrikbarende diepte, toen er een oorlog tusschen Engeland en de Vereenigde Staten uitbarstte, die drie jaren duurde. Van die gewesten toch had de meeste toevoer van levensmiddelen naar Curaçao plaats. Doch ook die ramp ging voorbij, en toen den 4den Maart 1816, ten gevolge van den vrede te Parijs in het vorige jaar gesloten, Curaçao weder onder het bestuur van Nederland kwam, was het toen wonder dat men zich van die herstelling van zaken veel goeds beloofde? Den 27sten Januarij 1816 kwamen hier de

eerste Nederlandsche beambten en troepen aan, met het linieschip *Prins van Oranje* en den schoener *de Haai* (er leven nog eenigen van de toen aangekomenen: vele gestorvenen hebben bloedverwanten nagelaten). Wel ontstond er toen en later door de oorlogen, welke er op de Amerikaansche kust gevoerd werden tusschen de zich nieuw gevormd hebbende republieken, meer levendigheid, meer handel, doch de oude welvaart was verdwenen en keerde niet meer terug, zelfs ook niet door het voor de kolonie zoo weldadig door Z. M. onzen Koning in 1827 genomen besluit, waarbij de haven van Curaçao tot vrijhaven werd verklaard. Een ontzettende ramp was vóór dit tijdstip Curaçao overkomen, waarvan nog lang de gevolgen werden ondervonden: namelijk eene vijfjarige droogte, van 1820—1825, welke alle denkbeeld moet te boven zijn gegaan; daar men op het eiland wel aan drooge jaren gewoon is, maar van zulk eene aanhoudende droogte en het daardoor ontstaan gebrek geen voorbeeld heeft; en welke rampspoed nog vermeerderd werd, omdat de droogte ook op de vaste kust plaats had, van waar anders zoovele levensmiddelen werden aangevoerd.

Als het bestuur van het eiland in 1828 dus veranderd was, dat het kwam onder het bewind van den Gouverneur-Generaal van West-Indië, die te Suriname resideerde, en dit eiland een' Directeur bekwam, is Curaçao sedert weder in zijn oud regt, als op zich zelf staande kolonie onder bestuur van een' Gouverneur, hersteld, onder wien tevens de eilanden Aruba en Bonaire staan. Thans is er Gouverneur VAN LANDSBERGE, die tevens de betrekking van Consul-Generaal van Venezuëla bekleedt, welke hij jaren lang had uitgeoefend vóór hij in 1855 tot Gouverneur van Curaçao werd benoemd. De oud-Gouverneur, RAMMELMAN ELSEVIER, is thans in Nederland, geniet nog als Gouverneur bezoldiging en is ook nog Bevelhebber van de schutterij alhier. Wij zien den in de plaats van den Heer DE QUARTEL, door Z. M. nieuw benoemden Procureur-Generaal DE ROUVILLE binnen kort te gemoet.

Te zeggen, dat Curaçao thans in een staat van verval verkeert, zou onwaarheid zijn. Wel moge handel en scheepvaart niet zóó bloeijende zijn, als op sommige tijdspunten plaats had, maar de handel en scheepvaart, die er gevoerd wor-

den, zijn thans niet gering te noemen, en andere takken van nijverheid zijn vooruitgaande; terwijl, zoo al niet door de plantaadjes, waar vee geteeld en vruchten gekweekt worden, dan ten minste door die waar zout wordt ingezameld, hetgeen de pannen in overvloed hebben opgeleverd en dat prijshoudend is, vooruitgang niet is te miskennen. De oorzaken van armoede onder een deel der inwoners, vooral onder afstammelingen van Europeanen, bijzonder van militairen, zijn elders te zoeken, en zullen wel niet kunnen weggenomen worden, of het zou mogelijk moeten zijn, dat dit geheele geslacht uitstierf, dat voor de armenkas al meer en meer bezwarend wordt, en in wier groote behoefte ook de onlangs opgerigte Protestantsche Maatschappij van Weldadigheid (eene dergelijke onder de Israëlten bestond reeds sedert eenige jaren, doch die hebben slechts een 30-tal armen) slechts voor een zeer klein deel kan voorzien, wier doel het toch ook vooral is, zich het lot van weezen en weduwen aan te trekken. Het wegloopen van slaven in den laatsten tijd naar de vaste kust heeft aan de bezitters groote schade berokkend; men rekent die wel op *f* 40,000; en dat daarom de emancipatie, die door de slavenbevolking met vurig verlangen wordt te gemoet gezien, ook door de tegenwoordige eigenaars sterk wordt begeerd, is wel natuurlijk. Door het groot getal inwoners, die wegens de onlusten in de Amerikaansche republieken en door de vrees voor de cholera van daar voortgedreven, gedurig nog vermeerderen, zoowel als door het rijzen van den prijs der levensmiddelen in Europa, zijn niet alleen de prijzen, waarvoor hier plantaadjes en huizen verkocht en verhuurd worden, maar ook die van de meeste levensmiddelen, verbazend hoog; van sommige huizen is daarin eene vermeerdering van waarde van meer dan 100 pCt. Nieuwe huizen, groote zoowel als kleine, worden aangebouwd en vervallene hersteld; aan goede arbeidslieden is daarom behoefte, en de vrije kleurling kan geld genoeg verdienen, indien hij niet te traag is om te werken.

De toekomst van Curaçao is niet verontrustend; — doch alles is in de hand van Hem, wiens raad zal bestaan en die al zijn welbehagen doet!

SCHETSEN VAN CURAÇAO.

DE STAD.

Wonderlijk vreemd is voor een' Europeaan de eerste indruk, welke de eenige stad, die op het eiland Curaçao is, op hem maakt, daar alles wat Europeesch, ten minste Hollandsch is, in geene vergelijking er mede kan gebragt worden, behalve misschien dat er huizen zijn en in die huizen menschen wonen, en dat boven die huizen schoorsteenen uitsteken, of wel niet uitsteken, maar ver beneden het dak blijven. Maar ook ten aanzien van die schoorsteenen is er met die in Holland een groot verschil, waarover wij wel nader gelegenheid zullen hebben te spreken, en ze zoowel in- als uitwendig te beschrijven, vooral ook, omdat, indien mijne schets naauwkeurig zal zijn, ik dan toch zal dienen te melden, dat er huizen zijn, die ze hebben, ten minste één, (twee zou te weelderig wezen, ofschoon er geen belasting van behoeft betaald te worden), en huizen die ze niet hebben, welke huizen namelijk dus zelve tot schoorsteenen dienen, terwijl er niet eens een gat in het dak is, om den rook door te laten, zooals ik mij wel eens herinner van de hutten der Indianen en van de stulpen der Russen gelezen te hebben.

Wonderlijk is men te moede als men na eene lange zeereis, in de verwachting van al wat men zien zal, den eersten blik op de zich van tijd tot tijd vertoonende en al meer en meer duidelijker wordende huizen van Curaçao werpt. Verblijd is men voorzeker, wanneer het einde van de zeereis wordt bespeurd, aan de klippen van het dorre Bonaire, die zich eerst aan het oog voordoen, links, en daarna die van het niet minder drooge en dorre Curaçao, regts. Gij ziet daar in de verte, op een der verhevenste

klippen, soms wel bergen, een vaandeltje wapperen, dat bij een' seinpost is opgerigt en uwe aankomst naar de stad spoedig moet berigten, om de loodsboot gereed te houden, die u de haven binnen moet brengen. Gij bemerkt bij dien seinpost een klein, geheel afzonderlijk gelegen huisje, dat gij nog niet genoegzaam kunt onderscheiden, en dan wat verder gezeild, een gebouw, in eene laagte hier en daar aan de helling van eene klip, zoo gij meent met eenige boomen omgeven, van welke u de stuurman of een of ander matroos, die misschien op Curaçao woont, met eene zekere zelfvoldoening zegt, dat het plantaadjes zijn. Gij krijgt dan al voortzeilende, steeds door Oost, Noord- of Zuidoosten wind begunstigd, de verdedigingswerken van Curaçao spoedig te zien, de huizen die er bij staan, of zich er boven verheffen, en het torentje van de kerk met haar verheven dak worden duidelijker; gij gaapt dit aan, om den wonderlijken en voor u zoo vreemden vorm en voor gij het weet, al kijkende en aanstarende, terwijl de loodsboot, met de zwarte bemanning het schip heeft bereikt en de loods aan boord is gekomen, stevent gij de haven of baai van Curaçao langs den ton of boei binnen, de St. Annabaai genoemd, en de huizen regts en links staan daar in al hunne vreemdsoortigheid voor u, ter uitwendige bezigtiging.

Geen Hollandsche huizen! Naar schuiframen zoudt gij eerst te vergeefs bij de meeste zoeken, want als gij denkt zou, dat die achter de jaloeziën zijn aangebragt, dan zoudt gij u vergissen. Die jaloeziën dienen zoowel om de zon af te sluiten, als om de lucht en de wind door te laten en komen op portalen en gaanderijën uit, die of voor het huis, dikwijls niet onder denzelfden gevel doch evenwel onder één dak zijn aangebragt, of om het geheele huis of een groot gedeelte loopen. Er zijn echter huizen, waar men glasramen heeft, doch slechts van latere dagteekening en met het allerbeste oogmerk gemaakt, om den wind, die op Curaçao ongemakkelijk en bij voortduring waaijen kan, af te weeren; echter zelden aan den Zuid- of Westkant, omdat van die zijde de wind nooit of bijna nooit waait. Nu zijn die wind- en lucht-doorlaters op Curaçao allernoodzakelijkst, zooals zij wel in alle landen zullen zijn, die bij of onder de verzengde luchtstreek liggen, want niet gemakkelijk zou

men het zonder gedurige luchtdoorstrooming in de huizen uithouden; en vandaar dan ook, dat de glasramen altijd gedeeltelijk of geheel moeten openstaan; doch, zooals men begrijpt, men heeft het in zijne hand, om ze te sluiten, als de wind wat al te hevig begint door te zetten en de togt onverdragelijk wordt. Zij er nu alleen jaloeziën, dan posteert men zich zoowat tusschen de penanten, die altijd vrij breed zijn, of zoekt dat gedeelte van de kamer of gaanderij op, waar de wind niet op staat; ofschoon er Curaçaowenaars zijn, die om hoegenaamd geen togt geven, zich de haren door elkander en het ligchaam stram laten waaijen: maar waardoor er dan ook nog al deze en gene lijder en lijderes aan rheumatieke kwalen is en men nergens zooveel menschen met kiespijndoeken en hoofdzwachtels ziet als hier. Als men dan vraagt, wat scheelt er aan: is gewoonlijk het antwoord: Zinkings, kiespijn. Men zegt: dat komt van den togt. Men antwoordt dan weder: Neen, die kan geen kwaad!

Vele huizen zijn hoog opgetrokken, (er zijn echter ook kleine, bijzonder kleine zelfs: pracht en luister nevens armoede en behoefte;) met drie tot vier verdiepingen; de ramen naar evenredigheid meer breed dan lang; met plat lijstwerk en niet zeer hoog uitstekende daken; van buiten geel of groengeel, eene enkele (doch dit bij uitzondering en speciale vergunning, wegens de schittering en het nadeel daardoor voor de oogen) wit bepleisterd, de kozijnen, de ramen en de jaloeziën groen, de roeden wit geverwd; van binnen kale muren, doch ook (waar men zindelijk is) goed gewit en in orde gehouden, tot zelfs de pannen, die boven de gaanderij zijn gelegd; welke kaalheid eerst wel zeer vreemd voor het gezigt is van den Hollander, die gewend is op schoone en schoonere, ook minder schoone behangsels te staren, maar er toch spoedig aan gewoon is. Gij begrijpt die witte en gewitte muren, waaraan toch nog al spiegels en schilderijën prijken, leveren meestal weinig stof tot gesprek op bij conversatie, waartoe die onderscheiden soorten van behangsels in Holland zoo menigmaal aanleiding geven; en hoevele woorden bovendien worden den hals gebroken, eer huisheer of huisvrouw, of huurder of huisvader of huismoeder of kinderen en belanghebbenden het eens zijn, over patroon of rand; zijn die

witte muren dan ook misschien wel de oorzaak dat soms de conversatie kwijnt, ja wel sterft. Ze zijn dan ook heel eenzelvig die witte muren; echter allernoodzakelijkst, om al wat kakkerlak, duizendpoot en spinnekop is, te kunnen weren, als ook muizen en rotten; want verbeeld u, dat al dat soort van ongedierte en zoo er nog meer is, achter een behangsel niet alleen hunne schuilhoeken of roofholen zouden maken, maar er zich ook met alle mogelijke kracht en energie, die de natuur hun hier gegeven heeft, op zouden toeleggen, om het kostbaarste zelfs binnen den minst mogelijken tijd, geheel te vernietigen Zij, die uit zucht tot navolging, misschien wel met het edel oogmerk om de behangselfabrieken in Holland te begunstigen, die weelderigheid van behangsels in hunne vertrekken, ten minste in de zaal hadden ingevoerd, zij moesten eindigen met te doen opruimen, wat met veel kosten was aangebragt en de muren weêr te laten witten. Dat heirleger van ongedierte, ofschoon het hier zoo groot niet is als op andere plaatsen in de West, hetgeen aan de hooge ligging en de droogte van het eiland wordt toegeschreven, is dan ook de oorzaak, dat al wat tapijt heet van de vloer verbannen is, tenzij misschien hier of daar een nederig kleedje voor de kanapé. En voorzeker, dat haalt groote sommen uit, want, indien dat wat men zalen noemt, met tapijten moest belegd worden, en men zou zich hier niet met groene of blaauwe ruitjes behelpen, zou 't misschien hier en daar nog al een deficit in de beurs te weeg brengen. Nu heeft men voor zulk een te kort ten minste geen nood. De vloeren zijn of de planken in natura (men bezigt daartoe echter goed, zelfs schoon hout) of met eene grijsachtige verw bekleed, of wel van klinkersteenen of blaauwe heelbakken, soms van marmer of blaauwe hardsteen met marmer geschakeerd. Steenen vloeren vindt men met weinig uitzondering in alle keukens, al zijn die ook op de derde of vierde verdieping, want, misschien is het tot gemak, zoo hoog zelf vindt men ze, ook wel om die reden, dat de huizen of verdiepingen afzonderlijk worden verhuurd en bewoond en elk toch eenen keuken moet hebben.

Tegen brand behoeft men echter die steenen vloeren niet, want, zooals men zegt, komt er op Curaçao nooit

brand, al wil men die zelfs stichten, wegens de menigvuldige zoutdeelen welke in de lucht zijn en alles doordringen. Men gaat hier dan ook bijzonder onvoorzigtig met vuur om.

Vele huizen, vooral in de dusgenoemde Willemstad, zijn aldus verdeeld. In de beneden verdieping een dusgenoemde winkel of pakhuis, (de winkels hebben veel van pakhuizen, ze zijn donker, laag van verdieping en laten in orde en zindelijkheid veel te wenschen over : zelden is er een afzonderlijk kantoor, maar heer en bedienden zitten in den winkel aan eene ruwe tafel, ton of kist te schrijven), deze loopt gewoonlijk onder het geheele huis door, en wordt door een traliehek, soms door deur en vensters gesloten. De benedenverdieping dient ook wel tot woonhuis, vooral binnen in de Willemstad, en in die woningen is het dan al bijzonder benaauwd en bedompt, omdat de lucht en wind er geen toegang hebben; evenwel de menschen leven er in en schijnen er niet zeer ziekelijk door te zijn; 't mag dan ook wel daarom wezen, dat deur en venster of jaloezie dag en nacht openstaat (voor dieven is men er niet heel bekommerd, vooral als er weinig te halen is, hetgeen bij die bewoners van benedenhuizen in de stad nog al het geval schijnt te wezen) en er soms nog een plaatsje is bijgebragt of koraaltje, dat met de openingen voor in het huis trekking geeft. Ja maar, koraaltje, wat is dit? Ik zal het u zeggen: dat, wat wij plaats of tuintje of iets dergelijks noemen, en dat bij ons vóór of achter het huis ligt, of het wel omringt, heet hier koraal (koraal beteekent in het papiementsch, de landtaal, ook wel Kreoolsch genoemd, *wit*, welligt wegens de witte, door de zon uitgebleekte steenen, waarvan het bleekveld is zamengesteld; want indien gij u hier een bleekveld voorsteldet, zooals in Holland, van helder, goed onderhouden, zuiver afgesneden of afgemaaid gras, ge zoudt u bijster vergissen; het bestaat uit steenen, die ongeregeld doch eenigzins gelijk op den grond zijn gelegd; wonderlijk vreemd gezigt als men er niet aan gewoon is; 't moet echter zeer goed bleeken, zeggen de vrouwen; en ik zou het ook moeten gelooven, want al het wit goed dat men hier draagt, en het wordt veel gedragen, ziet er zoo helder uit, — exceptis excipiendis, vooral bij velen Donderdags en Vrijdags, — want Zaturdag is voor zeker soort van inwo-

ners de algemeene was-, bleek-, doorhaal-, droog- en strijkdag; de Zondag of een gedeelte van den Zondag wordt er ook wel aan besteed, dat voor de openbare godsdienstoefening niet zeer nuttig is. Eene lange tusschenzin! Doch ter zake). Deze koraal kan soms zeer groot en ruim wezen en wordt of is met velerhande boomen beplant, die wonderlijk tusschen de klippen opgroeijen (want alles is hier klip) en als het niet al te droog is, dat nog al veel het geval is eene aangename schaduw geven. Men ziet in die koraal ook bloemtuintjes, waarvan de aarde door muurtjes is omgeven om het water terug te houden, als men ze begiet; hetgeen eene groote stijfheid te weeg brengt, en een' Hollander doet denken aan die ouderwetsche bloembedden met palm omgeven, die in de eerste helft dezer eeuw nog wel eens werden gezien, doch al lang voor een losser plantsoen hebben plaats gemaakt.

Aan een van de zijden van die benedenhuizen, winkels of pakhuizen is een trap, die naar de gaanderij der bovenverdieping loopt; op deze wederom een andere, om nog hooger te komen: soms nog wel dáár een derde trap, om de bovenste te bereiken. Aan eenige huizen is de trap in de open lucht aangebragt, om ruimte te winnen, hetzij van boven overdekt of niet overdekt. Gemeenlijk zijn die opgangen niet zeer gemakkelijk en de onderste trede geweldig hoog, zoodat men wel zijn' voet met de hand zou mogen opligten om die te bereiken, en er door ongewoonte des avonds bij het afklimmen nog al eens een buitel wordt gemaakt. Er zijn echter huizen, die op zich zelve staan, doch weinige, en die bevinden zich meestal buiten de kom der stad of dit gedeelte van de stad. Men woont gaarne hoog en luchtig en vandaar dat de bovenwoningen ook veel meer in huur doen dan de benedenwoningen, waar toch ook meestal de een of andere tak van koophandel wordt uitgeoefend of winkelwaren worden verkocht. In sommige gedeelten van de stad treedt men dadelijk van de straat de woningen of winkels binnen; in andere heeft men stoepen, die weer door lage muurtjes van de straat zijn gescheiden, en waarin meestal vaste banken zijn aangebragt om er des avonds een luchtje te kunnen scheppen. Aan sommige bovenhuizen zijn, gewoonlijk aan den zuidkant, balkons aangebragt

met hetzelfde oogmerk, meestal niet overdekt. Als 't regent, gaat men natuurlijk, even als dit sommige dieren bij instinct doen, in huis: doch daar het hier zelden regent, blijft men buiten zitten tot 10 of 11 ure, de gewone klok waarop men scheidt en zich ter ruste begeeft.

Nu hebben de meeste huizen, die slechts eenigzins den naam van fatzoenlijke kunnen dragen, eene gaanderij, die zoo de familie daarin al niet gewoonlijk zit, dan ten minste toch dienen kan, om bezoeken te ontvangen, of ook als spreekkamer kan gebezigd worden. Des avonds brengt men er verlichting aan door hanglampen of lantaarns met kaarsen. Die lantaarns, of liever groote glazen stolpen, van boven open, zijn hoog noodig om het licht tegen wind en togt te beveiligen; om welke reden, als men eene kaars op tafel zet, men er altijd zulk een stolpje (*zetter* hier genoemd) over heen plaatst. Door de gaanderij komt men dan in een vertrek, meestal zonder deur, dat de zaal wordt genoemd, gemeubileerd en van schilderijen en spiegels voorzien, welke zaal dikwijls zeer ruim is en ook dient om danspartijen te geven, waarvan men hier bijzonder veel houdt. Een of meer kanapé's ziet men gewoonlijk in die zalen en veelal matte stoelen of stoelen met matte zittingen en dusgenoemde wipstoelen, hoog van gestalte, laag van zitting met een toestel er onder als onder een wieg, en waarin men zich ook even als daarin bewegen kan; met dat onderscheid dat de beweging niet regts en links, maar voor en achterwaarts geschiedt; eene manoeuvre, waarop velen zeer gesteld zijn en die eene aangename afwisseling of verpoozing schijnt te geven, als het gesprek niet al te levendig is of staakt, men gaat dan maar wippen of wiegen. In een der kozijnen van die zaal, waarvan de ramen meestal slechts openingen zijn, soms toch ook glasramen, maar die men zelden sluit: ook al wederom om koelte te hebben; staan drinkpotten en kannen met scheppers en glazen er bij, ten einde, voor wie wil, de dorst te lesschen. De potten en kannen worden altijd op de trekking gezet om het water koel te houden, waarom men ze ook wel in de gaanderijen ziet staan aan den togt bloot gesteld; een glas koel water is hier veel waard! In sommige huizen staan, om het water steeds koel te houden, verbazend groote potten, zooals de ouderwetsche snuif-

potten in Holland, van eene bijzondere soort van aarde of klei gemaakt, die zeer poreus zijn. Ik heb in Holland zulk soort van potten nog wel eens in de dusgenoemde theetuintjes gezien, om er water in op te vangen en te bewaren: het water blijft er voortreffelijk in, zelfs weken lang.

Op die zaal korresponderen eene of meer kamers, en achter of bezijden deze vindt men de keuken, (geen Hollandsche keuken!) met den eenigen schoorsteen, die er in huis aanwezig is; men behoeft ze toch niet te hebben, om vuur er in aan te leggen, of kagchels er onder te plaatsen, ten einde zich te verwarmen: bij eene warmte van gewoonlijk 86—92 graden heeft men dat minder noodig. De haard is zeer ruim, van geen aschpot, hengel of ketting voorzien, maar van twee ijzeren bouten, die in de lengte zijn aangebragt, waarop men pot of ketel plaatst en er onder stookt, met hout, karbon of gedoofde houtskool; de zoo nuttige turf, die het vuur zoo gemakkelijk aanhoudt en dien men 's avonds kan inrekenen, kent men hier niet. Niet ééne schoorsteen rookt er. Rond of vierkant doch laag opgetrokken, heeft hij slechts ééne opening van den windkant af, waardoor de rook zich altijd eenen weg weet te banen. Van schoorsteenvegen hoort men hier niet; het hout maakt ook weinig roet. Op de bovenverdiepingen, die afzonderlijk verhuurd worden, vindt men ook zulke keukens, doch allen zonder pomp, gootsteen, kolk of iets dergelijks. Al het water moet, — met zeer weinige uitzonderingen in zeer enkele huizen, waar men een regenbak heeft en eene uitwatering — naar boven en gebruikt zijnde en van natuur veranderd, weder naar beneden gebragt worden, hetgeen natuurlijk en voor de vrouwelijke bedienden (mannelijke voor huiswerk heeft men er zelden), die alles op hun hoofd dragen, tot zelfs het ligtste schoteltje toe, maar ook de zwaarste tob met water, en voor de huisgenooten zeer lastig is; en toch voorziet men daarin niet, zelfs bij het bouwen van nieuwe huizen, het blijft bij het oude. Die goede, oude tijd! Als een groot ongemak moet men het ook rekenen, dat men in de huizen, in den regel, geen geheim gemak heeft.

Bewoont men nu het geheele huis: dat, in het voorbijgaan gezegd, niet ééne kast heeft, zooals die in Holland in kamers, gangen of portalen gemaakt worden, ofschoon

de muren er dik genoeg voor zouden wezen: dan gaat men langs een' trap, meestal zonder deur, door de gaanderij of de zaal naar de boven vertrekken, die gewoonlijk tot slaapvertrekken dienen. Daar ziet men prachtig gewerkte (ook wel van minder allooi) vierkante ledikanten met vier regt opgaande stijlen en vervaarlijken hemel, van welken korte gordijnen of liever draperiën halverweg nederhangen. Daar ziet men eene gemakkelijke soort van hangmatten, *hamakken* genoemd, aan zware krammen in de balken of muren aangebragt, hangen, en wel zóó dat het den daarin liggenden vrijstaat, om zich onbelemmerd heen en weêr en alzoo in slaap te wiegen. Van *dat* wiegen ook houdt men zeer veel. Daar ziet men zeer zindelijke, fijne matjes op den grond uitgespreid, die uitnoodigen om er eene verkwikkende rust op te nemen, luchtig zooals zij zijn en de geheele beweging, van om en omgooijen, volkomen vrij latende. Dáár ziet men eindelijk ezels. Verwondert u niet, lezers, ezels in de slaapvertrekken te vinden, om er op den zadel gezeten, of uitgestrekt, rust te genieten. 't Zijn wel vierpootige ezels, doch niet uit het dierenrijk, maar uit het plantenrijk, en zelfs niet eens in de gedaante van ezels. Och neen! 't is een vierkant stuk stevig zeildoek, dat op twee dwarshouten is gespannen, die aan vier schuins staande pooten bevestigd zijn, in den vorm van een klapstoeltje, maar wat langer en breeder en wat hooger of lager, al naar verkiezing, en die men *ezels* of slaapezels heeft genaamd. Waarom? Ik weet het waarlijk niet. Maar dat weet ik, dat men er zeer aangenaam en luchtig op ligt, en er rustig op slapen kan, zoo ligchaam en ziel het ons toelaten.

Van veren bedden, wollen dekens, zachte kussens weet men hier bijna niets af. Het matje op den grond, het zeildoek van den ezel of hangmat, de paardenharen, of ander harige, of vezelige of bladerige matras in het ledekant, met dergelijke peluwen en kussens, geven hier gemak genoeg, en voor warmte behoeft men niet veel te zorgen. Ja, sommige verkiezen, om door niets anders dan een ligt kleedingstuk bedekt, terwijl alle ramen of jaloeziën openstaan, den nacht door te brengen. Maar dat zijn ook echte Curaçaowenaars, van vader tot vader, en die, in de jeugd

gewoon in puris naturalibus of wel moedernaakt te loopen, en die zich als die prille jeugd over is, aan weinig kleederen en geen deksel kunnen gewennen. Maar die uit Holland komt en nog niet zoo geakklimatiseerd is, kan nog wel van een veren bed, van een' katoenen, zelfs wel eens van een' wollen deken des nachts gebruik maken, vindt er zich niets door belemmerd, ontwaakt even verkwikt als de anderen, en heeft opgestaan zijnde geen koud waterbad in eene kuip of badtoestel noodig, om de al te groote uitwerking van de transpiratie af te leggen en nieuwe kracht door leden en aderen te doen vloeijen. De gewoonte vermag veel, vermag veeltijds alles!

Die er maar eenigzins ruimte toe heeft aan of bij zijn huis, die er maar eenigzins de middelen toe had, heeft een' regenbak. Maar als gij nu eene vergelijking wildet maken tusschen een' regenbak in Holland en die, welke hier zijn, dan zou die zeer mank, ja geheel en al kreupel gaan. Zij komen slechts hierin overeen dat zij beide water kunnen bevatten. Op Curaçao gelijken het volkomen naar vierkanten huisjes, die men zou meenen schuurtjes te zijn, met een schuinsch of plat dak. Het water van het huis, dat op den muur gemetselde goten heeft, wordt er, meermalen langs onzigtbare kanalen, die door bogen gemaskeerd zijn, heengeleid. De reden, waarom men de regenbakken gelijkvloers maakt, is wegens de hardheid van den grond, daar het veel moeite en kosten zou veroorzaken, om die tot eene aanmerkelijke diepte uit te houwen. Nu veroorzaakt het ook wel kosten en moeite, om een van binnen met tras goed voorzien en van dikke muren opgetrokken gebouw boven den grond te maken, maar er zal toch altijd in het een en ander groot verschil bestaan. Die regenbakken zijn soms zeer groot en wijd, om ze zooveel water mogelijk te doen bevatten, daar het maar zelden regent, ook dan dikwijls niet als het regentijd heet; zoodat hij die in zijnen bak voor 7 of meer maanden water kan opvangen, die een gelukkig man mag worden genoemd! Men tapt het water meestal uit die regenbakken met eene kraan af; van pompen weet men hier niet, en wordt het al te laag door voortdurend gebrek aan regen, dan begint men te scheppen, tot de bak ledig is, wacht dan met geduld of onge-

duld, dat de wolken, die gewoonlijk meerendeels overdrijven, zonder een drop water te geven, zich zullen openen en koopt ondertusschen putwater, dat door ezels of ossen van de plantaadjes, op welke daarvan een goede hoeveelheid schijnt te zijn, wordt aangevoerd; maar dat men altijd veel minder acht dan het regenwater, vooral als het moet dienen om te drinken. Sommige regenbakken zijn ook onder de gaanderijen van het benedenhuis, dat eenige voeten van den grond is gebouwd en waartoe eenige trappen, bij wijze van een bordes, geleiden, gemetseld en houden het water zeer lang goed; uit die bakken, zooals ook uit enkele, die zich in keukens bevinden, wordt het water geschept.

Nu zou ik u gaarne een denkbeeld geven van de stad zelve, nadat ik het, zoo kwaad en goed mogelijk, van de huizen gedaan heb. Ik heb het trachten te doen van huizen, die eenigzins den naam van fatsoenlijk kunnen dragen: want zooals ik reeds te kennen gaf, ofschoon er zijn van grooten en zeer grooten omvang, halve paleizen op het uitwendig aanzien, zelfs sommigen, met pilaren en ijzeren hekwerk van den weg afgescheiden, zoo zijn er ook zeer burgerlijke en armoedige, slechts uit één vertrekje bestaande, ongeplaveid, in een hoek waarvan gij een soort van gordijn gespannen, of eenige planken gezet ziet, dat de slaapplaats afscheidt; soms ook nog in een anderen hoek, een vuurhaardje, meestal echter zonder, en dan moeten de bewoonders hun water of potje op een komfoor met houtskolen in het vertrek zelve koken of doen het ook er buiten, vlak voor de deur. Maar in elke plaats, op elk dorp, heeft men armoedige hutten genoeg en de armoede in de geheele wereld levert geen groot verschil op, zoodat het niet noodig zal zijn, die hutten of stulpen bijzonder te beschrijven. Van de stad zelve dan!

Tot zeer veel ongerief van de inwoners, welke ongeveer 7000 in getal zijn, is de stad in vier van elkander afgelegen gedeelten gescheiden. Het spreekt van zelf, dat er voormaals wel de eene of andere, misschien onderscheidene redenen zullen bestaan hebben, waarom dit is geschied; en misschien ook wel niet eenige reden, maar dat men slechts lomp weg op deze of gene plaats is gaan bouwen en

voortbouwen, tot dat die vier gedeelten zijn ontstaan. Het denkbeeld dat men ook eigentlijk van de stad vormt, gaat geheel verloren, daar de onderscheiden gedeelten geheel van een zijn gerukt en niet omsloten zijn met muren: het zijn eigentlijk vier vlekken, digt bij elkander gelegen, en die slechts dan den naam van eene stad zouden verdienen, als er over de St. Anna baai eene brug lag, welke de Spaansche zijde of otrobanda, dat is de overkant, met de Willemstad vereenigde, het Waaigat gedempt, of ook over hetzelve eene brug ware gelegd, en van de Willemstad tot het vierde gedeelte, Pietermaai genaamd, werd voortgebouwd en die beide gedeelten met elkander vereenigd waren.

De St. Anna baai, waarin de schepen binnen komen, en die regts door het fort Amsterdam en links door het fort Rif, beiden met eene indrukmakende hoeveelheid stukken geschut voorzien, beschermd wordt, verdeelt de stad in twee deelen. Juist grenzende aan het fort Amsterdam, is het Gouvernements-gebouw, waarvoor een plein en waarachter een dergelijk, bijna vierkant, waarin regelmatig gebouwde officiers en ambtenaars woningen en de Gouvernements magazijnen en kantoren zijn, en op den achtergrond de Protestantsche kerk, waarin men langs twee, aan beide kanten gebouwde trappen opgaat, nadat men dien, welke in het front is, beklommen heeft. Dit Gouvernements-gebouw nu voorbij zijnde komt men aan de dusgenoemde Willemstad, waarvan een gedeelte aan de baai (die dáár en in het midden zeer diep is, doch aan den overkant zeer ondiep,) is gelegen, terwijl aan de kaai of straat, de waterkant genoemd, de schepen lossen en laden, waardoor aan dit gedeelte zeer veel levendigheid heerscht en de meeste pakhuizen en winkels zich bevinden. De Willemstad wordt doorsneden door eene vrij breede, geplaveide straat, oostwaarts loopende tot aan het einde van de Willemstad of den stadsmuur (die slechts een gedeelte van dat deel der stad omringt en uit een strategetisch oogpunt thans nutteloos is, waarom hij ook, geloof ik, niet lang meer zal bestaan) en die daarom ook Breedstraat wordt genaamd, ofschoon zij zich op het laatst zeer vernaauwd en niet meer dan eene steeg wordt. Eerst vindt men regts van die Breedstraat de poort, die over het plein ingang geeft

tot eene andere poort, onder het Gouvernements-gebouw; (die ingang is achter aan het gebouw, op dat reeds genoemde vierkante plein; langs twee hardsteenen trappen komt men op het bordes, waar slagdeuren den toegang verleenen; de Gouverneur met zijn gezin woont aan den eenen kant van dat gebouw; de kamers aan den anderen kant dienen tot Gouvernements gebruik; de koloniale Raad en Regtbank houden dáár hunne zittingen); dan een pleintje en vervolgens aan weerskanten van de straat huizen. Aan het begin van die Breedstraat, links, is de Heerestraat, ook een vrij ruime geplaveide straat, die Noord-Oostwaarts loopt, ook tot den stadsmuur, en van waar men in eene straat komt, vóór dien muur gelegen, die in strekking dezelfde is als de Breedstraat, doch niet met zulke huizen bezet en slecht bestraat; het is eene achterafbuurt en men weet, hoe die er gewoonlijk uitziet. De Willemstad wordt doorsneden van het Noorden naar het Zuiden en van het Westen naar het Oosten door onderscheiden zeer naauwe, slecht geplaveide, of niet geplaveide, morsige, bedompte stegen, *hanken* geheeten, in welke de benedenhuizen zeer onaanzienlijk zijn en waar men dus ook het grootste getal armen vindt, doch waar men, tegen zijne verwachting, goede, ruime bovenhuizen kan aantreffen, met gaanderijen en portalen, zooals beschreven is. In een dier hanken is de Joodsche Synagoge en vlak er tegen over, het huis dat de Rabbijn bewoont. In de Willemstad wonen de meeste Israëlitische gezinnen, die op Curaçao een aanzienlijk gedeelte van de bevolking uitmaken, en, zooals van zelf spreekt, handel drijven.

Op het midden bijna van de Breedstraat heeft men eene poort, die te voren ook deuren had, welke des avonds en des nachts gesloten waren, en boven welke poort de schuttershwacht was, (de schutterij met muziek is op Curaçao in zeer goede orde, doch zij betrekt geen wachten meer; dat doet het garnizoen, uit artilleristen en jagers bestaande; de wachten bepalen zich ook alleen tot de forten). Door deze poort komt men op een zeer uitgebreid grootendeels door puinhoopen ontsierd plein, aan welks zuidzijde, onder de batterijen, woningen van gehuwde militairen zijn en van militairen-weduwen, en verder op de Vleeschhal, die daar zeer luchtig staat; het slagten van vee geschiedt aan den

zeekant, die er juist bij is. Het plein of de weg loopt oostwaarts op, zooals men hier zegt: *naar boven*. Het kan op dien weg ongemakkelijk hard waaijen. De weg, langs de Karaïbische zee loopende, vernaauwt zich langzamerhand, en men heeft weldra het ondergedeelte van de stad, Pietermaai genoemd, bereikt. Dit is eene steeds voortloopende, ongeplaveide straat aan beide zijden met niet zeer aanzienlijke huizen bezet, eenige uitgezonderd. Regts staan de huizen naar den zeekant, waarheen ook eenige hanken of stegen loopen, links staan zij naar het dusgenoemde Waaigat, zijnde een op vele plaatsen zeer ondiep water, dat uit de St. Annabaai komt, en wederom eene verdeeling van de stad daarstelt. Ook loopen hanken van de hoofdstraat op Pietermaai naar dit Waaigat, waarin en waaraan men zeer armoedige huizen aantreft.

Pietermaai oploopende, verwijdt zich die straat na eenige honderde schreden; regts blijven de huizen voortgaan in eene vrij regte lijn, doch links is wederom een plein gelaten en dat overgaande staan wederom huizen, door hanken gescheiden, en aan het Waaigat uitkomende, dat hier enger wordt en eindelijk te niet loopt. Nu wordt regts de lijn van huizen langzamerhand verbroken, zij staan meer op zich zelven; er vertoont zich eene soort van buitenhuizen, van voren met vrij groote koralen met boomen beplant en Pietermaai begint meer het aanzien van een welbebouwd en wel beplant dorp te krijgen. Links echter zijn er veel geringer huizen met kleiner of geen koralen, en weldra houden huizen en buitenhuizen op, en men komt aan eenen eenzamen landweg digt bij de zee. — Voor dat men echter aan die soort vau buitenhuizen komt, heeft zich de weg links verdeeld, en men heeft een zeer breeden weg of liever plein, aan welks beide zijden huizen staan, en die regts voorbijgaande, komt men aan een der Protestantsche kerkhoven, en dan aan den dusgenoemden berg Altena, zijnde eene hoogte of klip, waarop de weg landwaarts in zich vervolgt en langs welken hier en daar, ook eenigzins van den weg verwijderd, nog huizen staan, die een schoon vergezigt in zee hebben en zeer luchtig gelegen zijn.

Als men nu het kerkhof niet voorbij wil, maar links omslaat, dáár waar het Waaigat eindigt, komt men aan het

derde gedeelte der stad, Scharloo geheeten (men spreekt ten minste de sch. op zijn Hollandsch uit, ofschoon men ook Charloo schrijft). 't Is het kleinste gedeelte der stad. Eerst heeft men regts eenige onaanzienlijke huizen, behalve wederom op de hoogte of berg, maar vervolgens als regts de huizen ophouden, links een aantal aanzienlijke huizen, die van achteren aan het Waaigat uitkomen en dus vlak tegenover Pietermaai staan, echter ook wederom door zeer geringe huizen afgewisseld. Langs dezen weg voortgaande komt men wederom aan de St. Annabaai, doch daarvoor zijn woningen gebouwd, ook onmiddelijk er langs, en er bevinden zich ook scheepstimmerwerven. Aan dit gedeelte der baai liggen veel schepen, meestal op lading te wachten of te kalefateren. Aan het einde der baai, waar dit dusgenoemde Schottegat begint, een zeer groot water dat door land omgeven is, is de quarantaine plaats voor schepen, die van verdachte plaatsen komen. Die van besmette komen, moeten quarantaine houden op het eiland Klein-Curaçao, over zee ongeveer 3 of 4 uur Zuidoostwaarts van Curaçao gelegen, en waar ook een kleine militaire post is.

Het vierde gedeelte der stad, de dusgenoemde baai-zijde of *séno banda*, ligt juist tegenover de Willemstad, Westwaarts (of zoo als men spreekt, *naar beneden*) dus ter linkerzijde van de baai, is het grootste en mag met regt het beste gedeelte genoemd worden. Aan den kant van de baai is een groot plein, op welks achtergrond huizen staan en het Molenplein wordt genoemd, naar een' molen die hier weleer was. De voornaamste, ik zou haast zeggen, eenige straat is ook hier de goed geplaveide Breedstraat, welke eenige honderd schreden ver, als de vrij regelmatig gebouwde huizen, ophouden en enkele buitenhuizen worden opgemerkt, dien naam verliest en Roodeweg genoemd wordt, aan welks regterkant men eerst de Roomsch-Katholieke begraafplaats (voorbij Pietermaai en den berg Altena, regts heeft men nog eene Roomsch-Katholieke begraafplaats), en wat verder op links die der Protestanten aantreft. De overige stegen of hanken loopen regts naar de dusgenoemde klip en verdeelen zich daar weder in andere, waar de huizen onaanzienlijk zijn, weinige uitgezonderd (welke aan de St. Annabaai uitkomen; jammer dat langs die baai aan dezen kant,

geen kade of wandelplaats aangelegd is, daar de zon door de huizen belet wordt hare stralen hier heen te schieten, en het water en de wind tevens verkoeling aanbrengen); en links naar het Rifwater, dat is een ondiep water, dat zich bevindt tusschen een rif en de stad, (op welk rif ook het krankzinnigen- en leprozenhuis is); en hetwelk al ondieper wordende zich eindelijk verliest in moerassige gronden. Hier waren eertijds zoutpannen aangelegd, die echter mislukt zijn; men ziet er de overblijfsels nog van. Het hoofdgebouw van het leprozenhuis is van het huis van den bewaarder of opzigter afgescheiden en wat het verblijf van de melaatschen betreft, door een muur omringd. Er zijn slechts twee of drie krankzinnigen en een twintigtal melaatschen, meest vrouwen, die ook de vrijheid hebben om buiten den muur te zitten. Of ze geneeskundig behandeld worden weet ik niet, doch ik geloof het ook niet, even zoo min als de krankzinnigen. De plaats, waar het gebouw staat, is zeer geschikt.

Digt bij het Molenplein op de Breedstraat stond de kerk der Evangelisch-Luthersche gemeente, welke in het jaar 1804 door het bombardement der Engelschen in brand werd geschoten en vernield. Zij is niet weder opgebouwd; maar nadat eerst jaren lang de Lutherschen dienst hielden in de kerk der Hervormden in het Fort, zijn in 1826 beide gemeenten tot ééne vereenigd, onder den naam van Vereenigde Protestantsche gemeente. Eenigzins verder op de Breedstraat, ook links, is eene kerk der Roomsch-Katholieke gemeente, met een stompen, niet voltooiden toren, aan den achtergevel. In dit gedeelte, in eene straat, thans de Gravenstraat geheeten, is het hospitaal, thans met den naam van *het oude* bestempeld. 't Is dan ook oud; en daarom is er buiten de stad aan de linkerzijde van den Roodenweg, een nieuw gebouw of liever twee van elkander gescheiden groote gebouwen ingerigt, die tot hospitaal dienen. Dit hospitaal, geheel aan den wind blootgesteld, schijnt allergunstigst gelegen te zijn, schoon misschien de groote toevloed van wind soms op eenige zieken niet gunstig zou kunnen werken. De ligging is in allen gevallen beter dan van dat in de stad, midden tusschen woningen ingesloten.

Als nu maar die beide Breedstraten, aan dezen en genen kant met schaduwrijke boomen waren beplant, dan zou

men er zich overdag met gemak en genot op kunnen begeven en bewegen; maar zonder eenigen boom aan de loodregte stralen der zon blootgesteld, noodigen zij de wandelaars niet uit, dan nadat de zon de westelijke kimmen heeft bereikt of er achter is weggezonken. De Roodeweg is aan de eene zijde, een eind ver, met boomen beplant, doch ongenoegzaam om daardoor verkwikking aan te brengen.

Deze scheiding van de stad in vier van elkander afgelegen deelen, is zoo als ik reeds te kennen gaf, voor de inwoners zeer ongemakkelijk en vrij kostbaar ook. Kostbaar, hoe? Men behoeft immers zijne beenen slechts te gebruiken om van het eene gedeelte naar het andere te gaan en laat men daarmede nu al eens een zool of een achterlap verslijten, dat kan dan toch zoo veel geld niet kosten, en voor die niet te lui is, is het niet zoo ongemakkelijk ook! Maar er is hier een klein, of wilt ge ook liever, groot beletsel, om van de Willemstad naar Charloo, en nog grooter, om van beiden en dus ook van Pietermaai naar de Spaansche zijde te voet te gaan, namelijk eerst het Waaigat en dan de baai zelve, die eenige honderde voeten breed is. En waren nu over die beide waters maar bruggen gelegd, ja, er zou niet te klagen zijn; maar nu is men gedwongen, als men niet zwemmen wil, en ik heb er nog nooit een gezien die er vermaak in had, om zich in dusgenoemde *pontjes* te laten overvaren en daarvoor plakken (geen klappen maar *plakken*, dat is een Curaçaosche munt van $2\frac{1}{2}$ cent waarde die men hier stuivers noemt) te geven, dat op een jaar met eene familie nog al wat oploopt, vooral als men zooals velen, aan de Spaansche zijde woont en meermalen per dag in de Willemstad en op Scharloo moet wezen. Men kan even als op de veeren in Noord-Holland altijd maar met zijne beurs in de hand staan om fooitjes, hier gedwongen belasting, te geven.

Die pontjes zijn ellendige, vierkante bakken, met dwarsche planken belegd, waarop men zoo langzaam mogelijk de baai of het Waaigat over waggelt, omdat de Neger, die zulk een pontje voort moet stuwen, geen riemen gebruikt, maar achteraan met één' riem staat te *wrikken*. Men zegt, dat die pontjes zoo baksgewijze gemaakt worden, omdat ze, al bevatten zij veel vracht en al staat er hevige wind en

golfslag, niet kunnen omslaan. Ik wil het wel gelooven, maar zie toch ook dagelijks, dat de loodsbooten, die zooals iedere fatsoenlijke boot, riemen heeft en een roer, zeer veilig niet alleen het water en wind der baai, maar ook die der zee trotseren en nimmer omslaan. Er zijn bovendien ook voorbeelden, dat die lompe dingen, daar de Neger ze niet tegen den wind kon opkrijgen, naar zee zijn gedreven en de menschen, die er in waren, zijn omgekomen. Niet lang geleden was mij bijna hetzelfde gebeurd, daar de Neger dronken was en den riem niet kon hanteren. Was het een gewone boot geweest, mijn medepassagier en ik zouden de riemen hebben opgenomen; nu moesten wij met angst wachten tot dat, even voor dat wij geheel weggedreven waren, een ander pontje ons op ons geroep te hulp kwam. — Nu kan men zich verbeelden, hoe prettig men in zulk een pontje zit, als de zon op hoofd en leden brandt, of de hevige wind uw verhit ligchaam, vooral des avonds en des nachts, wanneer het hier heel koel kan zijn, in eens bekoelt, of ook de regen in stroomen nedervalt en men een half kwartier werk heeft om de baai over te komen, dat men in eene ordentelijke roeiboot in nog geen twee minuten zou doen! Er zijn zeer enkele overdekte pontjes. Of men dan geen bruggen hier zou kunnen maken? Wel zeker. Men behoeft zulk een groot waterbouwkundige niet te wezen, om indien men bruggen voor spoorwegen gezien en van hangende bruggen gelezen heeft, al terstond tot het besluit te komen, dat bruggen hier niet alleen gemakkelijk gemaakt zouden kunnen worden, maar door een kleine tol voor de passage te betalen, voor het Gouvernement zeer winstgevend zouden zijn, al waren het dan slechts schip- of gierbruggen, is gemakkelijk te berekenen. De schepen, die inkomen of uitgaan, hebben op zekere hoogte der baai zooveel gang niet meer, of zij zouden best de opening kunnen vinden, die dan in de brug moest gemaakt worden, terwijl zelfs, hoe sneller hun gang was, zij des te beter stuur konden houden. Doch er zijn hier onderlinge belangen, die zich kruisen, waarmede echter het Gouvernement niets te maken heeft, welke het leggen van zulke bruggen verhinderen doch... het blijft bij het oude!

Men vermeent echter tot vreugde van velen, die er geen belang bij hebben, dat die waterbakken blijven, dat het plan om

bruggen te leggen, door den Gouverneur naar Holland is opgezonden, dat ook tevens zou inhouden, om het Waaigat te dempen en slechts eene vaart ten gerieve van de inwoners aldaar open te laten. Het Gouvernement voorzeker heeft er geen belang bij dat die pontjes blijven, want onlangs hoorde ik nog verzekeren, dat het overvoeren van militairen van de eene naar de andere zijde, behalve dat er landspontjes en slaven bestaan die ze wrikken, maandelijks ongeveer *f* 50 aan het Gouvernement kost. Omtrent dit overvaren van militairen met pontjes wordt hier nog eene aardigheid verkocht, namelijk, dat er tien soldaten in een pont (niet *pond*, doch de uitspraak is bijna hetzelfde) gaan; omdat er niet meer dan tien te gelijk mogen overgevoerd worden.

Merkwaardigheden zijn er in de stad niet te zien en dus men behoeft niemand uit te noodigen een reisje van Holland naar Curaçao te doen, om die te komen bezigtigen; hij zou zich zeer teleurgesteld vinden. Behalve het Gouvernementshuis, dat zeer schoon aan den ingang der haven is gelegen waarvan ik reeds melding maakte, is er geen voornaam gebouw. Dit gebouw is vrij lang, met onderscheiden doch aan beide kanten van den koepel onevenredig geplaatste, ramen, of liever openingen met jaloeziën, en eenen vooruitspringenden koepel, die bij den ingang der poort, welk naar het binnenplein toegang verleent, op pilaren rust; aan beide zijden van het gebouw zijn in de hoogte bloemtuintjes aangelegd, die echter, zooals allen die er zijn, gedurig eene massa water behoeven, om te kunnen zijn, wat zij wezen moeten. Alleen in den regentijd kan men van het onophoudelijk begieten wat uitrusten. Men heeft in de Willemstad ook nog een Spaarbank, waar men ook goud, zilver en edelgesteenten kan beleenen en geld op hypotheek of onder waarborg krijgen; eene Weeskamer, die op de beide laatste wijzen haar geld uitzet en eene Vleeschhal, die ik ook reeds noemde.

De kerk der Protestantsche gemeente is een zeer goed, hoog liggend en daardoor luchtig gebouw, naar gelang echter van het aantal zielen der gemeente niet te ruim, namelijk als het ter kerke komt. Het is bijna vierkant, doch meer breed dan lang, aan den Oostkant met niet zeer groote glasramen van jaloeziën voorzien, aan den Westkant met gazen ramen; aan het Zuiden, zooals ook in de hoogte der

kerk, zijn nog eenige ramen met jaloeziën. Tegen het Oosten staat de zeer nette predikstoel binnen eene ledige ruimte, het hekje, aan welks beide zijden de banken voor den kerkeraad zijn, drie ouderlingen en vijf diakenen, die levenslang in functie blijven, daarachter de mannenbanken. Binnen dat hekje wordt de plegtigheid van den Heiligen Doop bediend, waartoe een zilveren doopbekken op een' standaard wordt gebruikt. Ook de bekers, schotels en schalen ten gebruike bij het Heilig Avondmaal zijn van zilver, als ook de sloten en het beslag van den Bijbel op den predikstoel, geschenken van onderscheiden leden der gemeente, nu reeds lang ten grave; van dat metaal en tevens ook een geschenk zijn de letters en cijfers, waarmede op de vier borden de gezangen worden uitgedrukt, welke de leeraar opgeeft. Tegen het Noorden is een vrij goed orgel geplaatst, dat een sieraad der kerk is, en vooruitspringende op twee houten pilaren rust; het is, als het niet bespeeld wordt, met groene nederhangende gordijnen voor de stof bedekt. Daar tegenover is eene gaanderij, ook op twee pilaren rustende, waarop gewoonlijk de manschappen der zich hier bevindende oorlogschepen eene plaats vinden; de militairen van de landmagt hebben beneden hunne plaatsen; afzonderlijke zitbanken zijn voor hoofd- en andere officieren en onderofficieren ingerigt. Juist over den predikstoel is de eenigzins verheven bank voor den Gouverneur, met een eenvoudig bewerkten hemel, en vóór die bank de zitplaats voor zijne familie, in den vorm van eene canapé. Al de banken zijn van bruin, glad hout, de stoelen der vrouwen insgelijks met houten zittingen, het dak der kerk, verwulfdsgewijze in het midden en groen geverwd, zooals ook de ramen, is vrij hoog opgetrokken en rust op vier steenen pilaren; in het midden van het dak is eene uurwijzerplaat, natuurlijk corresponderende met het uurwerk, dat zich in het kleine torentje bevindt, dat midden op het dak staat, en welks klok bij het aangaan der godsdienstoefening en bij het begraven van lijken geluid wordt. Regts van den predikstoel is een uitgang, welke naar de consistorie-kamer leidt, die ruim is en waarin ook de katechisatiën gehouden worden, ook de schoolcommissie houdt aldaar hare vergaderingen; deze kamer heeft het uitzigt op de batterijen, en daar is ook de trap om naar het torentje te gaan. Wanneer het

avondkerk is, is de kerk goed door lampen verlicht, terwijl het licht op den predikstoel, in het klankbord is aangebragt. De Bijbels en Gezangboeken, (welke dezelfde zijn als die bij de Evangelisch-Luthersche gemeente in Nederland in gebruik) zijn het eigendom der kerk. De vloer der kerk is altijd zeer zindelijk met een laag wit zand bestrooid, dat expresselijk daarvoor van het eiland Bonaire wordt aangebragt.

De Joodsche synagoge bevindt zich, zooals is gezegd, in een der hanken, welke in de Willemstad van het Westen naar het Noorden loopen. Stond die kerk vrij, ze zou zekerlijk een goed aanzien hebben, want het is een hoog, ruim, goed onderhouden, op pilaren rustend gebouw, maar in dien zeer engen hank, wordt het tusschen de huizen als ingesloten en gaat men het, als men nog in dien hank komt, dat zelden gebeurt, of men *moet* er wezen, bijna ongemerkt voorbij. Over eene binnenplaats, welke men door eene soort van poort binnentreedt, heeft men tot de synagoge toegang; er binnen zijnde heeft men dadelijk de verhevenheid voor zich, waar de wet wordt gelezen, en de Rabbijn zijne predikatiën houdt: en op het eind der kerk, ook op eene verhevenheid, de plaats of de kasten, waar de wetrollen, veel in getal, doch niet zeer schoon van uiterlijk, bewaard worden. In het midden is een open ruimte gelaten, aan wederzijde daarvan zijn de zitbanken voor de mannen; tot de gaanderij voor de vrouwen, welke langs het geheele kerkgebouw loopt, behalve daar waar de wetrollen bewaard worden, is de toegang door eene andere deur in den hank; deze gaanderij, die vrij breed is en op houten pilaren rust, maakt de kerk nog al somber, vooral ook omdat de ramen, alleen van gazen horden of jaloeziën voorzien, niet groot zijn. Door de speling van den wind is het er evenwel vrij luchtig. Na dat de Israëlitische gemeente jaren lang zonder Rabbijn of Leeraar was geweest, is er dit jaar een uit Amsterdam overgekomen. De begraafplaats der Israëlieten is buiten de stad in de Midden-Divisie gelegen. De lijken worden er met een overdekten pont langs het Schottegat heengebragt, waar het digt bij gelegen is.

Aan den overkant of Spaansche zijde is de Roomsch-Katholieke kerk, ook reeds door ons genoemd. Het gebouw, uit verschillende huizen, zoo het schijnt, zamengesteld, is niet

zeer verheven en van binnen laag van verdieping, grootendeels zonder plafond. Het is echter ruim en kan veel menschen bevatten, doch schijnt voor de gemeente te klein, daar velen van de plaats of het binnenplein, dat vrij groot is, gebruik moeten maken, om hunne godsdienst te verrigten. Aan de westzijde is de predikstoel geplaatst, tegen den zuidkant een klein orgel. Een stompe, onvoltooide, onoverdekte toren met een klok er in, welke bij den aanvang der godsdienstoefeningen en bij ter aarde bestelling geluid of liever geklept wordt, staat van de kerk afgezonderd, aan de zuidzijde. Het geheele uitwendige heeft niets kerkachtigs. Het licht er binnen, dat door lage ramen wordt aangebragt, is zeer gering, zoodat de kerk zich beter bij den avond, als het lamp- en kaarslicht is ontstoken, voor doet dan over dag.

Aan die zijde der stad is in 1855 een gasthuis gesticht, dat een *algemeen* moet heeten; doch daar het geheel onder het bestuur staat van Roomsch-Katholieken, de suppoosten ook die godsdienst belijden, en er een kapel bij is gevoegd vermoedt men dat het slechts tot eenzijdig gebruik zal dienen. Het werd grootendeels opgerigt door gaven van Protestanten en Israëliten, krijgt jaarlijks eene subsidie van het Gouvernement, en men schraagt het door algemeene collecten.

Aan het dusgenoemd Molenplein of den Waterkant, is een voor eenige jaren nog particulier huis, thans het klooster genoemd, waarin zich eenige zusters van liefdadigheid ophouden en een kerkje hebben, waarin zij zelve dienst doen of helpen doen, en tevens eene school hebben opgezet voor meisjes. In het begin, een tiental jaren geleden, lieten nog al eenige Protestantsche ingezetenen hare dochters bij de nonnen, zooals zij genoemd worden, school gaan, maar toen het bekend werd, dat eene der scholieren tot de dusgenoemde H. Moederkerk buiten weten harer ouders was overgegaan, hebben langzamerhand al de Protestanten hunne dochters van die school afgenomen, zoodat er nu niets anders dan Roomschen ter school komen. Het kerkje, op zich zelve reeds somber en donker, is een klooster waardig. Ondertusschen sluiten die dusgenoemde nonnetjes zich niet in haar klooster op, maar doen in zwarte kleeding met groote paternosters en kruisen er aan, zooals men ook al in Holland ziet, van een'

geestelijken broeder of priester, met punthoed op met een wit randje geboord en wijden sleepjas aan, vergezeld, tegen den avond eene wandeling langs den Roodenweg. De Roomschen, waartoe met weinige uitzondering de geheele slavenbevolking behoort en grootendeels ook de vrije kleurlingen, hebben in het geheel op het eiland vijf kerken of kerkjes, met een twintigtal geestelijken; een soort van seminarie met eenige theologanten, die met ronde hoeden en lange sleepjassen loopen. Aan het hoofd der geestelijkheid staat hier een Bisschop. Er wordt jaarlijks van regeringswege eene zekere som gelds gegeven tot onderhoud van eene of meerdere scholen in de buitendistrikten, waarin slaven godsdienstig onderwijs, zoo ik meen, ontvangen. Men hoort niet veel van het onderwijs dat daar gegeven wordt. Zeer weinige slaven kunnen lezen.

Van de schoolgebouwen kan niet veel bijzonders worden gezegd; het een is beter dan het ander. Er zijn drie Gouvernementsscholen, wier onderwijzers worden bezoldigd, en van welke een tot de Roomsche godsdienst behoort, allen met een aanzienlijk getal leerlingen. Bovendien zijn er nog eenige partikuliere scholen en enkele voor kleine kinderen; onlangs is ook een jongejufvrouwen-school opgerigt, waar onderwijs in het Hollandsch, Fransch, Engelsch, Duitsch en die wetenschappen, welke tot eene beschaafde opvoeding behooren, gegeven wordt.

BUITEN DE STAD.

Zooals de stad in wijken, zoo wordt het eiland in divisiën (Oost- West- en Midden-divisie) en deze wederom in acht distrikten verdeeld. Er zijn in die divisiën zeer vele dusgenoemde plantaadjes, waar echter noch suiker, noch koffij, noch indigo, noch katoen geteeld wordt, noch iets van die voortbrengselen, welke men gewoonlijk op plantaadjes zou zoeken. Het zijn niet anders dan meer of min uitge-

strekte hooge en klippige of lage en steenachtige, soms kleiachtige gronden, op welke laatste meestal maïs wordt geteeld (de kleine namelijk, de groote wordt hier niet aangeplant), liever, gezaaid, omdat ze in de vijf jaren naauwelijks eenmaal goed ingeoogst wordt, zoo wegens droogte, als wegens insekten en andere wederwaardigheden, waarmede die plant te strijden heeft. Zaadgevende of niet, de stokken worden altijdtot voedsel voor het vee gebruikt en komen vooral ook te stade als door de droogte gras en kreupelgewas afgegeten of verdord is. Dan hebben die plantaadjes meestal een dusgenoemd hofje of boomgaard, waar, zeer ongeregeld en door elkander, West-Indische vruchtboomen soms tot aanmerkelijke dikte en hoogte groeijen, niettegenstaande de wortels de klippen hebben moeten doorboren; zooals mispelen, mango's, guabes, knippen enz, die bijna allen zeer lekker van smaak zijn en aangename verfrissching geven. Dan heeft men er ook wel moestuinen bij, waarop onderscheidene groenten worden geteeld, zooals onder anderen wortelen of penen, zekere soort van andijvie, kool, snijboontjes, die wel voor de Hollandsche moeten onderdoen maar toch met smaak kunnen gegeten worden. De bedden der moestuinen zijn, in tegenoverstelling van die in Holland, lager en het pad, dat er langs loopt, hooger; opdat men het water er beter zou kunnen bijhouden. Vervolgens worden ook vele meloenen, watermeloenen, kalabassen enz., aangekweekt, die men voor veel minder geld dan in Holland kan bekomen. Ook treft men hier en daar een enkele wijnstok aan; doch die boom schijnt niet goed te willen groeijen; misschien heeft men van de plaats waar hij moet worden geplant en van de behandeling te weinig kennis.

Er zijn enkele plantaadjes, waar ook de cochenille wordt aangekweekt; de Gouvernements-plantaadje de Hoop is daartoe bij uitsluiting ingerigt.

Een van de schoonste boomen, welke nog voor eenige jaren bijna alle plantaadjes versierde en een aanzienlijk voordeel afwierp, was de kokosboom; maar daarin is een algemeene sterfte gekomen, zoodat er van duizenden niet één meer is overgebleven. Echter heeft men ze in de laatste jaren wederom beginnen aan te planten, hier en daar met goed gevolg; zoodat er reeds zijn die vruchten geven en

waarvan men de verkwikkende sap, de zoogenaamde melk, drinken kan, zooals schrijver dezes, op de plantaadje Hato geheeten, wel gedaan heeft.

Op de meeste plantaadjes, zoo niet op allen, legt men zich toe op veehouderij, zoowel ter bekoming van melk en boter (waarvan de eerste zeer goed is, vooral de karnemelk, de laatste zeer slecht) als ter consumtie, zooals runderen, schapen en geiten, gewoonlijk onder den naam van cabrieten bekend. Van die twee laatste veesoorten is er gewoonlijk eene massa aanwezig, van de runderen niet zooveel. In sommige drooge jaren, lijden die dieren veel gebrek en sterven er veel af; het vleesch is dan duur en slecht om te eten, en te vergeefs zal men de malschheid en vetheid zoeken, welke men in Holland zoo zeer op prijs stelt. 't Is anders een aangenaam, treffend gezigt, dat ons de aartsvaderlijke tijden voor den geest brengt, zooals ze ons in den Bijbel worden beschreven, als daar het vee des morgens uit de omheiningen gelaten, waarin het 's nachts was opgesloten, door den herder of herdersknaap naar de waterputten geleid wordt, om gedrenkt te worden, en men dan schapen en geiten ziet huppelen en spelen, en het rund met deftigen, afgemeten tred, nadat de eersten vertrokken zijn om weiden op te zoeken, naar de waterput heenkomt, om op zijne beurt zich te verkwikken. Maar dat genoegen, dat men dien dag nog eens of tweemaal genieten kan, is ook al een van de grootste genoegens welke men op de plantaadjes heeft. Daar de hitte namelijk, die overdag heerscht, alle sterke beweging belet. Men mag dan eens naar het hofje wandelen, om wat schaduw te genieten; maar ook zelfs onder die schaduw, als de frissche wind niet door de boomen speelt (is het nog altijd drukkend warm). Men mag des morgens vroeg en tegen het vallen van den avond eene wandeling maken, maar de wandelingen zijn door het altijddurend klipgezigt zeer eentoonig en daardoor vervelend. Men mag een ridje te paard of op een' ezel (die men hier ook zeer veel heeft) naar de eene of andere, min of meer ver afgelegen plantaadje doen, maar dáár is het hetzelfde als op die, welke men heeft verlaten. Soms als de plantaadje aan eene baai is gelegen of aan zee uitkomt, is het wel grootsch, de dikwijls tot eene ver-

bazende hoogte, onregelmatig op elkander gestapelde steenmassa's te bewonderen, die daar als nedergeworpen schijnen te zijn en de wonderlijkste schakeringen vertoonen; maar het liefelijke, het zachte, het bevallige, dat men zoo gaarne in het buitenleven wenscht en zoekt, mist men geheel. Als men dan niet door de wellevende en vriendelijke ontvangst van gastheer of gastvrouw, door een goed onderhouden en degelijk gesprek, door een welvoorziene tafel en een verkwikkenden dronk, door de meer frissche lucht, welke er heerscht dan in de stad, eenige vergoeding vindt voor de uren langen rid, hetzij te paard, of in een' os- of ezelwagen, over berg en dal en langs vlakke, dorre velden, dan zal men, als sommigen de kaarten opnemen, om de verveling te verdrijven of als anderen uren lang op den slaapezel of in den hamak de rust opzoeken, te huis gekomen niet bijster veel kunnen roemen, dat men zich zwaar vermaakt heeft.

Van ossenwagens gesproken, ik geloof niet dat dit in Holland een middel is, om menschen te vervoeren; wel zag ik er in Gelderland hout- of mestspeciën of iets dergelijks den landbouw betreffende op voortrijden. Meent echter niet, dat men hier geene gemakkelijke, op veren zacht zich bewegende rijtuigen heeft; men heeft er werkelijk, ofschoon niet groot en niet ruim, uit Holland of Amerika aangebragt. Maar die bezit niet iedereen. Bovendien als de weg wat stooterig en wat hobbelig wordt, dan zouden de assen al spoedig gevaar loopen om te breken en het rijtuig van om te slaan. Van daar dat ze slechts op goede wegen in de nabijheid der stad worden gebruikt. Doch over het algemeen is over de landwegen niet te klagen. Ik zou zeggen, dat ze vrij goed onderhouden worden of jaren lang in den goeden staat kunnen blijven, waarin ze eens gebragt zijn. Maar dikwijls brengt het terrein zijne eigenaardige moeijelijkheden mede, daar het nu eens een weg is, die door de klippen is uitgehouwen, (dat niet altijd zeer evenredig geschied is, noch geschieden kan, zoodat men zelfs op een paard of een ezel rijdende, zeer voorzigtig moet zijn), en men dan weder een' vrij hoogen berg moet afdalen, waarin door het afstroomen van den regen diepe geulen gevormd zijn. Doch met een ossenkar komt men gewoonlijk alle bezwaren te

boven. Het zijn stevige wagens, die op éénen breeden as rusten, waaraan groote, breede wielen zijn bevestigd. Vooraan is een disselboom, waaraan twee ossen, niet gespannen, maar met een dwarshout, dat aan beider hoorns bevestigd is, en dus op den kop rust (tot geen groot gemak geloof ik van die dieren, die den kop aldus volstrekt niet bewegen kunnen) zijn vastgebonden. Is de weg zwaar, dan spant men voor deze nog twee anderen, en die vier zijn dan genoegzaam om een zwaren last den berg op te brengen. Vóór de ossen gaat een geleider, die door zijnen gang aantoont welken weg of welken kant van den weg de ossen gaan moeten, om groote steenen of kuilen te vermijden, en die hem dan ook geregeld volgen; naast of achter de ossen loopt een andere knecht (slaaf) om met stok of zweep de ossen, die gewoonlijk niet zeer vlug zijn, aan te drijven. Nu zijn er in die karren, (welke ook overdekt kunnen worden), geen banken aangebragt, die op riemen rusten, zooals dat gewoonlijk met de boerenkarren in Holland het geval is, maar men zit er in op stoelen of stoeltjes, zoodat elke schok, dien de wielen en as ontvangen, op den in den kar zittenden dubbeld wordt overgebragt, en dus een toertje in zulk een' kar, vooral als het wat lang duurt, niet onder de gemakkelijksten of aangenaamsten kan gerekend worden, maar, als men er eindelijk is uitgestapt, heeft men een gevoel alsof onderscheiden leden geslagen waren. Dat gaat nu wel weder over, maar de stijfheid kan men nog lang houden en genoegen te hebben is anders. — De ezelkarren, voor welke men of de eigentlijk dusgenoemde ezel of een' muilezel spant, die hier van de Spaansche kust worden aangebragt, hebben dezelfde inrigting doch zijn ligter, dienen meest voor kleinere of ligtere passagiers en schokken ook niet zoo zwaar.

Van spoorwegen met gemakkelijke diligences is op Curaçao nog niets, zoo min als van vele andere gemakken, die men in Holland heeft. Wel is er spraak van, maar het geschiedt al zuchtende, niet eens al wenschende, want wenschen, dat weet men, zou toch niet baten!

Ofschoon men misschien te voren op Curaçao, koffij, suiker en indigo heeft aangekweekt, waarvan nog herinneringen en eenige overblijfsels aanwezig zijn, doch waarmede men zeker is

opgehouden wegens het gedurig verlies, dat zulk een teelt gaf, — misschien ook dat de luchtgesteldheid veranderd is en de regentijden onregelmatig zijn geworden —, zoo vindt men op het eiland toch nog eene andere soort van plantaadjes, (doch zeer ten onregte met dien naam genoemd, omdat men er niets van planten of aanplantingen ziet, behalve misschien eenige ginds en herwaarts in het wild opgroeijende, niet vruchtdragende boomen). Het zijn de dusgenaamde zoutplantaadjes. Een van de meest winstgevende zaken namelijk op Curaçao (behalve misschien de koophandel der Israëliten) is het verzamelen van zout. Gronden (plantaadjes) die of bij zee, of bij eene het land invloeijende baai zijn gelegen, en dus zout water bevatten, worden op geschikte plaatsen met steenen muurtjes en glooijingen afgedamd. Door eene gemaakte opening wordt het zoute water binnen gelaten, daarna de opening gesloten en het in de dusgenoemde pannen verzamelde water aan de uitdamping van zon en wind overgelaten; waardoor na eenige maanden het zout zich begint te zetten in den vorm van kristallen en ten laatste het water geheel verdwijnt en alleen zeer goed zout overblijft. In sommige pannen hecht zich onderaan het zout gips, hetgeen dan van het zout moet afgedaan worden. Ook leveren zij eene zekere hoeveelheid Engelsch- of Ebsomszout op. De ééne pan wint het zeer boven de andere, wat de kwaliteit, ook wat de kwantiteit van het zout aangaat; maar alle zoutplantaadjes geven toch eene zeer goede rekening. Duizende vaten worden op elke plantaadje gegaard, die, meen ik, elk drie schepels bevatten. Nu is het eenige, dat de zoutoogst kan doen mislukken, te overvloedige regen, vooral als die niet lang voor den oogsttijd valt. Doch daar Curaçao bekend is wegens de droogte en den weinigen regen, die er valt, zoo kunnen de zoutgaarders wel rekenen, dat zij van de 20 jaren, 19 goede hebben. In 1855 was het een mislukte zout-oogst, toen het bijna onophoudelijk en zwaar regende, ook de mais slaagde niet, want voor deze was de regen te zwaar geweest. Het zout, dat eerst uit de pannen wordt gegaard, en op een hooger liggend gedeelte grond wordt opgestapeld en als in elkander vast groeit, wordt met ezels, welke ieder twee zak dragen, of ligt men wat ver van de stad af, met kleine schepen, naar de stad

gebragt; daar in pakhuizen opslagen, of dadelijk in grooter schepen ingescheept. De handel in zout, die dan eens minder dan eens meerder is, wordt meestal met de tegenover Curaçao gelegene Venezuelaansche kust of met eenige havens van oostelijk Amerika gevoerd. De invoer in Nederland is verboden; waarom, is mij onbekend; zeker echter om de zoutkeeten te beschermen. Als er ook zulke hooge inkomende regten van het zout uit onze kolonie in het moederland moesten betaald worden, als er nu aldaar belasting van geheven wordt, dan zou alle verzending van hier onmogelijk wezen, dewijl er toch altijd nog de vracht bijkomt.

Nu zou ik eene menigte plantaadjes in al de drie divisiën zooals Welgelegen, Siberië, Zuurzak, kunnen opnoemen, doch waartoe die optelling? Van geen van allen zou toch veel te zeggen zijn en zeker niet veel meer dan ik in het algemeen reeds heb opgemerkt, ofschoon de eene plantaadje veel uitgestrekter en vruchtbaarder gronden heeft, dan de andere, het hofje van deze veel meer vruchtboomen telt dan van gene, de eene plantaadje beter in zijne boomen ligt dan de andere, deze veel beter onderhouden wordt dan gene en allen, op weinige uitzonderingen na, goede, ruime, luchtige buitenhuizen hebben, uit sommigen van welke men een heerlijk gezigt op landsdouwen, bergen, zee en binnenwater heeft; — maar van de plantaadje Hato moet ik een woord spreken; en dat niet zoozeer van de plantaadje zelve, welke in de midden divisie, een uur rijdens van de stad, is gelegen, want zij munt niet boven anderen uit; ook niet, omdat door een' der vorige bewoners aldaar inrigtingen gemaakt zijn, om inboorlingen en vreemden te kunnen logeren: (voor geld namelijk, en niet zooals men gewoonlijk op plantaadjes logeert, daar genoodigd door de gastvrijheid van den bewoner, bij welke men ook aan zulk eene zware belasting voor de dienstboden gelukkig niet is blootgesteld, als gewoonlijk het logeren in Holland verzuurt; van fooijen geven bij dinés of soupés, weet men hier ook niets); maar vooral om de groote bijzonderheden, welke men hier aantreft, namelijk, wellend water en een uitgestrekte grot of spelonk. Nu treft men wel op enkele andere plantaadjes wellend water en grotten aan, maar niet in dien over-

vloed en die aanhoudendheid, niet in die uitgestrektheid als op Hato.

Het water van een bijzonder goeden smaak (men drinkt echter op Curaçao bij voorkeur regenwater) vloeit steeds in milden overvloed in twee groote gemetzelde bakken of reservoirs; van waar het des noods door kanalen of goten in het hofje en naar den moestuin wordt geleid om die te bewateren. Dit water wordt zeker uit de tegenovergestelde rotsen of klippen door onderaardsche kanalen aangebragt; maar, waar de groote reservoir of vergaderbak is, van waar dat water altijddurend vloeit, is tot heden nog onbekend en zal misschien wel altijd onbekend blijven, indien niet de eene of andere verandering in de natuur van het eiland het geheim ontdekt. Zeer opmerkelijk is het, dat zelfs bij de grootste droogte dat water nooit ophoudt te vloeijen: wel is dan de hoeveelheid minder, welke uit de onderaardsche kanalen naar de bovenaardsche of gelijkvloersche bakken vloeit, en de aandrang niet zoo sterk, maar toch altijd nog genoegzaam en overgenoeg, om niet alleen de gronden, die het noodig hebben te besproeijen, maar ook het vee van deze en van de naburige plantaadje bij aanhoudende droogte te drenken. Aan drinkbaar water voor het vee kan soms zeer groot gebrek bestaan, omdat, ofschoon er geen plantaadjes zijn zonder putten, vele putten echter brak water geven, andere uitdroogen; maar vele zijn er toch, die altijd hun water blijven behouden en dat in genoegzame hoeveelheid opleveren, om ook nog als drinkwater voor de inwoners te worden verkocht. Als eene bijzonderheid van deze bron op Hato dient ook te worden gemeld, dat als er regen komen zal, het water eerst troebel en daarna ziltig wordt. Waaraan dit is toeteschrijven, is mij onbekend. Die verder in de geologische wetenschap dan ik zijn doorgedrongen, kunnen daarvan misschien de reden opgeven. Dat bronwater, in eenige badhuisjes afgeleid, geeft ook bij de altijddurende warmte, of liever hitte, eene aangename verfrissching. Men heeft het dan in zijne magt, door eene kraan of stop, zooveel water te tappen, als men meent noodig te hebben.

De grot of spelonk van Hato, naar het zuiden tegenover het woonhuis gelegen, is een der merkwaardigste verschijn-

sels op Curaçao, en ik zou ieder, ook de dames, aanraden dat te gaan zien, indien de toegang er heen niet van de ongemakkelijkste was en zelfs niet zonder gevaar. Die toegang is, toen Prins HENDRIK, bij zijn verblijf op Curaçao in 1840, de grot bezoeken zou, wel wat gemakkelijker gemaakt, maar hij verschilt nog veel van een moderne, sierlijk en goed aangebragte wenteltrap. Want verbeeldt u niet, dat de opening van de spelonk gelijk met den grond zou wezen; ik had mij dat ook eerst verbeeld, maar men moet wel 60 Ned. voeten naar boven klimmen, soms op handen en voeten, of zich aan de hier en daar verspreide heesters en boompjes goed vasthouden; en het nederdalen is nog veel ongemakkelijker, vooral omdat het rotsrguis u menigmaal onder den voet wegrolt en de voet, zoo maar niet beide voeten, die beweging volgt. Evenwel als men goed gelaarsd is, is het geen heksenwerk naar de grot toe te komen, ofschoon men oudtijds zulke gevaarlijke wegen om de hoogste bergtoppen te beklimmen, veelal voor de heksen overliet; ook de zwarte geleiders, die wel voor hunne moeite een goede fooi waardig zijn, zullen u trouw de hand bieden en helpen, zoowel binnen als buiten de grot.

Als gij nu aan de opening van de grot, die vrij hoog is, gekomen zijt, dan ziet gij in een donker hol, waarin gij geen voet zoudt kunnen verzetten, indien de geleiders welke u hebben vergezeld of zijn vooruitgegaan, u met een zeker soort van fakkels, van terpentijnachtig riet vervaardigd, en dat aangestoken zijnde nog al stank en rook verwekt, u in de grot niet voorgingen, en u aanwezen, waar gij klimmen, waar gij dalen moet. 't Is een grootsch gezigt, die hangende rotsen boven, en de ongelijk gevormde kolommen en rotswanden rondom u; de laatsten meestal van druipsteen gevormd, van welke de kristallen bij het licht der fakkels in de oogen glinsteren, en de van de hoogte nedervallende waterdroppels u toonen, hoe zij gevormd zijn. Een van die druipsteenen heeft bijna volmaakt den vorm van een kanon, en de geleiders die het op eenen in de grot uitstekenden wand gelegd hebben, nemen dan den schijn aan het te doen ontvlammen en ontploffen, tot spoedig voorbijgaanden schrik van de bezoekers. In de spelonk zijn onderscheidene kamers of gewelven, die ver, zeer ver doorloopen

en van welke misschien nog niemand het einde gepeild heeft, omdat het rotsgewelf dan eens wel zeer hoog, maar dan ook weder zeer laag is en bijna tot den grond, dien men betreedt, afdaalt, en men er ter naauwernood al kruipende op handen en voeten door zou kunnen komen, ja soms niet eens; waarom die verdere gedeelten ook nog niet onderzocht zijn. Bijna in het midden van de spelonk is in de rots eene ronde opening, waardoor het licht van buiten indringt, doch zoover van den grond verwijderd, dat men die alleen door een' hoogen ladder zou kunnen bereiken. Zeker moet de opening gevaarlijk wezen voor hem, welke de rots van boven betreedt, daar zij wijd genoeg is, om een mensch door te laten. Een treffend gezigt levert het op, wanneer een of meerder geleiders onbemerkt in een ander gedeelte van de grot afdalen of opklimmen, en men dan in eens hunne fakkels als sterren in den donkeren nacht ziet te voorschijn komen; men kan zich dan naauwelijks verbeelden waar men is; maar de stem van andere geleiders, die u gedurig toeroepen: *proedentie!* voorzigtig! geeft u te kennen, dat gij oogen, handen en voeten wel op hunne plaats moet hebben, ten einde niet onverwachts een' val te doen, die u misschien vrij slecht zou te staan komen. Op sommige plaatsen in de grot staat in eenige holligheden frisch water, dat of door de rotsen doorzijpelt of van boven van den druipsteen nedervalt. Dat onder dit verwulf de groote vergaderbak van water is gelegen, waardoor dat wellend water, waarvan ik gesproken heb, wordt aangebragt, is waarschijnlijk; doch de rotsen zijn hier zoo hoog en uitgebreid, dat misschien ook door onder de rotsen gelegene kanalen van den eenen vergaderbak het water naar den anderen wordt gevoerd, terwijl de oorspronkelijke opening, die het water door laat, naauw zal wezen, omdat anders al het water zich in eens zou uitstorten. Geen levend dier schijnt zich in deze spelonk op te houden, maar alleen de vledermuis er gedurende den dag eene toevlugt te zoeken; zoodat als men haar des avonds bezoekt, ook die tijdelijke bewoners verdwenen zijn, om zich voedsel op te zamelen.

De natuur buiten de plantaadjes levert niet veel merkwaardigs op. Wel staat men in bewondering opgetogen over die menigte soms tot aanmerkelijke hoogte als op

elkander gestapelde, ongelijkvormige stukken rots, en die gedurig in de diepte schijnen te zullen nederploffen, maar dewijl men dit bijna overal en gedurig ziet, verliest dat gezigt langzamerhand het indrukwekkende. Wel verwondert men er zich over, dat aan die rotswanden en in de kloven nog planten zelfs boomen van aanmerkelijke dikte groeijen, doch omdat dit overal op het eiland plaats heeft, let men er ten laatste bijna niet meer op; maar er rijst een somber gevoel, eene zekere zwaarmoedigheid in den beschouwer op, bij het gezigt van die dorre, ruwe en ongevormde natuur, en de Hollander denkt met weemoed terug aan zijne bekoorlijke beemden en grazige weiden, door frisch geboomte en helder vlietend water afgewisseld!

Twee bergen zijn er die het van de overige in hoogte winnen, het zijn in de Oost-divisie de Tafelberg, naar zijne van boven platte gedaante aldus genoemd, en in de West-divisie de St. Christoffelberg. Op een der meest uitstekende hoogte in de Oost-divisie is het fort en de toren van Beekenburg gebouwd, die van drie zijden met afgronden omringd, slechts aan één' kant genaakbaar zijn, en dat nog wel door eene steile rotskloof, tusschen hooge zwarte steenklompen, waar soms ter naauwernood wegs genoeg is voor mensch of dier. Dit fort strekt ter verdediging van de Krakiesbaai. De bergen, *de drie Broeders*, (om de nabijheid van ligging en de eenvormige gedaante dus genoemd), doen zich in de midden-divisie in al hunne somberheid en naaktheid voor. — Wegens de gedaante des eilands heeft men er onderscheiden baaijen of inhammen, van welke slechts weinige aan schepen van eenig kaliber toegang verleenen: andere loopen ver het eiland in en worden dan binnenwateren genoemd; van deze is het reeds genoemde Schottegat het grootste. Aan het begin daarvan en dus aan het einde van de St. Annabaai, is het sterke fort Nassau, op eene vrij hooge klip gelegen, de hoogste, die men in den omtrek vindt. Slechts van eene zijde kan het fort, dat de geheele baai bestrijkt, langs een glooijend pad beklommen worden. Er is geregeld eene bezetting van militairen, en het heeft een seinpost of telegraaf, zooals ook het fort Amsterdam: de verschillende kleuren der vlaggetjes geven de streek te kennen, vanwaar de schepen komen, en

een zestal ballen of ronde schijven, de onderscheiden soorten van schepen, zoo ook nog andere aanduidingen, die eenigzins van belang zijn te weten, b. v. als er een schip is gestrand.

De St. Annabaai zelve is zeer levendig. Niet alleen zijn er gewoonlijk een drietal landsoorlogschepen in gestationeerd maar vooral is de Oostkant doorgaans bezet met schepen van onderscheiden grootte en vorm, van onderscheiden natiën, hoofdzakelijk echter onder Nederlandsche, Amerikaansche, Venezuelaansche en Engelsche vlag. Er gaat bijna geen dag om, of onderscheiden schepen en scheepjes komen binnen of zeilen weg. 't Is verwonderlijk met welke kleine scheepjes met een dun mastje, maar een paar fiksche zeilen, men hier in zee durft steken. Wel is waar, kan men altijd rekenen op den wind, ten minste wat de streek aangaat (Oostelijk), maar hij kan toch ook zeer hevig blazen, zoodat die scheepjes dan zoo goed als onder water doorgaan en hij die er op is geen droogen draad aan zijn ligchaam heeft, vooral bij het opwerken tegen den wind. De schoeners, die hier gebouwd worden, kunnen dit meesterlijk en zijn er voor beroemd; waarom dan ook de scheepsbouw een' goeden tak van nijverheid uitmaakt; doch het hout moet van elders worden aangevoerd. De stoomboot, (waarop men hier zoo gerekend had, waarvan men ten minste zooveel in Holland verwachtte), bestemd om de brievenmail van hier naar St. Thomas over te brengen, vice versa, heeft weinige diensten en dan nog dikwijls zeer ongeregelde kunnen bewijzen, omdat er gedurig aan de machine gebreken waren. Nu ligt zij geheel stil en de mail wordt met een schoener overgebragt en gehaald, tot hiertoe zeer geregeld. Men zegt dat de stoomboot naar Holland zal terug keeren, zoo zij hier niet kan verkocht worden.

Rivieren en meeren zijn er op Curaçao niet, een klein zout meer slechts werd mij bij de plantaadje Labodero aangewezen. En zoo heb ik met mijne lezers een weinig buiten de stad gekeken. Waagt het echter niet om den weg naar eenig plantaadje (of zij moet in de nabijheid der stad zijn gelegen) hetzij te voet, te paard, of per rijtuig, welk dan ook, te ondernemen, als de zon reeds ver boven de kimmen is, of het westen nog lang

niet heeft bereikt, want ik verzeker u, dat zulk een togtje niet zeer pleizierig is, vooral als men tegen de zon ingaat. Nergens bijna vindt gij eenige schaduw; altijd schieten de stralen der zon brandend op u neder; want ofschoon er nog al veel wolken over Curaçao heendrijven, (een eigentlijk gezegde betrokken lucht heeft men er zelden). Indien het in lang niet geregend heeft, dan begroeten u de stofwolken op eene onaangename wijze, vullen oogen en ooren, en veranderen uwe kleederen in eene aschgraauwe kleur; ook de helder witte kleeding is dan aan die verandering onderhevig. En toch is dat, wat de stof aanbrengt, de wind namelijk, nog het aangenaamste van allen, en vrij kan men ademhalen als hij ons, niet bij wijze van Zefyr, maar als halve storm om het hoofd en het ligchaam heenvliegt, het verkoelt en het meermalen beproeft, om den stroohoed van uw hoofd met zich mede te voeren. Zelden echter waait de wind des morgens en des avonds zoo hevig, (in de maanden Augustus en September is er over dag ook weinig wind, hetgeen de hitte niet weinig doet stijgen) maar dan is de temperatuur van zelf ook koeler, en daarom is die tijd dan ook vooral aan te raden en wordt het meeste gebruikt, om hetzij grootere, hetzij kleinere togten te ondernemen. Van onveiligheid op den weg heeft men niets te duchten. De eenzaamste wegen zijn des nachts even zoo veilig als over dag; de negers slapen liever na zwaren arbeid dan dat zij de wegen zouden afloopen; hoewel zij tegenwoordig ook wel de uren, anders voor den slaap bestemd, te baat nemen, om van de plantaadjes en werkplaatsen weg te loopen, eene boot in zee te brengen, en daarmede naar de kust te stevenen, waar hun de zoete vrijheid wacht.

INWONERS.

Hoe is het mogelijk, zou iemand wel vragen, dat een eiland, zoo klippig, zoo ruw, zoo weinig opleverende, nog

aanlokkelijkheid genoeg had, om inwoners tot zich te trekken, en ze te leur gesteld hebbende, nog te behouden. En waarlijk, men mag wel zoo vragen. Want ofschoon het door de natuur niet geheel en al is misdeeld, en hier en daar plekken gevonden worden, die boomrijk zijn of die kunnen worden bebouwd, en als er regen valt, eene goede maïsoogst opleveren, is het toch zeker, een land, dat zijne inwoners niet voeden kan, en de meesten, zoo niet allen van gebrek zouden omkomen, indien er van elders geen levensmiddelen werden aangevoerd. Of dus dit eiland wel ooit oorspronkelijke inwoners heeft gehad, of zij die er vóór eeuwen reeds op woonden, uit vrije keus er op bleven, zou ik grootendeels betwijfelen, vooral omdat op de tegenover liggende kust van Amerika de natuur zich in al hare schoonheid, in al haren rijkdom vertoont, waar met weinig werken veel wordt verkregen en zelden teleurstelling in den oogst plaats grijpt. Naar ik geloof waren zij, die de Spanjaarden en Hollanders hier bij de ontdekking hebben aangetroffen, en die zij als de oorspronkelijke bewoners hebben beschouwd, arme schipbreukelingen, die zich, om welke oorzaak dan ook, op zee gewaagd hebbende, hier aan wal werden geworpen en geen middelen meer hadden om het te verlaten en naar hun vaderland terug te keeren. Of wel vervolgden en verdrevenen uit hun eigen land, die, wel wetende, dat men dezen rotsklomp niet zou verontrusten, er veilig waren en er hun armoedig, ellendig leven voortrekten. Die dan ook, wie weet het hoe menigmaal, door schaarschheid en gebrek tot het uiterste gebragt, menig slagtoffer van den hongerdood aan de aarde of den brandstapel moesten overgeven; en van daar ook het gering aantal van bewoners, welke de Spanjaarden er aantroffen, en in eenen zeer armoedigen, geheel verwilderden toestand, volstrekt niet met die geestkracht bezield, waardoor andere inwoners van Amerika hun land tegen den indringenden vreemdeling verdedigden en die liever zelve te gronde gingen, dan den overwinnaar te dienen. Want dat Curaçao tot woonplaats zou uitgekozen zijn, omdat het boven andere eilanden de roem van gezond te zijn verkregen had, zal wel niemand gelooven, die weet dat de Indiaan in alle landen der verzengde luchtstreek eene

meer of min volmaakte gezondheid geniet, en zelfs zijn leven tot hoogen ouderdom kan voortzetten. De Europeërs mogen het naderhand opgemerkt hebben, dat Curaçao door zijne ligging, door de steeds verfrisschende winden, minder aan die ziekten was blootgesteld, die gewoonlijk onder deze hemelstreek heerschen, en dit ook eene van de oorzaken zijn, waarom zij, er eenmaal bezit van genomen hebbende, er gevestigd bleven; zeker bestond bij de Indianen die oorzaak niet, waarom zij dit eiland tot verblijfplaats zullen hebben verkozen.

Ondertusschen van die oorspronkelijke inwoners, (dat is die de Spanjaarden er in het laatst van de 15de eeuw aantroffen, en die toen nog geen 500 zielen moeten bedragen hebben), is er thans en vóór jaren reeds, niet één meer overig; zoodat ook de overlevering aan hunne gedaante, kleur, taal, zeden en gewoonte geheel is verloren gegaan; doch dit een en ander zal bij hen wel weinig hebben verschild van dat wat bij de oorspronkelijke bewoners van de overige deelen van Amerika is aangetroffen, en dus die daarnaar nieuwsgierig is, verwijzen wij naar de menigvuldige beschrijvingen, die daarvan bestaan. Reeds spoedig na de aankomst van de Spanjaarden op dit eiland schijnt er eene vermenging van bevolking plaats gehad te hebben, ook veroorzaakt door den aanvoer van slaven uit onderscheiden gewesten, later ook door dien van slaven uit Afrika, zoodat men bijna geene schakering van kleur zou kunnen uitdenken tusschen het zwarte en het blanke, welke men thans bij de bevolking niet opmerkt. Er zijn daarom ook verschillende benamingen uitgedacht, om den een van den ander te kunnen onderscheiden. Aan het hoofd van allen staat de blanke. De blanke inboorling van Curaçao wordt gewoonlijk Creool genoemd; dan gebruikt men de namen van: Liplap, Liestische, Poestische, Castische, Mestische, Grief, Sambo, Mulat, terwijl de rij der kleuren door den Neger of Zwarte gesloten wordt. 't Is zeker te verwonderen, dat van dit zwarte ras, waarop elk, die er in kleur maar een weinig van verschilt, van de hoogte nederziet, en dus de Creool niet het minst (als zijn vooroordeel door het juister oordeel omtrent dat ras, dat de Europeaan hem tracht in te prenten, niet gewijzigd is of weggenomen); 't is te verwonderen, zeg ik,

dat van dat zwarte ras nog zooveel, ja, ik zou wel zeggen, de meeste exemplaren onder de Curaçaosche bevolking worden gevonden. Maar misschien is dit juist aan die verachting toe te schrijven; zoodat hun geslacht meer onvermengd bewaard blijft door de huwelijken welke zij onderling aangaan. Huwelijken? Neen, die zijn hun niet geoorloofd, zoolang zij slaaf zijn. Ook van die instelling der Godheid heeft men de slaven beroofd. Bij elkander mogen een man en eene vrouw wonen, zoolang het de meester verkiest; maar de band des huwelijks mag hen niet verbinden; want zij zijn immers geen zelfstandig handelende wezens, maar een eigendom, eene zaak, zooals b. v. een rund, een plank! En daarom zijn de kinderen die zij voortbrengen, ook hunne kinderen niet, maar het eigendom des meesters, die er ook wederom mede doen kan wat hij wil! — Is het zonder reden, alle andere zaken ter zijde gelaten, dat de Christen (de beste philanthroop) zoo sterk op de emancipatie aandringt, en niet eer rusten zal, voor dat die overal in de wereld haar beslag heeft verkregen. — De Roomsche Geestelijkheid op Curaçao verrigt echter bij de slaven, die dit verkiezen, eene zekere soort van huwelijksplegtigheid; en dan worden de aldus vereenigden gehuwden geheeten, doch burgerlijk niet als zoodanig beschouwd. Over het geoorloofde van het al of niet verrigten dier plegtigheid door een bedienaar der godsdienst, waar het burgerlijk huwelijk niet is voorafgegaan, zou nog wel iets te zeggen zijn.

Die kleurling-bevolking nu, vooral de zwarten, zijn op Curaçao de werkezels. Die maar een klein beetje van de zuiver blanke kleur weg heeft, en de geheel blanke vooral, neemt volstrekt geen ambacht waar. Ja, koopman of reeder te zijn, op het kantoor te zitten, of vóór het kantoor op de straat, als de zon niet te veel steekt; de werkzaamheden van een plantaadje eens of tweemaal per dag of per week in oogenschouw te nemen, Gouvernementsambtenaar te zijn, dat zijn die bezigheden voor welke de blanke en naar het blanke zweemende bevolking zich geschikt acht. Weinigen onder hen zult gij er zien, en dan moet de armoede er hen wel zeer toe dwingen, die het vak van schoenmaker of kleedermaker uitoefenen, het goud- en zilversmeden staat meer in achting, waarschijnlijk omdat dit edele

metalen betreft, en, ik mag het niet vergeten, blanke timmermans- of liever schrijnwerkersbazen, door wier handen of onder wier opzigt, zeer schoone meubelen gemaakt worden, treft men hier velen aan; te veel zelfs, dan dat elk een behoorlijk bestaan zou kunnen vinden. Sedert weinige jaren eerst zijn zich hier Hollanders komen vestigen, die het zich geen schande achten, smeden in ijzer, koper of blik te wezen, maar die zich hun werk duur laten betalen. Een bekwame en goedkoope horologiemaker zou hier veel werk kunnen vinden. Het rum- en genevertappen, dat men hier nog al veel doet, schijnt ook tot de fatzoenlijke werkzaamheden te behooren, waaraan blanken zich wijden; (er moeten naar gelang van de bevolking nergens zooveel drankwinkels zijn, als op Curaçao; de dronkenschap is dan ook eene ondeugd, welke er niet zeldzaam gevonden wordt, niet enkel onder de kleurlingen).

Maar er is nog eene werkzaamheid, die door de blanke, zoowel als door de gekleurde bevolking, maar door de eerste toch bij voorkeur, en het allermeest door de vrouwelijke wordt uitgeoefend, ik meen: het hoedjesmaken. Ongeloofelijk is het, hoeveel handen daarmede bezig zijn. Geen huis bijna treedt men binnen, en dat zelfs niet het armoedigste, of men ziet de gezamenlijke bewoonsters doch ook de bewoners, hoedjes maken, van eene zekere soort van buigzaam stroo, dat van de kust, waar het in menigte groeit, gedroogd en zeker ook eenigzins bereid, wordt aangebragt; vooral van Coro. Daarmede wordt menige gulden gewonnen, en indien deze tak van nijverheid onder de geringe klasse niet bestond, zou er nog meer gebrek geleden worden dan thans. Die hoeden, Curaçaosche genaamd en door zekeren bijzonderen vorm bekend, worden niet alleen hier gedragen, (dan zou die tak van nijverheid weldra uitdroogen, want meer dan een of twee zou elk wel niet op een jaar noodig hebben, en er worden er duizenden gemaakt), maar vooral naar Amerika, bijzonder naar New-York uitgevoerd, daar nader opgemaakt en gefatzoeneerd, en zoo voor goeden prijs verkocht. Die nu op Curaçao de middelen bezit om zelf dat stroo te koopen, en die de kunst verstaat, om fijne hoeden te maken, die kan heel wat geld verdienen, vooral in het voor- en najaar, wanneer de meeste uit-

voer is; maar die deze hoeden en wel die van grof stroo, bij aanbesteding van een meer gegoede dan hij, van den koopman, moet aannemen, en ze voor hem moet werken, die kan, als de prijzen hoog zijn, *f* 3.50 voor een dozijn krijgen, anders *f* 2.50 en voor zulk een dozijn moet wel eene geheele week gewerkt worden, zelfs den zondag door (want over het algemeen bekreunt men zich hier over den zondag niet heel veel), en dan geeft het een armoedig bestaan.

Ik geloof niet dat de bevolking over het geheele eiland meer of minder zal bedragen dan vóór eenige jaren, toen zij op 15000 berekend werd, waarvan het vijfde gedeelte wel blanken zullen zijn, en nog een vijfde gedeelte vrije negers en mulatten; want door de slavenbevolking is het cijfer niet zeer juist op te geven; die bevolking is echter in de laatste jaren, vooral in het laatste jaar, eer af dan toegenomen, door het deserteren van de slaven naar de kust, waar zij vrij zijn. Tot de bevolking kan men de soldaten niet rekenen; ofschoon velen van hen (gemeene gewoonlijk genoemd, ook wel eenige korporaals en onderofficieren) na hunne jaren uitgediend en pensioen verkregen te hebben, zich op Curaçao met ter woon nederzetten en huwen. Eenigen hunner zijn reeds te voren gehuwd, toen zij nog soldaat waren; anderen, die toen daartoe geen verlof konden krijgen, deden het als zij de dienst hadden verlaten, of als marechausée geplaatst waren; (policie-agenten, hetzij binnen of buiten de stad, montering dragende; een stand, die, zeer ten onregte, in groote verachting is bij de bevolking, zelfs zoo dat een zwarte, die er bij staat, door zijne zwarte familie wordt verloochend! De vooroordeelen tegen die betrekking geloof ik, dat toch zwakker worden; en zij moeten het wel worden, als de marechausée zich gedraagt, zooals een agent van policie behoort te doen. De man vereert den stand!); nog anderen geven aan de bijwoning en zamenleving buiten den huwelijken staat de voorkeur; daarop wordt hier zoo naauw niet gezien, niet alleen, maar er zijn er zelfs, die het als zeer regtmatig beschouwen, met eene kleurling buiten den huwelijken staat te leven en kinderen voort te brengen, die dan op zeer weinige uitzonderingen na, omdat de moeders Roomsch zijn, ook Roomsch worden.

Nu heeft dat inwonen van gepensioneerde of niet gepensioneerde manschappen voor Curaçao niet veel voor; want de meesten, al reeds wat oud en door vermoeijenissen van allerlei soort geknakt, nemen meestal nog jonge vrouwen, verwekken een aantal kinderen, en leggen dan hun hoofd neder, de moeders en nog meer de armenkas bezwaard latende met de opvoeding en verzorging der weezen, die echter, door nalatigheid en wangedrag van vele moeders, later niet de beste soort der bevolking worden. Het varen is dan veelal het eenig uitzigt van de jongens; het hoedjesmaken van de meisjes, zoo zij niet of door slechtheid der moeders en daardoor verwaarloosde opvoeding of door luiheid gedreven, een ander ambacht kiezen, dat, zooals ik hoor, nog al gekozen wordt. De meeste weezen, door de Diakonie te ondersteunen (onderhouden is eene onmogelijkheid; ook bestaat er geen weeshuis) zijn soldatenkinderen; hoewel de kerkeraad (want Ouderlingen en Diakenen beiden maken het armbestuur uit) zeer wijsselijk besloten heeft, om de nagelaten kinderen van wie ook, die geen huwelijk had aangegaan, niet als weezen te beschouwen, hen dus niet te bedeelen en aldus, zooveel mogelijk, het kwaad te stuiten.

Zal ik bijzonderheden opgeven van het karakter der inboorlingen, of liever der bevolking? Maar elk die weet, dat de bevolking eene zamenhooping is van allerlei soort van Europeërs en niet-Europeërs, terwijl ook de Israëlieten, en deze weder uit verschillende landen, een deel der bevolking uitmaken (ik meen dat hun getal op ongeveer 500 wordt geschat), die zal ook beseffen, dat er onder deze zamenhooping van menschen geen eigentlijk volkskarakter kan bestaan. Van zoovele verschillende afkomsten de inwoners zijn, van zoovele verschillende karakters zijn zij ook; hoewel moet gezegd worden, dat ofschoon de een den ander naauwelijks kan verstaan, daar de een Nederduitsch, de ander Spaansch, een derde Portugeesch, een vierde Engelsch, een vijfde Fransch, een zesde Italiaansch, een zevende én dat wel het grootste gedeelte Papiëmentsch spreekt, allen elkaar nog al zeer goed verdragen, en men van bijzondere vijandschappen of veeten niet hoort. Iedereen gaat zijn weg en zoekt dat gezelschap, hetgeen hem aanstaat; of zoekt het

niet en blijft te huis. Wat men nu van het karakter der kleurlingen, der slaven in het bijzonder opgeeft, is niet zoo kwaad. Zij zijn over het algemeen stil, onderworpen, vredelievend. Werkzaamheid kan hun niet worden ontzegd, en met te meer lof moet men er nog van spreken, als men weet dat het eene gedwongene fraaijigheid is, en hunne grootste, soms geheele, verdiensten in de zak van een ander gaan en dat zij voor al hun zwoegen en slaven slechts een sober voedsel en geringe kleedingstukken bekomen. Is het te verwonderen, dat er zijn (en er zijn er nog al wat) die zoo weinig mogelijk uitvoeren, en dat vooral de dienstmaagden (gewoonlijk slavinnen, weinige vrijen) de huismoeders wat veel stof tot klagten geven! Het klimaat brengt het dan ook mede, dat die fierheid, die voortvarendheid, die ijver, die men bij de werklieden in Holland zoo zeer ziet en prijst, hier veel wordt gemist; al hoewel ik er dagelijks zie, die den geheelen dag door in het brandende der zon, onverpoosd bezig zijn, en des middags slechts één of één en een half uur schofttijd hebben. Wreedaardigheid, valschheid, listigheid zijn geen overheerschende ondeugden hier, terwijl men ook over diefstal niet veel heeft te klagen; vooral als men bedenkt dat er, vooral buiten de stad, zooveel gelegenheid toe is, en in de stad bijna elk huis over dag openstaat en des avonds en des nachts niet zeer goed, of in het geheel niet, gesloten wordt. Over stipte eerlijkheid en trouw zullen vooral zij, die hier nog vreemd zijn, niet zeer te roemen hebben; die er al wat lang geweest is, neemt zich in acht. Van straatrooverij en afzetterij hoort men nooit; even zoo min als van moord of doodslag, en dat is zeker wel te verwonderen, als men weet, dat er zijn, die met hunne slaven nog al wonderlijk kunnen omspringen; over het algemeen heeft men hier echter geene harde, barbaarsche meesters, ofschoon de liefde jegens die meesters bij slaven wel niet bijster groot zal zijn. Luidruchtig en opgewonden kan echter de gekleurde bevolking nog al wezen, vooral bij feesten en als de drank wat aan het werken komt; maar dan schijnen zij meest zoo lang te drinken tot zij in een' staat van bedwelming vervallen en onschadelijk worden. Vriendelijkheid, hulpvaardigheid, medelijden kan men als deugden der bevolking in het algemeen niet ontzeggen, terwijl gulhar-

tigheid misschien soms wel wat in het overdrevene gaat, en men wel niet altijd de middelen in aanmerking neemt, waarover men beschikken kan. Kan het anders dan dat men zooals in elke kleine plaats elkander nog al over de tong laat gaan, en het goede dàn wel niet altijd het eerst wordt vermeld? Van muziek en dans tot laat in den nacht wordt hier tot in het overdrevene, echter door niet allen, gehouden, ofschoon het klimaat tot die laatste beweging niet zeer zou schijnen uittenoodigen; maar men beschouwt dit dan ook als het eenig vermaak, dat er te genieten valt; en het valt den liefhebber nog wel eens te beurt, terwijl tooneelspel of koorddansen of dergelijke hier weinig voorkomt. Het kaartspel vindt ook veel liefhebbers en het dobbelen merkt men meermalen in afgelegen straten op; het wreede hanengevecht is voor de gekleurde bevolking een genot. Van overgodsdienstigheid geloof ik dat niemand is te beschuldigen, ofschoon men op zon en feestdagen de Roomsche bevolking naar hare kerk ziet stroomen. Onverdraagzaamheid in het stuk van godsdienst merkt men hier niet op; integendeel, vooral tusschen Protestanten en Israëliten, eene soort van verbroedering, die ook vóór eenige jaren tusschen deze en de katholieken meer moet bestaan hebben dan nu. De vereeniging van de Hervormde en Lutherse gemeenten tot eene Protestantsche, thans door eene dertigjarige ondervinding geijkt, levert voor het Christelijk leven geen bezwaren, onverschilligheid hoopt men wel niet dat de reden zou wezen, dat de namen van hervormden en Lutherschen hier als verdwenen zijn. Een andere band van vereering houdt velen te zamen in een paar vrijmetselaarsloges, tegen welke de Roomsche geestelijkheid zeer onverdraagzaam schijnt; nu en dan wordt het lijk van een katholiek op het kerkhof der Protestanten begraven.

DIEREN EN PLANTEN.

Men meene niet, dat het in mijn plan ligt in deze schetsen eene physische en physiologische beschrijving van de

dieren- en plantenwereld op Curaçao te geven; ik zou het niet doen, al waren het geen schetsen die ik schreef, en wel, omdat een gewoon schrijver van het een en ander weinig weet, hij gedurig misslag op misslag begaat, of met de vederen van anderen pronkt; en of ook een bevoegde beoefenaar van genoemde wetenschappen, als hij een geheel werk wilde vullen met de beschrijving van dieren, vogels, visschen, boomen, planten, en kruiden, genoegzaam aftrek zou vinden, om de onkosten van het uitgeven goed te maken, zou ik hard betwijfelen. De liefhebbers te dien opzigte zijn bitter weinig. Dus maar zoo het een en ander in het algemeen. Ik heb nooit levende of levendige, (een bijvoeglijk naamwoord zeer op deze diersoort toepasselijk) Rheebokken of hunne egâ's gezien; en toch zijn ze op Curaçao; want ik heb geschotene gegeten, en moet bekennen, dat het vleesch even droog is als dat, wat ik wel eens in Holland proefde. Maar in het klaarmaken zijn de koks hier bazen, zoodat, als men het vleesch, onder een heerlijken saus verborgen of er mildelijk mede begoten, proeft, men zou meenen geen Rheebokken vleesch te eten. Dat men het te dikwijls zal eten, daarvoor heeft men geen nood, want door gedurige jagt op die dieren, tot aan de uiterste hoeken van het eiland terug gedreven, zijn ze lang niet menigvuldig, en hebben zeker door de laatste droogte, waardoor het vee in het algemeen geteisterd is geweest, veel geleden; zoodat, die men hier en daar nog ziet, zich bijster zwak voordoen. Men zet ze op de jagt niet met honden achterna, maar blijft bedaard, uren achtereen — een groot vermaak voor de liefhebber! — wachten tot dat de eene of ander langs een pad dat men uitgevonden heeft, onnoozel komt aangedrenteld. Wordt hij dan neergeschoten, dan is hij binnen; mist het schot, dan behoeft de jager voor de tweedemaal zijn geweer niet meer te laden; geen enkele Rheebok zal zich daar ten minsten op dien dag meer vertoonen. Op hazen behoeft men hier niet te gaan jagen omdat ze er niet zijn, en konijnen moeten hier ook zeer zeldzaam wezen, maar des te meer belooft de jagt op groote en kleine duiven, die men ook maar bedaard bij een waterplas of put zit af te wachten, en van welke de jager dan in eens eenen ongelooflijken troep kan nedervellen. Zijn ze slechts aangeschoten

en vallen ze wat ver neder, dan zijn ze voor den jager verloren; want ook deze jagt geschiedt zonder honden. Niet omdat hier geen honden zijn, die men voor de jagt zou kunnen oefenen; er zijn er in menigte, en rekels ook, die vinnig kunnen bijten, waarom de policie het soms van belang rekent ter beteugeling van het hondenras en hunne misdaden, eene algemeene vergiftiging te bewerkstelligen, van welke zij slechts vrijloopen, wier bezitters er van gewaarschuwd of er de lucht van gekregen hebbende, hunne dieren dien tijd in huis houden. Hondenbelasting bestaat hier niet, zooals niet eenige andere, als alleen hoofdgeld voor de slaven, inkomende regten van hetgeen wordt aangevoerd, en bijdragen voor den schutterlijken dienst, waarvan zelfs de Protestantsche leeraars niet zijn uitgesloten, ofschoon die van alle militaire en schutterlijke diensten vrij zijn; of de R. K. geestelijkheid en de dusgenoemde seminaristen er van vrij zijn, is mij onbekend. Maar om tot onze honden terug te keeren. Het schijnt hier onmogelijk om met honden te jagen, niet, omdat zij, zooals sommigen willen verzekeren, de lucht kwijt raken of die missen, maar omdat zij bedanken midden tusschen die altijd durende doornen en stekels te loopen, die hunne huid deerlijk kwetsen, en hunne pooten onbruikbaar maken. Als men dan ook met een hond door het kreupelgewas gaat, is hij altijd uiterst bedaard, loopt voetje voor voetje, en weet zijne vijanden zeer juist te mijden.

Die doorne en stekels zijn dan ook van eene verbazende menigvuldigheid en van eene (voor die soort van gewas namelijk) vervaarlijke hoogte; heele bosschen vindt men er van, boomen van 7 en meer voeten hoog, waarvan men zelfs planken en daarvan weder tafels maakt. Onderscheiden beesters en boomen zijn daarenboven met doornen bezet; en om muren te hebben, waardoor beest noch dief doordringen, en welke men niet gemakkelijk zal overklimmen zonder zich te scheuren, plant men hier cactus geregeld naast en voor elkander. Meer opmerkelijk om te zien is de Aloë-plant of liever de pita, welke wij in Holland met de aloë, dat een niet groote plant is, verwarren. Om die tot 20 en meer voet hoog bloeijende te zien, behoeft men niet, even als in Holland, naar eenen Akademischen tuin,

of naar eene buitenplaats te gaan, om langs een smal trapje tot aan den top naar boven te klimmen, en dan na alles te hebben bewonderd, een goede fooi voor den hortulanus of zijnen knecht te geven; ze groeijen in allerlei soort, in verschillende hoogten, overal in het wild, en trekken, omdat men ze dagelijks ziet, de aandacht niet bijzonder meer vooral niet van Curaçao's inwoners, ofschoon er plantaadjes en koralen zijn, waar men ze als eene statelijke plant in rijen langs den hoofdweg naar het huis heeft geplaatst, niet in bakken, die men 's winters in de broeikasten haalt, maar in den kouden of liever smoorheeten grond, die altijd nog genoeg sappen oplevert, om ze bij de grootste droogte zelfs in het leven te houden. Ja, verwonderlijk is het, hoe de 28 boomen — (waaronder vele vruchtdragenden), 20 heester- 25 planten-, 15 rankensoorten, en nog een paar soorten van palmen, benevens, biezen, gras en mos, het bij de grootste droogte nog uithouden, en dàn wel zoo kaal en dor staan, als in Holland des winters, maar weder uitbotten en opgroeijen, wanneer een milde regen het aardrijk (of liever steenrijk) heeft verkwikt.

Voor een smakelijken kost houdt men hier ook afschuwelijk groote hagedissen of leguanen, die net smaken als kalfsvleesch (het lekkere kalfsvleesch echter uit Holland is hier niet veel meer dan bij naam bekend), wel van een el lang, als ook krabben, wier pooten en schalen men uit kan zuigen of stuk slaan en er een stukje visch of vleesch uithalen, dat de moeite van het openslaan bijna niet waard is. Meer zit er aan de kreeften en de land- en zeeschildpadden; doch het vleesch of de visch daarvan moet zoo en zoo herhaaldelijk gereinigd en zoo kunstmatig bereid worden eer het een smakelijken schotel oplevert dat, die er niet mede gewoon is, alles verbroddelt en naauwelijks een vierde goed gereed kan maken. De koks braden de schildpad in de schaal of maken er een heerlijke soep van.

Dat laatste kan men ook doen van het rundvleesch, want om het als gebraad te eten, of dikwijls zelf om het te snijden, is menigmaal onmogelijk wegens dorheid en taaiheid van het vleesch. Dit kunnen die dieren niet helpen, want als de ossen jaren lang als ploeg- en wagentrekkers dienst hebben gedaan, of de koeijen gedurende een kwart

eeuw gekalfd hebben, hoe zullen ze ons dan zacht, malsch vleesch opleveren? Goede runderen zijn er wel, vooral als de drooge tijd niet te lang duurt, ook groot van gestalte, en sterk uitgegroeid: maar om zulke dieren te slagten, dat gaat op Curaçao niet, meestal heeft het rundvee een bruin roode kleur, zelden zwart of bont. Het kalf wordt bij de koe gelaten en heeft dus vrij melk drinken; maar er schiet voor den mensch nog wel wat over.

In menigte worden hier bokken en geiten aangekweekt; de eersten grootendeels om jong te worden geslagt, de laatsten om melk te geven. Met zeer gering voedsel kunnen deze zich behelpen, zooals ook de ezels, die als last- en rijdieren veel worden gebruikt (de muilezel, die van de kust wordt ingevoerd, is niet menigvuldig), en met verbazing ziet men hen de tanden slaan in den vervaarlijken cactus, den huid met de doornen er afscheuren en de saprijke pit opeten. Hun vleesch (niet alzoo het oude bokkenvleesch) is zeer malsch en gemakkelijk te verteren. Dit zij ook gezegd van het schapenvleesch; welk dierensoort hier in groote kudden wordt aangefokt, om als slagtdieren te dienen, maar ook om melk en wol op te leveren. Zij hebben meestal horens en lange staarten. Hunne melk zoowel als die van de geiten is smakelijk, en men maakt er ook eene zekere soort van kaas van, zooals ook van de melk van het rund boter, doch welke boter en kaas verre bij de Hollandsche moeten achterstaan; de karnemelk is van zeer goede hoedanigheid, zooals men die alleen in Holland bij de boeren geniet.

Dat men op Curaçao de paarden melkt of de melk drinkt, heb ik nog niet vernomen (van de ezellinnenmelk schijnt men hier ook geen gebruik te maken, ook niet bij lijders aan borstziekten) ofschoon men hier alles kan te pas brengen en het zeker ook doet, als het maar eenigzints voor gebruik is geschikt. Maar toch ferme paardjes zijn hier, waarvan meestal gebruik wordt gemaakt onder den man (ook onder de vrouw, want de dames zijn hier ook zeer goede rijderessen) en die, als het voedsel maar niet al te schraal is, onvermoeide loopers zijn. Hier is men gezet op pas- of telgangers, die van jong af geleerd worden door een' neger, pikeur genaamd, om de beide pooten van ééne zijde tegelijk

te verzetten, en dus als eenen schuivenden gang hebben, waardoor het horten en stooten van den gewonen draf vermeden wordt. Het eene paard is echter beter telganger dan het andere, want er zijn er onder, die, misschien niet goed of genoegzaam geleerd, den berijder al zeer ongemakkelijk naar de plaats zijner bestemming voeren. Zij worden of hier aangefokt of van elders ingevoerd.

De ingevoerde varkens, of liever het spek er van, is, het moge dan dikker en vetter zijn dan van die op Curaçao geteeld worden, niet zoo zacht en smakelijk. Het Curaçaosche varkenvleesch staat bijna gelijk met het Hollandsche kalfsvleesch, zoowel in kleur als in smaak. Zwaar worden zij niet; 100 à 150 pond geloof ik is al veel. Hun voedsel is sober. Als kudden weet ik niet dat men ze weidt. Hunne kleur is zwart, blank of blank met zwarte strepen. Te voren mogten die vierpooten vrij in de stad rondloopen, en alles wat hun aanstond opeten, en daar dit dierenras, zooals men weet, niet zeer kiesch is, sloeg het alles naar binnen wat het vond; daarom had toen hun vleesch of spek minder dat hun aanbeval; en dat moet nog wel om het oud vooroordeel lijden.

Van den Pelikaan af (doch deze, zooals eenige eenden en snippensoorten, als ook zwaluwen, zijn trekvogels, de kalkoen schijnt inlandsch te wezen, zooals ook de kippen, die overal te huis zijn), tot het allerkleinste kolobrietje (hier blinkertje genoemd wegens zijne schitterende kleuren) heeft men onderscheiden soorten van meer of min schoone en welluidende vogels ook den vledermuis. De zwarte gier valk en kerkuil worden hier aangetroffen. Perakieten zijn er in menigte en kunnen tot een groote tamheid worden gebragt, zoodat zij, even als de papagaai (doch die is hier niet inlandsch) met den hond en de kat als huisdieren kunnen beschouwd worden. Dat laatste dier, dat hier bij uitstek mager, en daardoor zeer leelijk is (de honden zijn over het algemeen ook zeer mager, maar kunnen zeer tegen de warmte en weten van geen dolheid) is even als in Holland allernuttigst om de vermenigvuldiging van muizen en ratten, die tous comme chez nous zijn, te voorkomen; uitroeijen zullen zij ze zeker wel niet. En dat zou waarschijnlijk ook niet heel nuttig wezen, daar die bedeesde dieren, naar wier

nut en doel men altijd vraagt, zeker ook hier op eene menigte insecten azen, en dus hun getal in evenwigt houden. Want ofschoon men hier geen zeer gevaarlijke insecten heeft, zooals elders in warme landen, en dit aan de droogte van den grond is toe te schrijven, behalve den duizendbeen, wiens beet zeer scherp is en ontsteking doet ontstaan, en de oranje-spin, wier steek zelfs voor doodelijk wordt gehouden als men er niet spoedig bij is — zoo zijn er echter eene menigte vliegen, kleine muskieten, verbazend groote spinnen, schorpioenen, kakkerlakken en slangen, doch deze laatste in gering getal en onschadelijk. Vele vliegende insekten, rupsen (waaruit heerlijk schoone kapellen te voorschijn komen) en wormen zijn ook allernadeeligst voor het maïszaad en brengen veelal misgewas te weeg. Reinheid der huizen is het beste middel om van die onaangename, bloedelooze dieren bevrijd te wezen of er ten minste minder hinder van te hebben, en versche doorstrooming van wind om de vliegen en muskieten te verjagen.

Als ik van visschen zou willen beginnen, dan zou ik er eene menigte soorten van kunnen opnoemen en zeggen, dat zoowel de dolfijn (in het klein namelijk) als de kurkentrekker (die echter niet kan gebezigd worden bij de wijnflesch) en het ladroontje of diefje, een smakelijk geregt opleveren; behalve het laatste vischje, niet zoozeer omdat het zeer klein is, als wel, omdat het bepaaldelijk geen lekkerbek is en zich vergenoegt met uit- en wegwerpsels van allerlei soort en daarom liever gebezigd wordt om aan den angel geslagen en als aas voor andere visch gebezigd te worden. Van al wat niet welriekend is, schijnen de visschen in het algemeen geen afkeer te hebben; zoo min als de paling en aal, die altijd in den modder kruipen; doch van die vischsoort zal men hier geen vetten mond krijgen, want men vindt ze op Curaçao, dat is in zijne wateren, niet. Op al die vischsoorten maken ook meeuwen (onder welke de graauwachtige Boebi in grootte uitmunt) en eenden jagt, die daarom niet verkieslijk zijn om te eten, wegens de traanachtigheid van hun vleesch; om welke reden hunne eijeren ook niet van de lekkersten zijn. Schildpad-eijeren biedt men ook soms te koop aan, waarin velen veel smaak hebben. Garnalen zijn hier groot en zeer aangenaam van smaak, hetgeen

minder te verklaren is van de dusgenoemde Spaansche zeekatten, eene soort van kwallen, doch welk slijmerig en afzigtelijk dier de negers met graagte naar binnen slaan. Overschoone en groote schelpen en hoorns worden op het strand gevonden, vooral wanneer de wind hevig op de kust heeft gestaan; oesters worden in de binnenwateren in menigte aangetroffen, maar moeten in aangenaamheid van smaak voor de gespeende Texelsche verre onder doen, terwijl de alikruiken even als in Zeeland smaken.

Van de steen- of rotssoorten, welke op dit eiland zijn, dunkt mij, maar niets te moeten zeggen, want wat doet het er toe voor den dagelijkschen lezer, of het grootste gedeelte bestaat uit kalksteen of tras of groensteen en welke verschillende benamingen men ook aan de steensoorten gegeven hebbe? Genoeg, zooals ik reeds meermalen te kennen gaf: Curaçao is over het algemeen eene dorre ruwe klip. Dan ziet men massa's opeengestapeld, welke men meent, dat zoo naar beneden zullen rollen en u verpletteren, dan loopt men al zeer ongemakkelijk over de afgebrijzelde of afgeronde steentjes of steenen van verschillende grootte en gedaante. De wegen zijn op vele plaatsen niets dan rotsgronden, die gelijk gemaakt zijn, of die de natuur als van zelf tot een' begaan- en berijdbaren weg gelijk gemaakt heeft.

DE TAAL.

Met een woord zou ik er af kunnen, wat de taal betreft met te zeggen, dat van zoo veel verschillenden landaard de inwoners zijn, er ook zoo veel verschillende talen gesproken worden; en dan zou ik daarbij kunnen voegen, dat gij u vergissen zoudt, als gij zoudt meenen, dat, daar Curaçao eene Nederlandsche kolonie is, de Nederduitsche taal er het meest zou worden gesproken. De echte Hollanders, die hier zijn, dat 's is, die niet afkomstig zijn van ouders die er zijn geboren, maar hetzij kersversch, hetzij vóór eenige jaren uit Nederland overgekomen zijn, spreken natuurlijk het Hollandsch, zooals ook de militairen; en de

Creool, dat is de ingeboren Curaçaosche blanke, van Hollanders afstammende, doet zijn best ook wel, als hij met eerstgenoemden spreekt, om Hollandsch te spreken, en ik moet bekennen, dat er eenigen zijn van welke men niet zou zeggen, dat zij Creolen waren, zoo zuiver als zij het Hollandsch uitspreken, maar bij de meesten is het wonderlijk om te hooren, welk een vreemd accent en welk eene vreemde woordvoeging zij aan de Nederduitsche taal geven, waardoor het taaleigen geheel verloren gaat. Maar daarover ook niet, dat onder de Israëlieten meest Spaansch of Portugeesch wordt gesproken, het Engelsch ook door velen wordt verstaan en men met Fransch bij elken vreemdeling nog al teregt kan, daarover wilde ik mijne lezers nu niet bijzonder onderhouden, maar meer over de eigentlijke Creoolsche taal of het dusgenoemd Papiëmentsch, en dat wel niet om u op te wekken om die taal aan te leeren, want ik zou volstrekt geen beweegreden weten op te noemen, waarom gij het doen zoudt, maar alleen om u iets te zeggen over die barbaarsche taal, welke hier en op Aruba en Bonaire zoo algemeen (doch nergens elders) in gebruik is, zoo zelfs, dat de afstammelingen van Hollanders er bijna geheel hunne moedertaal door hebben vergeten en zich alleen in het Papiëmentsch verstaanbaar (voor elkander namelijk) kunnen uitdrukken.

Ik wil wel gelooven, dat er even zulke arme en gebrekkige talen zijn als het Papiëmentsch, maar armer en gebrekkiger zijn er niet. Ja men mogt die taal nog wel *papiëment*, dat is: *spraak* of *taal* noemen, van het werkwoord *papia*, *spreken!* Gij zult mij de armoede dier taal moeten toestaan, indien ik u zeg, dat zij niet alleen uit alle mogelijke talen, die ooit op Curaçao gesproken zijn, is zaâmgeflanst, zoodat zij vooral wemelt van Spaansche en Hollandsche woorden, en elk wat hij niet best in de inlandsche taal wist uit te drukken, maar in zijn eigen taal uitdrukte en die woorden en uitdrukkingen hun burgerregt hebben behouden, maar ook voornamelijk als ik u mededeel, dat er hoegenaamd geen zweem is van vervoeging of verbuiging, onderscheid van geslacht, getal, naamval. Men heeft daarentegen nu wel eenige middeltjes in gebruik, opdat de sprekenden niet geheel en al onverstaanbaar zouden worden, en men

heeft den tweeden naamval van den eersten onderscheiden door er *di* voor te zetten, en vóór den derden *na*, en het woord *nan* als teeken van het meervoud te nemen, maar aan veranderingen op het eind is niet te denken, even zoo min als aan het onderscheid tusschen het enkel- en meervoud. Voorbeeld: *man*: *homber, di homber, na homber, homber;* meervoud: *mannen: homber nan, di homber nan, na hombar nan, homber nan.* Gelukkig zijn er lidwoorden, het bepaalde voor beide geslachten, alsook het onbepaalde, daar de taal het onzijdige mist. *De* is *e* en *een* is *oen;* dus verbogen; *e homber, di e homber, na* (en dat met zamentrekking) *ne homber, e homber;* en zoo ook weder in het meervoud: *e homber nan, di e homber nan, ne homber nan.* Met het onbepaald lidwoord hetzelfde: *oen homber, di oen homber, na oen homber, oen homber,* meervoud: *homber nan, di homber nan, na homber nan, homber nan.* De bijvoegelijke naamwoorden worden bij de zelfstandige zonder eenige verandering gevoegd; zooals ik meen op te merken, als het bijvoegelijke uit ééne lettergreep bestaat, vóór, als het uit meer bestaat, achter het zelfstandig naamwoord; bij voorbeeld: *e bon máma, de goede moeder, oen joe tsjakie toe, een klein kind.* De persoonlijke voornaamwoorden zijn: *mi, bo, eel, hij* en *zij, noos, boso* (of *bosonan*), *nan.* Bezittelijke zijn er niet, als alleen van den derden persoon, onverschillig enkel of meervoud, mannelijk of vrouwelijk, *soe, zijn, haar, hun,* daardoor komt het dan ook dat de Creool, als hij Hollandsch spreekt, het mannelijk en vrouwelijk voornaamwoord met elkander verwart, en van een' man sprekende, zegt: *zij* en *haar kind,* en van eene vrouw: *hij* en *zijn kind.* Het persoonlijke *nan,* wordt ook voor het bezittelijk *hen* of *haar* gebruikt; aanwijzend *ees* of *ees ai,* deze; betrekkelijk, *kwal,* welke.

Met de werkwoorden is het evenals met de naamwoorden: geen vervoeging. Het voornaamwoord vóór het werkwoord, is de eenige aanduiding van den persoon, zooals: *ik spreek, mi papia, bo papia, eel papia, nodi papia, boso papia, wan papia.* Om den verleden tijd aan te duiden, gebruikt men de letter *a; ik heb gesproken, mi a papia, bo a papia* enz. Ter aanduiding van den onvolmaakt verleden tijd, het woord: *tábara; ik sprak* of *ik had gesproken, mi tábarà pa-*

pia, *bo tabata papia* enz. Het woordje *lo* dient om den toekomenden zoowel als den voorwaardelijken tijd te kennen te geven, en wel geplaatst vóór het voornaamwoord, zooals: *ik zal*, *ik zou spreken*, *lo mi papia*, enz. Van zaamgesteld toekomende en voorwaardelijke tijden heeft men geen denkbeeld, even zoo min als van een lijdelijk werkwoord, ofschoon vreemdelingen, voor het gemak, daarbij het *birá* gebruiken, aldus: *ik word bemind*, *mi birá stimaar;* en het Hollandsche *worden* ook al eens wordt aangewend, bij voorbeeld: *e boto ta wordt mirá*, *het schip wordt gezien.* Maar de Creool moet omschrijven om het lijdelijk denkbeeld uit te drukken, zooals: *ik word bemind*, *nan mistima*, dat is: *zij beminnen mij*, *of men bemint mij*, want dat woordje *nan*, *zij*, heeft ook de onbepaalde beteekenis van *men*. Om een tegenwoordig deelwoord te vormen wordt de uitgang van het werkwoord (doch dat is eigenlijk spaansch), verlengd met *ndo*, bij voorbeeld, *zeggen: bisa*, *zeggende*, *bisando;* het voorleden deelwoord door de uitgangen van het werkwoord met *aar* of *eer* te verlengen, zooals koken (van water), *herebé*, gekookt, *herebeer*, *droogen*, *ganja*, *gedroogd*, *ganjaar*. Maar, zooals ik zeide, dat is Spaansch, want eigentlijk wordt in het spreken altijd het tegenwoordig deelwoord gebruikt met het hulpwerkwoord *zijn*, *ta:* bij voorbeeld: *ik zie*, of liever, *ik ben ziende*, *mi ta mirá.* Dat hulpwerkwoord blijft ook in alle tijden onveranderlijk; *ik ben*, *mi ta*, *ik was*, *mi tabata*, *ik zal zijn*, *lo mi ta; ik ben geweest*, kan niet worden uitgedrukt, 't is hetzelfde als: *ik was.* Het andere hulpwerkwoord: *hebben*, *tien* ondergaat ook geene verandering; *ik heb*, *mi tien*, *mi tabatien.* Dit *ba* in *tabata* schijnt slechts te dienen om dit tweemaal herhaalde *ta* te scheiden.

En dat zijn nu de eenige regels van de taal, indien men dat nog regels wil noemen; zoodat het waarlijk niet veel moeite kost, zou men zeggen, om ze aan te leeren. En toch meer dan men wel denkt voor iemand die met de Spaansche taal geheel onbekend is of die niets van het Latijn weet, waaruit het Spaansch grootendeels haren oorsprong heeft. Want niet alleen, dat het Papiëmentsch zijn bijzonder taaleigen heeft, zijne zamensmeltingen en verkortingen, omdat het alleen eene volkstaal is, maar men kan zich ook bijzonder vergissen in het gebruik van een woord en in de accen-

tuatie, want als men soms zou meenen eene zaak of daad, door een woord van het Spaansch of Latijn afgeleid, te kunnen uitdrukken slaat men geheel den bal mis, daar men een oud Indiaansch of een Hollandsch verpapiëmentst woord moest gebruiken, of omgekeerd en door het veranderen van het accent, krijgt het woord veelal eene geheel andere beteekenis, daar het naamwoord met het werkwoord overeenkomende, meestal het accent op de laatste lettergreep laat vallen en het werkwoord op de voorlaatste; bij voorbeeld: *kasá, huis, kása, huwen*, eigentlijk: *in huis brengen; boeratjé, dronkaard, boerátje, dronken zijn.*

De armoede van de taal en dus de gemakkelijkheid om die te spreken, voor degenen die nooit iets anders hebben gehoord, of slechts de beginselen van eene andere taal weten, is dan ook de oorzaak, dat kinderen al zeer spoedig die taal magtig zijn en er verwonderlijk vlug mede teregt komen; maar ook dat, daar door het omgaan met de slavenbevolking, die als eigen taal het Papiëmentsch spreekt, de blanke inboorling bijna niets anders dan die taal hoort, de blanke den zwarte in het Papiëmentsch spreken niets toegeeft, ja, zijne moedertaal daardoor eigentlijk vergeet. Maar dit is voor ons Hollanders toch een vreemd verschijnsel, daar toch het Gouvernement en alles wat daaraan verbonden is, Hollandsch is en in de Hollandsche taal behandeld moet worden; dat een verhoor bij voorbeeld, van eenen oorspronkelijken Hollander en met een Hollandschen naam, in het Papiementsch moet geschieden, omdat hij geen woord Hollandsch verstaat of het ten minste niet begrijpt als tot hem in het Hollandsch wordt gesproken, of, al is hij zoover van het te begrijpen, hij echter zich niet verstaanbaar in het Hollandsch kan uitdrukken. Als ook, dat de kinderen, vooral uit de geringere klasse, — want hetgeen ik daar boven zeide heeft ook op deze klasse, hoewel niet alleen, betrekking —, naar de school gaan om Hollandsch te leeren, dat is, even als iedere andere vreemde taal, die zij nimmer hebben gehoord; en dat de Predikant op de katechisatien dikwijls of het Papiementsch moet gebruiken om zich verstaanbaar te maken, of een Hollandschen volzin uit den Bijbel moet verduidelijken, even als of het Latijn ware. Zoo is hij dan ook verzekerd, dat er vooral onder de vrou-

welijke bevolking in zijne gemeente, en niet alleen onder kleurlingen, velen zijn, die zijne predikatie niet verstaan, of niet goed verstaan, en dus zonder eenig of met weinig nut ter kerke komen, als misschien alleen, dat zij de woorden van het gezang, die in hun gezangboek staan, begrijpen. En het is dan ook om die reden, dat de Roomsche geestelijkheid, wier gemeente grootendeels uit slaven en kleurlingen bestaat, in het Papiëmentsch prediken en onderwijzen, om toch eenig gevolg van hun onderwijs te kunnen zien; ofschoon ook misschien de oorspronkelijke Papiëmenten niet veel begrijpen van dat Papiëmentsch, dat door hen gesproken wordt.

Werken in het Papiëmentsch geschreven bestaan er niet; want daartoe zal men ze niet kunnen rekenen, een paar stukjes over de *grammatica* van het Papiëmentsch, of liever van het Nederduitsch, in Papiëmentsch opgesteld, om de kleurlingen en slaven Hollandsch te leeren, en eene kleine verzameling van *zamenspraken*, met hetzelfde doel, beide door Roomsche geestelijken, ten gebruike der school, opgesteld. Doch hier moet ik toch melding maken van eene eenvoudig opgestelde: *histoira kostikoe nan foor di Bijbel*, dat is: *korte geschiedenissen uit den Bijbel*, ook ten gebruik van Roomschgezinden, in 1852 op Santa Roza (eene Roomsche statie met een kerk op dit eiland, waar in dat jaar nog eene drukkerij was) gedrukt; maar vooral, van het: *Ewanhelie di San Matheo, poeblikado abau di direksjon di Domini* C. CONRADI, *Minister di St. Ewanhelie*, dat is: *Evangelie van St. Mattheus, uitgegeven onder opzigt van* Ds. C. CONRADI; *Predikant*, in 1844 bij A. L. S. MULLER en J. F. NEUMAN WZ., alhier, in de Willemstad, (welke drukkerij nog bestaat en, waar ook de Curaçaosche courant wordt uitgegeven, doch van geen grooten omvang is en niet anders dan zeer duur kan werken), uitgegeven, hetgeen er zeer goed uitziet. Het was zeker met het plan, om Bijbelkennis onder de Papiëmentsch sprekende bevolking, vooral onder de Roomschgezinden te verspreiden; maar of er wel vele exemplaren van verspreid zijn, meen ik te moeten betwijfelen. Zooals ik verneem, is de vertaling van de *Handelingen der Apostelen* ook door een zeer bekwaam lid der Protestantsche gemeente sedert jaren bewerkt; maar is in scriptis blijven berusten,

wegens de groote onkosten hier aan het drukken verbonden. Ook ligt het niet in den geest, (en gelukkig!) van het Gouvernement, om het Papiëmentsch te bevorderen of te doen aanleeren. Hadden onze landgenooten, toen zij bezit van Curaçao, Aruba en Bonaire namen, de toenmalige inwoners en de slavenbevolking genoodzaakt, zich naar hunne taal te schikken, in plaats dat zij zich naar het Papiëmentsch schikten, dan zou die barbaarsche taal al lang verdwenen zijn: maar nu is het, alsof de Creolen hun best doen om die basterd-taal te vereeuwigen. Meest alle scholen, zoowel de Gouvernements scholen als die van particulieren zijn er echter op uit, om het Hollandsch meer algemeen in gebruik te doen komen; verscheidene vrije kleurlingen en eenige slaven leeren dat aan, en stellen er zelfs hun trots in, om al is het dan nog zoo gebrekkig, het Hollandsch te spreken. Het is te verwachten, dat als men voortgaat zich moeite te geven, het gebruik van het Papiëmentsch zeer zal verminderen. Er zijn drie Gouvernements scholen, wier onderwijzers worden bezoldigd, en drie bijzondere scholen; behalve nog eenige, die een klein aantal leerlingen hebben, en schooltjes voor kleine kinderen (bewaarscholen heeft men hier nog niet); ook heeft de Israëlitische gemeente een eigen school; en voor het onderwijs der slaven is er sedert eenige jaren in de West-divisie eene school opgerigt, die onder toezigt staat der Roomsche geestelijkheid en eene jaarlijksche toelage van het Gouvernement ontvangt.

Tot proeve van de taal voegen wij hier bij: *het gebed des Heeren* en de 12 *Geloofsartikelen.*

Gebed des Heeren. Noos táta, koe ta na ciëloe! koe bo nomber ta sanktifikádo! Koe, bo reina bini! koe bo voloentad ta koempli ariba téra asina koe na ciëloe! Doena noos awee pam di káda día. Poordóna noos noos debé, asina koe noos ta poordóna nan debé na noos debedoor nan. I no poné noos deen teen tásjoon; ma librá noos di máloe. Pasóba di bo ta reina, i podeer, i glória pa sieemper. Amen!

De 12 *Geloofsartikelen*: i Mi ta keré na Dioos, e táta todopoderóso, kriadoor di ciëloe iditéra.

2. I na Hezoes kristoe, soe oen Joe so, noos Senioor.

3. Koe ta konsibí di Spiritoe Santoe, i a nasé di bierga Maria.

4. Koe ta, soefri aban di Pontius Pilatus, tábata kroesifiká, a moeri, i tábata derá, i koe a bahá deen loegaar nan die fiërnoe.

5. Koe di trees dia a lamanta fo di moorto.

6. Koe a soebi na ciëloe, a sienta na man dreetji di Dioos, táta todo poderóso.

7. Di oenda lo bahá pa hoesgá heende bíboe, i moorto nan.

8. Mi ta keré na Spiritoe Santoe.

9. Mi ta keré, koe tien oen kesti santoe di Kristoe, koe ta deen toer moendoe; marameentoe di santoe nan.

10. Mi ta keré na pórdon di pikar.

11. Na lamantemeentoe fo die moorto.

12. Na bida pa eternidad.

ZEDEN EN GEWOONTEN.

Onder deze rubriek kan ik al heel wat mededeelen, en het gemakkelijkste er van is, dat ik mij aan geen orde heb te binden. Maar daarom lever ik ook *schetsen*. Ik hoop toch eene zekere orde in het oog te houden en niet van den hak op den tak te springen, en begin met den morgen en hoop met den avond te eindigen. Zooals in alles hier eene zekere eenzelvigheid, eentoonigheid heerscht, waardoor het op Curaçao niet zoo bijzonder aangenaam is, zoo heeft men dit ook in de tijdsverdeeling. Nu ja, zal men zeggen, dat is overal, want men zal te Curaçao zoowel als elders bij uren tellen, en dan is het op alle plaatsen door die afmeting van 60 minuten eenzelvig! Maar dat meen ik nu niet, ik meen nog eenige bijzondere afmetingen in die algemeene tijdmaat. Klokke half zes (in den tijd dien wij in Holland zomer noemen wat vroeger, en in dien, welken wij winter noemen, iets later, maar van winter is hier geen spraak!) begint de dag en de vlag van het *Waterfort* (dit is juist grenzende aan het fort Amsterdam; ik geloof, dat

ik dat te voren heb vergeten te zeggen, of misschien het een met het ander verward heb, omdat het als het ware één fort uitmaakt) wordt in top gehaald, en op Zon- en feestdagen, ook als er een lid van de Koninklijke familie verjaart, de vlag van het Rif-fort en van het fort Nassau; dan kan men rekenen begint voor Curaçao de dag. Men telt dan door, of telt niet, tot den middag of 12 ure, als van het fort Nassau, naar tijdsberekening op een der oorlogschepen, die in de haven liggen, en anders bij gissing, het middagschot valt, wanneer elk op zijn horologie ziet (die er namelijk een heeft) of het gelijk gaat en het gelijk zet; en dan weder tot 's avonds ten 8 ure, als het avond- of nachtschot valt, dezelfde manoeuvre met de horlogiën wordt herhaald en de taptoe slaat en blaast even als in Holland op plaatsen, waar garnizoen ligt.

Klokke half zes is dus, de gewone tijd van opstaan. Hoewel ik niet ontkennen wil dat eenigen reeds vroeger de hangmat zijn uitgegaan, zich van den grond opgeraapt (want het grootste gedeelte der bevolking slaapt op den grond; en dat wel zonder eenige onaangenaamheid te gevoelen; wat vermag de gewoonte niet!) zich van den ezel hebben afgewenteld of uit het ledekant geklommen zijn, om het vuur aan te maken, water op te stoken, koffij te zetten (de meeste Curaçaonaars toch zijn niet in hun schik als ze niet vroeg een kop koffij hebben met veel suiker); een' wandeltoer te maken (*kuijeren* zegt men hier) of per as, of per pontje naar eene plantaadje te gaan, er den dag of eenige dagen doorbrengen, hetzij om bezigheden, hetzij om versche lucht te scheppen; die dan winkels hebben, sluiten ze en verkoopen niet, totdat ze weêr in de stad komen; — of dat er zijn die alle instrumenten om op te slapen, niet later verlaten, dan als de zon reeds hoog is en men bang is, wegens de hitte zijn' neus buiten de deur te steken; waarvan ik geloof dat vele dames vooral niet vrij zijn te pleiten, ofschoon er ook zijn, die vóór dag en dauw (als hier dauw is, hetgeen ik betwijfel) op zijn en het huis verlaten, niet om het aangename der natuur rondom te genieten, maar om eene versche, koele lucht in te ademen voor dat de zon opkomt. Men raadt die vroege morgen-wandelingen den pas aankomenden dan ook zeer aan, en het is ligt te begrijpen, dat

de koele morgenlucht weldadig op het ligchaam, en ook op den geest, werken moet.

Klokke half zes begint er levendigheid in huis te komen, tegelijk met de schemering van den dag en spoedig daarna met de eerste stralen der zon, want op veel morgen- en avondschemering behoeft men niet te rekenen; een half uur voor beiden is al veel; welk kwartier des avonds nog wel eenigzins langer schijnt, als de maan aan den hemel blinkt, en de overgang van den dag in den nacht daardoor meer onmerkbaar wordt (het verschil van zonsopgang is van 6 uur 20 minuten tot 5 uur 35 minuten; en van de zonsondergang van 5 uur 37 minuten tot 6 uur 25 minuten). Ja, de maneschijn is hier een heerlijk geschenk; omdat men door haar licht geleid, dan vrij zijne schreden kan rigten waar men wil, zonder zich aan steenen te stooten of in de cactussen of Spaansche jufvrouws te trappen, wanneer men de bedomptheid der huizen en der straten eens wil ontgaan en op den berg, of waar ook, eene koele avondwandeling wil maken. Want ofschoon hier de sterren, zooals in alle keerkringlanden, helderder schitteren, ook zelfs bij helder maanlicht gezien worden, en het donkere van den nacht meer opluisteren, dan dit in Holland plaats heeft, zoo gebeurt het toch maar zelden, dat niet, door de nabijheid der zee, een zekere nevel, al is hij dan ook voor het oog onzigtbaar, den sterrenglans dof maakt en er een meer nachtelijk duister heerscht, dan men hier wel verwachten zou. Men kan dien nevel vooral des morgens vroeg opmerken, als men tegen het opgaan der zon, zijn oog vestigt op de hoogere bergen, die dan als in wolken schijnen gehuld en daardoor slechts flaauw zigtbaar zijn. Maar van daar dan ook, dat de tegenover Curaçao gelegen hooge kust van Coro zoo uiterst zelden kan worden waargenomen; welke echter, als zij kan gezien worden, een heerlijk schoon gezigt oplevert, en de verlatenheid doet vergeten, waarin men zich op dit eiland bevindt. Achter of ten minste over dit land is er dan toch nog land, en men is niet zoo geheel afgescheiden van de overige wereld!

Met dien klokke half zes bereidt zich de werkman, om de taak van den dag te gaan opnemen en die na verloop van 12 uren te eindigen. Dan ligt er veelal reeds een of an-

der schip of scheepje in de nabijheid der haven gereed om die binnen te zeilen, hetgeen vóór het hijschen van de vaderlansche vlag niet geoorloofd is, en niet anders kan geschieden, dan met »perijkel" van door het geschut der forten in den grond te worden geboord. Zoo is het dan ook des avonds na zessen, als de vlag is gestreken, verboden in- of uit te loopen! ofschoon voor het laatste nog wel permissie wordt verleend, en het eerste nog wel eens geschiedt, trots het schot met los kruid dat van het fort wordt gedaan. 't Is anders een beste maatregel, dat men op zulke buitengewone tijden geen schip uit- vooral niet binnenlaat, want men zou met den donker niet kunnen weten, wat men in zijn schild voerde. De haven, en niet alleen de haven, is wel eens meer verschalkt geworden! De vischers brengen hunne netten uit en doorwaden de baai, waar die waadbaar is, of halen de fuiken of lijnen op, die zij hebben uitgelegd. De pontjes komen in beweging om van de Willemstad naar de Spaansche zijde en vice versa, of bij Scharlo over te halen. De ossenkarren met water en andere benoodigdheden komen van de plantaadjes aan; de ezels, beladen met hout of eetwaren worden aangedreven, het wordt aan de eene en andere zijde der stad eene algemeene markt, waar levensbehoeften uitgestald of liever op den grond nedergelegd worden.

Zoo spoedig gaan de winkels niet open (de jenever- of rhumwinkels uitgezonderd) maar toch om zeven ure gaan de kooplieden al naar hunne winkels en kantoren en beginnen hun voordeel te doen, vooral de Israëlitische. Tegen acht en negen ure gaan de heeren ambtenaren naar hunne respectieve kantoren in het fort Amsterdam, waar alles in één punt vereenigd is, en ook thans bijna al de officieren wonen, en allen beginnen hunne werkzaamheden, die met hunne Gouvernements-betrekking in verband staan, tot des namiddags drie en vier ure; wanneer ook de kooplieden hunne winkels en kantoren sluiten en huiswaarts keeren, om het middagmaal te gebruiken. 't Spreekt van zelf dat elk, voor dat hij 's morgens uitgaat, een kop koffij met een beschuitje gebruikt, en, indien het maar eenigzins kan, tegen 10 en 11 ure een ontbijt ziet te bemagtigen; maar er zijn velen, welke zich dat genoegen moeten ontzeggen, en

het voor hunne huisgenooten moeten overlaten. Want die dan aldus niet bezig zijn, zijn er zeer op gesteld, om op het genoemde uur te ontbijten, en goed ook, en als men het hebben kan, wat krachtig, en tevens warme spijzen. Zie dat zijn wij Hollanders zoo niet gewoon, zoodat het ons vreemd voorkomt, om 10 ure 's morgens al te moeten middagmalen, en na den middag nog eens. Zelden schiet er dan 's avonds een souper over; omdat de tijd, dat men zich ter ruste begeeft, wat vroeg is; maar te hooi en te gras neemt de een of ander een stuk brood of een beschuitje, en gaat zoo met een niet bezwaarde maag naar bed. Doch te veel en te krachtige spijs hier te gebruiken, zou stellig zeer nadeelig voor de gezondheid zijn.

De vrouwelijke sekse is dan tot aan het ontbijt zoo wat in de weer geweest. Misschien is er des morgens vroeg, vooral als men buiten is, eene kleine wandeling gemaakt, men heeft de altijddurende piano weder bespeeld, een klein handwerkje welligt bij de hand genomen; of wat dribbelen, of wat praten, maar aan alles is een einde, want is eens het ontbijt achter den rug, dan is het al tijd of wordt het ten minste tijd, om een weinig, dat heet tot drie ure ten minste, te rusten en het voor den oosterling, maar ook voor den westerling zoo aangenaam middagslaapje te houden. Weinige uitzonderingen vindt men maar van zulke, die haren tijd liever nuttig willen besteden, hetzij door te werken, wat hare hand vindt om te doen, hetzij door haren geest met pennenvruchten van godsdienstigen of zedelijken aard te beschaven en te verbeteren; het mannelijk geslacht, als het vrijaf heeft, geeft het vrouwelijke in deze gewoonte niets toe, en zoo gaan menige schoone uren van den dag verloren! Men brengt nu wel tot verdediging dier gewoonte de warmte bij, die er over dag heerscht, het gebrek aan bezigheden, het gemis aan conversatie; en zeker dat laatste is een groot gemis, want men is op Curaçao niet gewoon, buitengewone gevallen uitgezonderd, elkander over dag te bezoeken, maar vliegt alleen met de vledermuizen uit. Dat over dag in huis zitten, is dan ook zulk eene gewoonte geworden, dat men eene vrouw of meisje met geen stok de deur uit zou krijgen, als de zon nog aan den hemel staat. Die zon, die zon! Daarvoor zijn zij zoo

bang als voor den dood! 't Is dan ook met wat veel moeite, dat men het jonge volkje naar de school of katechisatie kan krijgen. Alle mogelijke voorzorgen worden dan genomen, opdat de zon de aangezigtjes niet zou beschijnen; maar is eens die tijd om school te gaan, of om ter katechisatie te komen, voorbij, dan wordt het een huiszittend leven, wat veel erger dan de huiszittende armen in Holland leiden. Hoe weldadig zulk een altijddurend zitten en te huis blijven op de ontwikkeling, op de physieke krachten, op de beschaving van den geest moet werken, kan iedereen begrijpen! 't Ligchamelijk schoon krijgt er bij de meesten den doodsteek door!

Maar daar zulk eene gewoonte sedert eeuwen misschien hier post gevat heeft, zoo kan men begrijpen, welk eene opoffering het kost, om daarvan voor een gedeelte ten minste des zondags te moeten afwijken, omdat het dan de dag des Heeren is, en het klokgebrom ter kerke roept. Maar er zijn er dan ook (ik spreek hier niet alleen van de vrouwen, misschien van haar thans het minst, en op elken regel zijn ook uitzonderingen, zeer schoone uitzonderingen), die ten deze geene afwijking, of maar hoogst zeldzaam dulden, en . . . . te huis blijven en doen als of het geen zondag is. Dat moet nu wel bijzonder plezierig wezen, om zulk een geheelen dag niets te doen te hebben (want die wordt dan bij uitnemendheid voor een' rustdag gehouden), maar of het wel zeer aangenaam is voor den leeraar der godsdienst, wanneer daar in de kerk zoovele plaatsen onbezet zijn, dat moge de onpartijdige beoordeelen! En of er wel bijzonder veel nut door de prediking van Gods Woord kan worden verspreid, wanneer er niet eens ooren zijn om te hooren, 't is allezins twijfelachtig! Maar dan vooral zal de leeraar voor stoelen en banken prediken, als er slechts één buitje regen is gevallen, of de lucht er maar even naar staat, om regen te doen druppelen; want nog veel meer dan voor de zon, is men op Curaçao voor den regen bang, letterlijk bang! Die regen is eene verschrikkelijke plaag! Als die bij ongeluk in aangezigt of op handen is geslagen, dan weet men niet hoe gaauw men naar den rhumkaraf zal gaan, niet om er een' goeden teug uit te nemen, maar om de besmetting des regens van aangezigt en handen af te

wasschen, en des noods het geheele ligchaam van top tot teen te reinigen. — Die arme dieren des velds, welke verschrikkelijke ziekten moeten hen aantasten, wanneer het water des hemels hen bevochtigt en hunne huid doornat heeft geweekt! 't Is niet alleen de blanke bevolking op Curaçao, welke zoo bang is voor den regen; ook de kleurlingen en de slaven vlieden dien als de pest. Overvalt b. v. een pontjesneger een bui, dan houdt hij dadelijk eene plank of wat hij maar magtig kan worden, voor zijn gezigt; maar allen, die kunnen, laten alles in den loop, om den regen toch te ontloopen. Misschien is ten deze niet alles bijgeloof en vrees; ofschoon er onder die soort van menschen, doch niet onder hen alleen, veel bijgeloof heerscht!

Nu is het zeker wel een ongerief, om gedurende den brandenden zonneschijn uit de kerk naar huis te keeren, en als het regent, regent het nog al fiksch, en met veel wind, zoodat de parapluiën niet bijzonder veel beschutten, en de weg er spoedig glibberig en modderig door wordt gemaakt. Doch het regent evenwel niet iederen Zondag, en tegen de stralen der zon kunnen die regenschermen met nut dienen, beter dan die elegante parasols, die toch ook veelal tegen den wind niet bestand zijn. — En dan zijn er immers ook avondkerken bij lichte maan, en dan steekt immers de zon niet, dan is het immers overheerlijk, koel weder! Maar dan heeft men in de kerk zoo warm gezeten, en dan wordt men dadelijk zoo verkoeld, vooral bij het overvaren der haven en . . . .! Doch als er danspartijen tot midden in den nacht gegeven worden en men gaat dan, zeer warm, in de koude nachtlucht naar huis, dat zal zeker niet schaden! — Bijzonder gezet is men echter op sommige dusgenoemde hoogtijden, om dàn ter kerk te komen, tweemaal in het jaar, bij voorbeeld: bij de bediening van het Avondmaal op Paschen en op Oudejaarsavond. De reden daarvan willen wij niet opsporen; in het duister ligt zij misschien niet, en heeft welligt meer verband met bijgeloof, dan men bij den eersten oogopslag wel zou denken. Geloof echter niet, dat die oudejaarsavond hier zoo geheel stil en plegtig ten einde loopt! Welke geest in de menschen gevaren is, om hun geld dàn ten offer te brengen aan allerlei soort van hevig geraas makend vuurwerk,

is mij onbekend; maar zeker is het, dat er honderde guldens op dien avond aan het ijdel vermaak worden besteed om voetzoekers af te steken en dergelijk gespuis brandend op straat, of in elkanders woningen te werpen. Met dat vermaak heeft de Israëliet ook zeer veel op, op Purim- of het dusgenoemde Hamansfeest, bij welke gelegenheid dan ook meestal eene soort van gemaskerde omgang wordt gehouden, waaraan ook door eenigen, die niet tot de afstammelingen ABRAHAMS behooren, deel wordt genomen, en tot welks beschouwing de andere bevolking ijverig wordt uitgenoodigd, ook worden zij dan gastvrij onthaald, zooals de Israëliten hier zijn, die voor hunne gasten alles ten beste hebben, zonder eenige onkosten te sparen. — Op nieuwjaarsavond heeft men daar nog eene herhaling van, en evenwel moet dat doldriftig vuurwerk afsteken in de laatste jaren door de pogingen der Politie veel verminderd zijn, daar er verscheiden ongelukken door gebeurden, en er alle aanleiding werd gegeven, om een' zwaren brand te verwekken, ofschoon men op Curaçao zedelijk overtuigd is, dat er geen brand komen kan. Zoo dacht men ook vóór eenige jaren te Parimaribo, maar helaas! wat heeft de ondervinding dien waan droevig gelogenstraft! — Wilden de ingezetenen zamenwerken om een schoon, geregeld vuurwerk te geven, welk eene heerlijke gelegenheid ware hiertoe in de haven! Maar aan zulk eene zamenwerking denkt men hier niet; elk handelt te dien aanzien op zich zelven.

Wat nu maar op Zaturdag of Zondag eenigzins de stad ontvlugten en naar de eene of andere plantaadje zich begeven kan, om daar te zitten, doet het; wie maar eenigzins noodig meent medicijn in te nemen, (en men gelooft hier daarvan zeer dikwijls de noodzakelijkheid te gevoelen) kipt er den Zondag voor uit, dan is men meester van zijn tijd; die op plantaadjes wonen of er verblijf houden, blijven er ook stilletjes zitten of zoeken op de eene of andere wijs den tijd te dooden. In Holland, daar laten zij, die op hunne buitenverblijven zijn, hun rijtuig inspannen en de heeren bestijgen de paarden, om de morgen-godsdienstoefening ten minste op het naaste dorp of de digtsbij gelegene stad bij te wonen, en nemen hunne gasten daarheen mede, die dan ook weten, als zij naar buiten gaan, dat die gewoonte door

het huisgezin gevolgd wordt. En dan uit de kerk komende heeft men wat goeds gehoord, is men opgeruimd, heeft men wat om elkander te onderhouden, en de geest wordt gestemd, om het schoone van hetgeen buiten is dubbel te genieten, en voldaan rijdt men des avonds of des anderen daags wederom naar de stad heen, om er zijne gewone bezigheden voort te zetten. Als allen, die nabij en verre van de stad op plantaadjes woonden, aldus den dag des Heeren heiligden, wat zou het stichtend en opbouwend, wat zou het verkwikkend zijn voor den geest! Ik heb, meen ik, reeds aangemerkt, dat de godsdienstoefeningen der Roomschgezinden beter worden bijgewoond; maar . . . . dat zijn immers bijna allen kleurlingen, slaven en slavinnen! zouden deze worden nagevolgd? zouden die als voorbeeld mogen worden aangehaald? De Israëlitische Gemeente is over het algemeen ook zeer op hare godsdienstoefeningen gesteld. — Maar regt is regt; ook bij de Protestantsche Gemeente zijn er, en het getal wordt niet geringer, neen, wordt grooter, breidt zich uit, die ijverig prijs stellen op de openbare godsdienst, die hunne plantaadjes weten te verlaten, hunne plaatsen in de kerk zelden laten ledig staan, dan bij hooge noodzakelijkheid, en die (bij eene andere gezindheid behoeft men daarvoor niet te gaan) als voorbeelden voor allen konden dienen, dat men, des weeks naarstig werkzaam in zijn beroep of in den huisselijken kring, des Zondags tijd en gelegenheid kan vinden, om wat goeds te hooren, te worden bemoedigd en vertroost. 't Zijn dan ook van de 168 uren die er in de week zijn, slechts $1\frac{1}{2}$ of 3 die gevorderd worden, om opentlijk God te vereeren. Wie zal niet beschaamd moeten zeggen: dat is te weinig! Doch die dan dat zeer weinige nog verzuimt?! — Het garnizoen en de manschappen der oorlogschepen komen geregeld ter kerke, terwijl ook anderen als de dienstdoende officieren, hunne plaatsen aldaar bezetten. — Niemand zal zich op het hoofd des bestuurs kunnen beroepen, om zijne afwezigheid te verdedigen.

Bij zeer enkele gelegenheden wordt van deze gewoonte om overdag te huis te zitten, afgeweken. Twee wil ik hier vermelden; ze staan nog al tegenover elkander, zijn nog al contrasten: *trouwen* en *sterven*. Het voltrekken van een huwe-

lijk gaat hier eenvoudig, naar gelang dat men anders veel toestel voor eene gewone partij maakt. Op den avond van den dag waarop de aanteekening heeft plaats gehad, waarbij gewoonlijk de familie en goede kennis genoodigd worden, is er meestal receptie en daarmede houdt dan ook de receptie op, ofschoon bloedverwanten en vrienden het huis van de bruid in de bruidsdagen meer dan anders bezoeken en allen die er komen, gastvrij worden onthaald. Op dien felicitatie-avond kan het er levendig toegaan; dáár ten minste waar men van wat luidruchtigheid houdt, en bij gehuurde muziek wordt de dans tot laat in den nacht voortgezet, hetgeen ook wel plaats heeft op den dag dat het huwelijk wordt voltrokken. Dat de mindere klasse gelijk overal, zoo ook hier, te dien aanzien het uitbundigste is, behoef ik wel niet te zeggen.

Nu geschiedt de voltrekking des huwelijks niet des avonds, maar midden in den voormiddag, klokke tien ure op het Gouvernementshuis, en daar gewoonlijk de kerkelijke inzegening terstond daarna plaats heeft, is niet alleen de jonggehuwde, maar zijn ook hare betrekkingen genoodzaakt, om de vrije lucht in te ademen en de huwelijksvoltrekking bij te wonen. Als men daartoe zelfs nog besluiten kan want het gebeurt wel eens, dat bij zulk eene kerkelijke inzegening zeer weinige van de betrekkingen van het jonggehuwde paar tegenwoordig zijn. Onlangs gebeurde het nog, dat er letterlijk niemand tegenwoordig was, dan een paar inloopers, die toevallig in het fort waren en de gehuwden de kerk zagen ingaan. Te huis gekomen worden de jonggehuwden door kleine strooisters met bloemen ontvangen, en bekenden worden aan een dejeuner-dinatoir of aan een diner genoodigd. Bij de inzegening van een huwelijk onder Israëliten hebben meerdere plegtigheden en meerdere feestelijkheden plaats; terwijl dan een overvloed van ververschingen wordt aangebragt, die verbaasd doet staan, vooral wanneer de ouders in staat zijn, en er zijn nog al Israëliten, die zich hierop kunnen beroemen. De Rabbijn ontvangt voor dat inzegenen een aanzienlijk geschenk. Ook Protestanten geven wel eens aan hunne Leeraars een bewijs van aandenken; doch algemeen, zoo min als bij het afleggen van belijdenis enz., is dit niet gebruikelijk. Welk eene gewoonte bij de Roomsche gemeente gevolgd wordt, is mij onbekend.

Beter voorzeker, voor de, aan het middagslaapje van eenige uren gewone, ingezetenen of verblijfhoudenden is een middagmaal dan een ontbijt, omdat dit laatste uit den aard der zaak dan wat later aangerigt en wat langer durende, een' slagboom inwerpt voor den slaap; waar men dan ook bij dezen en genen duidelijk bemerken kan, dat, als het aan hunne vrije keus stond, zij nog liever in de hangmat aangenaam lagen te schommelen en te rooken, dan aan eene welvoorziene tafel te zitten en een glaasje extra te drinken, welk laatste dan juist de tegenovergestelde uitwerking heeft, van namelijk niet op te wekken, maar nog meer dommelig te maken.

Waarlijk zulk een maaltijd, hij moge dan dejeuner of diner heeten, is niet te verachten, waar keur en overvloed van geregten en toespijzen worden opgezet, waardoor de hongerige maag (in de warmte heeft men ook wel honger!) wordt opgewekt om te genieten, en waaronder de tafels bijna kraken. Westersche en Oostersche, Noordelijke en Zuidelijke geregten worden dan opgedischt, die hier, uit het moederland of uit den vreemde aangebragt, nog wel te verkrijgen zijn, indien men er geen geld aan wil sparen; terwijl er overheerlijk is gekookt, gezoden en gebraden, en men aan zulk eenen maaltijd zittende, vergeet dat de barre, onvruchtbare klippen van Curaçao onze woonplaats zijn. Onder alle lekkernijen, die worden opgedischt, mag ook de Hollandsche aardappel niet gemist worden; maar wat men hier aan die aardappels voor lekkers kan vinden, dat men er zoo op gesteld is, en het als een voorregt acht een mandje, al is het nog zoo duur, te kunnen magtig worden, begrijp ik niet. Ik en de mijnen hebben in Holland ook van aardappelen gehouden, dat verzeker ik u, maar onze lust er naar is hier geheel verdwenen, omdat men wel eenige bollen op tafel ziet of op zijn bord krijgt, welke dien naam dragen, zelfs soms kruimig zijn, doch met den smaak van den Hollandschen aardappel niets gemeens hebben. Want vooreerst verstaat men hier de kunst niet om ze te kooken, welke in Holland de ongelukkigste keuken- of werkmeid opperbest verstaat, als zijnde er van hare prilste jeugd aan gewoon: doch bovendien 't is te begrijpen, dat de uit Holland overgebragte aardappelen hunnen besten smaak moeten verlie-

zen. Bijvoorbeeld, in September brengt men den voorjaars-aardappel aan; maar nu weet iedere Hollander, dat die vroege aardappelen ook dadelijk moeten gegeten worden; op de zeereis echter worden ze vijf tot acht weken en langer, onder de luiken bewaard, waar meestal eene soort van stiklucht is, die ook op andere voedingsmiddelen, welke worden aangebragt, maar niet zoo gevoelig zijn als de aardappel, verderfelijk werkt. Worden later winteraardappelen aangebragt, dan beginnen zij al spoedig onder de luiken te spruiten, dat het een aard heeft, en rimpelen zich in elkander. En nu weet wederom elke Hollander, hoe lekker zulke gerimpelde en spruitende aardappelen zijn; waarbij nu nog de warmte van het klimaat komt, waartegen die aardvrucht volstrekt niet bestand is. Iedereen moge nu aardappelen eten die wil, of zich verbeelden dat hij ze eet; 't is de aardappel niet meer, en een balletje fonsje smaakt tien maal lekkerder, en is vrij wat gezonder dan dat duf geworden Hollandsch product. — Doch genoeg geloof ik over de aardappelen; waar kan een mensch al niet over uitwijden! — Bijzonder werk van toasten maakt men hier niet, en dat vind ik wat vrij goed ook; daar het een en het ander meestal zeer weinig te beduiden heeft.

Het tweede wat ik noemde als eene buitengewone gelegenheid om van de gewone levensmanier af te wijken, is een sterfgeval. Deelneming in iemands verlies, medelijden met den treurende, hulp, waar die noodig is, zijn deugden die der Curaçaosche bevolking tot eer verstrekken; en niet alleen openbaren zich deze burgerdeugden dán als iemand een' zieke in zijn huis heeft, door gedurig naar diens toestand te doen vernemen, of zelf er naar te komen zien (misschien wel wat al te veel en dat tot last en nadeel van den zieke, want het ziekenvertrek zit wel eens vol met bezoekers, vooral bezoeksters), maar vooral om de bedroefde familie te komen bezoeken, zoodra een sterfgeval heeft plaats gehad. Alle vrouwelijke ingezetenen, die dan ook maar in de verte tot de bloedverwanten of kennissen behooren, scharen zich in het sterfhuis, waar eene menigte van stoelen wordt aangebragt. Ja, dikwijls is het sterfhuis te klein om allen te bevatten (soms ook wel te gering, ten minste men verbeeldt het zich), en dan wordt in den avond of vroegen

morgen, de kist met het lijk er in naar een grooter huis vervoerd, opdat niemand zou behoeven achter te blijven. Vooral groeit dat bezoek aan, hoe meer de tijd der begrafenis nabij is, en de begrafenis geschiedt hier, en moet hier spoedig geschieden, meestal binnen 24 uren. De kamers boven en beneden zijn dan met bezoeksters en weldra ook met bezoekers gevuld, welke laatsten het lijk grafwaarts zullen vergezellen, maar die in het sterfhuis of de woning waar het lijk is overgebragt, geene plaats vindende, of de benaauwdheid en opeenhooping, die daar heerscht, vermijdende, voor het grootste gedeelte op de straat vóór de deur hunne toevlugt zoeken, waar dan ook wederom stoelen zijn aangebragt, sigaren worden gepresenteerd en drinkwater verschaft wordt. De gewone tijd van het begraven is 's namiddags tusschen vijf en zes ure, zelden des morgens, als alleen bij noodzaak. Hoe meer mannen het lijk volgen, hoe meer eer men aan de afgestorvene en aan de familie geacht wordt, te bewijzen. Vreemd, uiterst vreemd moet het iemand vinden, die hier onbekend is, dat men niet alleen allerprachtigste kisten laat maken, van kostelijk en kostbaar mahonyhout, zoo de familie er maar eenigzins bij kan om die te betalen (anders zijn de kisten, wier deksel ovaal is, zwart, met koperen, stalen of tinnen handvatsels of hengsels, en op den deksel, met koperen spijkertjes de naam van den overledene met de dagteekening van zijn geboorte en sterven; dit geschiedt ook bij de mahonyhouten kist), maar dat het lijk zoo, ja ik moet het zeggen, bijna bespottelijk uitgedoscht wordt. In plaats van het in een voegzaam doodkleed of laken te wikkelen, en zóó, zonder onvoegzame wasschingen of reinigingen, het in de kist te leggen, wordt het mannelijk lijk in zijne beste kleederen, met schoenen en handschoenen, en das en boordjes aangekleed, en het vrouwelijk ligt met hare schoonste japon versierd, ook met schoenen enz. en muts en linten en strikken en bloemen, zoodat het wel schijnt, niet dat het lijk naar de groeve der vertering zal worden gedragen, maar dat de doode zóó zal opstaan, om dans- of muziekpartij bij te wonen. 't Is eene tentoonstelling; het paradebed, waarop men de vorstelijke persoon legt, ontbreekt er maar aan. Van waar men deze ijdele gewoonte heeft, die tot bij de armste klasse

is doorgedrongen, die ook alle moeite doet om aan het lijk nog eenen zekeren tooi van grootheid te geven, weet ik niet: maar dat weet ik wel, dat zulk een toestel, en daarbij gevoegd de witte bandeliers, welke aan dragers en slippendragers soms worden uitgereikt, benevens de handschoenen, die soms kwistend worden aangeboden, (ook geeft men den dragers of slippendragers een limoentje in de hand en wordt de borst met een roos versierd; of wel met een enkel wit lintje of strikje) met al de onkosten die nog aan het begraven verbonden en hier niet weinig zijn, onderscheidene familiën te gronde helpen of hen voor langen tijd in druk doen ter nederzitten. Gelukkig zijn hier eenige begrafenisfondsen ingerigt, welke, goed geadministreerd wordende, den levenden bij den dood van groot nut zijn. Men is ook zeer gesteld op het rouw dragen, dat zich zoo ver zelfs uitstrekt, dat al de slavinnen die in de familie behooren in het zwart moeten gestoken worden.

Toen ik onlangs het ongeluk had van mijne dierbare echtgenoot, aan de gele koorts, te verliezen, (welke koorts hier onder vreemdelingen, vooral onder de bemanning van de oorlogschepen en onder pas aangekomen soldaten, telkens vele slagtoffers maakt), was ik niet gezind om die gewoonte na te volgen, maar het lijk op eene eerzame wijs te kisten en ten grave te geleiden. Van het dusgenaamd afleggen, aankleeden en parade leggen kwam dus niets; maar nadat de zeer eenvoudige doodkist was aangebragt, liet ik het lijk, in een laken gewikkeld, er in leggen, en dadelijk de kist sluiten, ook om de schadelijke uitwaseming te beletten. Op mijn verzoek droegen een twaalftal mijner vrienden, gehuwden of weduwenaars, het lijk ten grave. Geen misbaar of gehuil werd er gehoord, toen het lijk het huis werd uitgedragen, zooals anders tot mijne groote ergernis meestal plaats heeft, veroorzaakt door kleurlingen en slavinnen, welke soms wel daarvoor worden gehuurd en natuurlijk niets gevoelen, maar slechts eene gewoonte volgen; want naauwelijks is het lijk op straat, of alle gehuil en misbaar houdt op, en wedergekeerd, ziet men op haar gelaat geen zweem van droefheid.

Gewoonlijk worden er geene aanspraken bij het graf gehouden; doch de beide vrijmetselaarsloges, die hier zijn, en

die, met hunne insignia, de lijken van hunne voormalige leden begraven, wijken van deze gewoonte af, en spreken eenige woorden, als de kist in het graf is gelaten.

't Is zoo; wat men in Holland en andere landen openbare amusementen noemt, en die het opkomend geslacht, en dit helaas niet alleen, bijster veel vermaken kunnen, waaraan niet weinig geld wordt ten offer gebragt, en de opschik naar evenredigheid moet zijn, met de plaats die men bezoekt en de menschen die men er denkt aan te treffen; die openbare amusementen behooren op Curaçao alleen onder de wenschen; en er wordt dan ook wàt naar gewenscht, en het gemis er van wàt gevoelt en betreurd. Er schiet dan niet anders over, als nu en dan eens eene partij te geven (de gegoeden namelijk doen het en de geringeren volgen het na), bij gelegenheid van verjaardag of andere feestelijkheid, waarbij dan voor dames en heeren het eenig amusement bestaat in het dansen, hetzij dat geaccompagneerd wordt door piano of pianino, soms door een ander instrument, of door gehuurde muziek, bestaande uit clarinet, viool, turksche trom, fluit, triangel, dat op den duur verbaasd schel en daardoor onaangenaam klinkt. Die nu niet dansen, zitten te kijken, wat te drinken, drentelen wat heen en weder, spelen een kaartje, enfin een groot gedeelte van den nacht komt om tot vermaak, veel vermaak zelfs van sommigen, tot verveling van anderen. Die nu geen minnaar is van dat huppelen, of om het zelfs te zien, die gaat vroegtijdig naar huis (want vrijheid op Curaçao in alles) en legt zich ter ruste. Maar dan is men ook verstoken van een heerlijk souper, hetgeen eerst ter middernacht of later wordt opgezet, en waar van vleeschen, gevogelte, hammen, Hollandsche producten enz. enz., groote overvloed is; hetgeen men niet te zamen aan tafel zittende gebruikt, (de partij is daartoe meestal te groot), maar dat men zoo al wandelende nuttigt, en waarvan ieder maar moet maken een deel te krijgen, indien hij met geen ledige maag naar huis wil. De heeren zijn echter wel zoo galant om de dames te bedienen, en die eerst het goede der aarde te laten genieten. De mildheid en onbekrompenheid van den gastheer en de gastvrouw zijn bij zulke gelegenheden groot.

Maar die partijen, bij welke gewoonlijk de autoriteiten, voornaamste ambtenaars, officieren van de Zee- en Landmagt tegenwoordig zijn, kunnen niet altijd en onverpoosd plaats hebben; ja, meermalen is er door omstandigheden, door sterfgevallen als anderzins, wel eens eene tusschenruimte van weken en van maanden, en dan bepaalt men zich bij het eenvoudig visites maken en ontvangen, want zoogenaamde soirées musicales, of openbare voorlezing door de leden van eenige maatschappij, of rederijkerskamer of declamatorium heeft men hier niet en alle pogingen, die al eens in het werk zijn gesteld, zegt men, om ze op te rigten, vallen spoedig in duigen, door den algemeenen dunk en het geloof, dat men dit op Curaçao niet hebben *kan*. — Zij maken dus eenvoudige visites een paar uur na den afloop van het diner, dat om 4 of 5 ure wordt gehouden. Sommige ingezetenen nu hebben vaste avonden bepaald, waarop zij receptie houden, anders niet. Maar zelden zal men toch iemand bezoeken of men laat belet vragen, men moet al heel familiaar aan huis bekend zijn, huisvriend of huisvriendin wezen, als men, zonder belet te vragen, een bezoek aflegt. Doet men dit laatste, dan zijn er zekere teekenen, waaraan men zien kan, dat men zal ontvangen worden; namelijk, als de huisdeur open staat, en er licht brandt. Hebben geen dezer beide teekenen zich vertoond, doe dan maar geen moeite om aan te kloppen (dat dient men hier met zijn vuist of stok te doen, aangezien er geen klopper en geen schellen zijn, vier of vijf huizen op geheel Curaçao uitgezonderd), want meestal zal men u niet openen; of doet men het al, door eene reet der deur en anders boven uit een raam, toeroepen: Sjon ta maloe! Mijnheer of Mevrouw is ziek!

Op die visites jaagt men elkander niet op onkosten. Na wat gezeten te hebben wordt een kop thee aangeboden, met een koekje of gebakje er bij, en daarna aan de dames, die meestal afgezonderd van de heeren zitten, hetgeen het aangename en losse der conversatie niet bevordert, een glas suikerwater of suikersiroop met water, limonade, een liqueurtje of een kop chocolade, en aan de heeren een glaasje rhumgrog of wijn, en, soms aan beiden een schoteltje gelei of andere ingemaakte zoete vruchten. Is

de jeugd er bij tegenwoordig en kan zij het er bij te pas brengen, dan moet nog even de piano bespeeld (die vindt men toch overal) en de voeten eens even van den grond, als de receptiezaal er maar ruim genoeg voor is, en is zij het niet, dan ook al; want bekrompen of niet, dat komt er niet op aan, dansen is toch altijd pleizierig! 't Gebeurt ook dikwijls niet. Want ofschoon de jeugd er al van houde, de meer bedaagde leeftijd schept er zoo veel behagen niet meer in; ofschoon ouders hier al heel veel over hebben voor hunne kinderen, voor hunne dochters bijzonder en haar niet gemakkelijk een vermaak zullen weigeren, al hebben zij er ook zoo veel vermaak niet meer in. — Nu, de een blijft wel eens een uurtje langer zitten en praten dan de ander, te tien ure is toch zoo wat de klok om het bezoek af te breken; en na dan veel gepraat of niet veel gepraat, zeer stil dikwijls gezeten te hebben, gaat een elk, na aan ieder de hand te hebben gegeven, (dat geschiedt ook bij het komen) zijns wegs, maakt nog eene wandeling, als het maneschijn is, en gaat anders de vermoeijenissen van den dag uitslapen, na zich eerst, op welke wijs dan ook, te hebben verfrischt.

KERKELIJKE ZAKEN ENZ. DER ONDERSCHEIDEN GEMEENTEN.

Van schetsen stelt men zich altijd, zoo niet iets schraals, dan toch iets korts en beknopts voor; en het is goed, dat men zich dit vooral doet, met betrekking tot het opschrift boven dit gedeelte, want met den besten wil zou het onmogelijk zijn hieromtrent veel te leveren, omdat er te voren weinig of niets van is te boek gesteld, en dat wat er nog in schrift van bestond, door de hand des tijds, nog liever door de alvernielende insecten, die bij voorkeur hunne toevlugt tot boeken nemen, vernield is. Leesbare en ongeschonden kerkelijke archiven b. v. van de Hervormde gemeente alhier zijn niet van vroeger jaren te vinden, dan van het begin der 18e eeuw; maar als men dan bedenkt, dat hier zeker reeds vóór bijna twee eeuwen eene hervormde gemeente bestond, dan is men in de onmogelijkheid (de overlevering zwijgt hieromtrent bijna ook geheel en al) om van die overoude tijden, ten aanzien van het kerkelijke, iets aan het licht te brengen.

Dat zich hier dadelijk na het in bezit nemen des eilands door de Hollanders eene Hervormde gemeente heeft gevestigd, komt mij niet aannemelijk voor. Voor dat tijdstip zal er wel eene gevestigde gemeente der Roomsch Katholieken geweest zijn, omdat de eerste bezitters uit Europa, Spanjaarden waren, welke die godsdienst beleden. Doch als men hier zich herinnert uit hetgeen vroeger is gezegd, dat al de Spanjaarden, die op het eiland woonden, bij den overgang van hetzelve aan de Nederlanden, naar de Spaansche kust zijn overgevoerd en ook het grootste gedeelte der oorspronkelijke bewoners met hen, zoo kan men daaruit opmerken, dat de hier aanwezige Roomsch Katholieke gemeente

toen ophield te bestaan. Terstond evenwel na het in bezit nemen van Curaçao door de onzen, was er geen genoegzaam aantal Nederlanders voorhanden om eene gemeente te kunnen uitmaken. De militairen zullen toen wel eerst de Nederlandsche inwoners hebben uitgemaakt, onder welke men veronderstellen kan, dat, wegens de meestal gehuurde of in dienst genomen manschappen uit Duitschland, veel Lutherschen zullen geweest zijn.

Ik veronderstel, dat, toen de fortificatiën hier werden uitgebreid en de militairen vermeerderd, er, naar het loflijk gebruik onzer voorvaderen, bij het garnizoen een veldprediker zal zijn aangesteld, die voor hetzelve dienstdoende, ook door de weinige Nederlandsche burgers die zich hier met der woon hadden nedergezet, kon gehoord worden. Te meer geloof ik dat dit vermoeden waarheid behelst, omdat het houten gebouw waarin men weet dat tot in de laatste helft van de voorgaande eeuw, godsdienstoefening gehouden werd, en dat naderhand van steen opgetrokken nu nog tot kerkgebouw van de vereenigde Protestantsche gemeente dient, binnen het fort gelegen was. Ware het een kerkgebouw der gemeente geweest, men zou het zeker op zulk eene ongelegen plaats niet hebben gesticht, maar ten gerijve der gemeente meer midden in de stad, waar de leden woonden. Nu was de plaats voor het garnizoen allezins geschikt te noemen, omdat in datzelfde fort de kazernen gelegen waren, en dus de militairen het naaste zich bij hun kerkgebouw bevonden. Ook is het nog bekend, dat de Predikant bij de Hervormde Gemeente zijne woning of pastorie evenals andere officieren en ambtenaren, binnen het fort had. De laatste Predikant, die aldaar eene woning had betrokken, was Ds. QUAST, wiens afstammelingen op dit eiland nog wonen. Hoe het gekomen is, dat daarin eene verandering is ontstaan, is mede onbekend; doch naar mijne gissing heeft de na Ds. QUAST aangestelde Predikant van de vrijheid gebruik gemaakt, welke ook aan officieren verleend werd, om buiten het fort te mogen wonen, waarvoor hem dan vergoeding van huishuur werd gegeven door het Gouvernement, en wel omdat het wonen in het fort op eene besloten en des avonds door poorten gesloten plaats, nog al eenig ongemak heeft voor het vrije verkeer naar buiten. Die vergoeding van huishuur

aan den Predikant zeker uit die oorzaak verleend, is sedert ook door het Gouvernement uitbetaald, tot dat zij eerst aan den voorlaatst benoemden Predikant bij de Vereenigde Protestantsche gemeente is onthouden, doch later evenwel weder toegestaan; en nu op nieuw geweigerd is aan den steller dezer schetsen, die echter zijne moeite doet om in hetzelfde voorregt als zijn ambtgenoot te deelen, daar ook art. 4, 1°. van het Koninklijk besluit, waarbij de Hervormde en Lutherse gemeenten te zamen tot eene Protestantsche gemeente vereenigd worden, afgekondigd in 1824, zegt: »de Predikanten zullen beiden gelijke regten en voordeelen genieten." Mogt nu echter het Gouvernement, om reden van bezuiniging of om welke dan ook, nader hebben besloten, genoemd besluit in sommige opzigten krachteloos te maken, dan zou, dunkt mij, de Predikant der Hervormde gezindheid, welke bij de vereenigde Protestantsche gemeente wordt aangesteld, zooals steller, zijn regt, indien dat regt is, of ten minste het aloud en voormalig gebruik weder inroepen, dat hem eene woning in het fort werd aangewezen, opdat hij alzoo met zijnen ambtgenoot van de oorspronkelijke Evangelisch-Lutherse gezindheid in geldelijke inkomsten zou gelijk staan.

Het kerkgebouw dan in het fort gelegen, voor de godsdienstoefening van het garnizoen en daarna ook van de zich langzamerhand uitbreidende Hervormde gemeente ingerigt, was slechts eene onaanzienlijke houten loods, waaraan echter gedurende eene eeuw goed de hand werd gehouden, totdat door het meer en meer toenemen van de welvaart der gemeente, in 1770 besloten werd, het met een' steenen gebouw te verwisselen. Hetgeen na eenige wederwaardigheden met het door de gemeente bijeengebragte geld tot stand kwam; zoodat in 1775 de nieuwe kerk, doch die op dezelfde plaats als de houten loods bleef, kon worden ingewijd en nog later met een orgel werd voorzien. Het kerkgebouw zelf, dat allezins aan de behoefte der gemeente beantwoordt en zeker te klein zou wezen, zoo de opkomst was naar gelang van het zielental der gemeente, is met een woord reeds te voren beschreven, hetgeen wij dus hier niet behoeven te herhalen. Geregeld wordt er elken Zondag morgen, te 9 ure, en twee maal in de maand, bij maneschijn, om half 7 ure,

bij afwisseling door de beide Predikanten voor de gemeente en het garnizoen der land- en zeemagt godsdienstoefening gehouden. De Staten-Bijbel is in gebruik en het gezangboek der Ev.-Luthersche gemeente in Nederland. Voorlezer en voorzanger is er, zoo als mij voorkomt tot groot ongemak der gemeente en van hare stichting, niet.

Vóór eenige jaren werd, daar de kerkefondsen door onderscheiden redenen grootelijks waren achteruit gegaan, wegens bezuiniging deze betrekking opgeheven; zoodat nu de Predikant, zoo hij wil, zelf voorlezer kan zijn; hetgeen hem echter niet tot schande behoeft te verstrekken, aangezien de eervolle plaats, welke die betrekking in de oude Christenkerk innam. En die dan verkiest uit de gemeente, kan den toon bij het gezang tegelijk met het orgel aangeven; welk toon geven nu en dan wel iets te wenschen overlaat. Maar daardoor wordt het dan ook zoo goed als onmogelijk, om de vrouwenschaar alleen te laten zingen, hetgeen in de vaderlandsche gemeenten met zooveel plegtigheid geschieden kan; omdat natuurlijk niemand harer de toongeefster durft te zijn, en zij bij moeijelijke zangwijzen niet door de stem van eenen voorzanger wordt ondersteund. Aan het kerkgezang wordt bovendien niets gedaan, noch in scholen, noch door bijzondere vereenigingen; zoodat het hier niet op eene zeer goede hoogte staat; en het meermalen zou geschieden, zooals de geschiedschrijver van Leydens ontzet van de eerste godsdienstoefening na het ontzet opteekent, dat de stemmen bleven staken en de sleur van den psalm verbroken werd (toen echter wegens diepgaande aandoening), indien niet eenige fiksche mannenstemmen, vooral ook onder het garnizoen de wijs en den toon van het lied aangaven en volhielden.

Het bestuur der gemeente berust bij den kerkeraad, bestaande behalve uit de twee Predikanten, van welke een, bij afwisseling, gedurende een jaar het voorzitterschap bekleedt, terwijl bij onderlinge schikking tusschen Predikanten, een de betrekking van Secretaris kan waarnemen, — uit drie ouderlingen en vijf diakenen, die, zooals tot hiertoe gebruikelijk was, levenslang in functie blijven, tenzij dat zij zelven mogten goed vinden te bedanken. Eene inrigting dus geheel en al afwijkende van die der kerkeraden

bij de vaderlandsche gemeenten, bij welke eene geregelde jaarlijksche aftreding plaats heeft. Van deze kerkeraadsleden neemt een of eigentlijk twee de betrekking waar van administrateur der kerkefondsen enz.; bovendien is een der leden boekhouder, die bezoldiging geniet, ofschoon die betrekking niet uitsluitend aan het lidmaatschap des kerkeraads is verbonden. Door den kerkeraad, meer bijzonder door de Diakenen, die echter met de Predikanten en ouderlingen één ligchaam uitmaken, heeft de bedeeling der armen en de administratie van het weesfonds plaats. Een weeshuis bestaat er ongelukkig niet, zoo min als een oude arme mannen- en vrouwenhuis, ofschoon die beide inrigtingen, hetzij op zich zelven, hetzij, zooals bij meer kleine gemeenten in het vaderland, vereenigd, hier allernoodzakelijkst zijn zouden; omdat de opvoeding der weezen, in die huizen waar zij of besteed worden, of bij hare moeders, over het algemeen zeer veel te wenschen overlaat, vooral bij het meer en meer toenemend verval van de dusgenoemde geringe burgerklasse; en de verzorging der oude en gebrekkige armen, ten huize van leden hunner familie en bekenden, niet dan zeer onvoldoende kan plaats hebben.

Vóór eenige jaren, daar men altijd de behoeften aan zulke inrigtingen gevoeld heeft, was er door het Gouvernement een huis aangewezen, op Pietermaai, de Pen genoemd; en nu zou men trachten genoegzame fondsen bijeen te krijgen om zulk eene inrigting tot stand te brengen. Doch er werd te weinig ingezameld; het huis kon dus niet aanvaard worden, maar in plaats daarvan verstrekte het Gouvernement eene vaste jaarlijksche toelage voor de weezen en de voorhanden zijnde gelden werden tot een fonds belegd, dat jaarlijks nog aangroeit. Hetgeen de kerkeraad dus aan ouden, armen en weezen kan geven is slechts een betrekkelijk geringe onderstand; onderhouden kan hij niemand.

Bij de kerk is een koster aangesteld, die echter niet, zooals bij de gemeente in het moederland plaats heeft, eene dusgenoemde kosterij heeft, maar bij een gering tractement, voor eigen woning zorgen moet. Ook geniet hij verder geene emolumenten, zooals in Holland, door het zetten van stoelen en stoven, het verhuren van banken, bij trouwplegtigheden enz. Men zou hier voor geen geld ter

wereld iets willen betalen voor zijne zitplaatsen, want men zegt: stoelen en banken zijn het eigendom der gemeente en zouden wij dan betalen voor hetgeen ons eigendom is? Even als of dit in Holland niet hetzelfde geval is; want wat aan de kerk behoort, behoort aan de gemeente, die de kerk is; en toch vindt er niemand eenig bezwaar in, om en dikwijls wel voor veel geld, zich vaste zitplaatsen te huren. En bij onze gemeente hier zou die huur ter tegemoetkoming in de uitgaven voor de kerk zoo goed te pas komen. — Te voren had de tegenwoordige koster zelfs geen tractement, maar had aangeboden, als hij er den post van aanspreker bij kon krijgen, het kosterambt gratis te bedienen. Maar de man zag spoedig dat hij te groot gesproken had; vroeg en verkreeg eenige toelaag, die later nog werd vermeerderd. De kerkeraad deed bij het Gouvernement de voordragt voor een' aanspreker, dat hem dan aanstelde. De betrekking van doodgraver is nu ook met dien van koster en aanspreker vereenigd, zooals dat in Holland op de dorpen gewoonlijk plaats heeft, waardoor de inkomsten dan eenigzins klimmen. Deze laatste wordt ook door het Gouvernement aangesteld. Het bestuur over de twee kerkhoven berust bij den kerkeraad en de inkomsten van het begraven vloeijen in de kerkekas.

Het is bij deze gemeente gebruikelijk, dat de doopsplegtigheid ook aan huis wordt bediend; hetgeen meermalen zelfs plaats heeft en vooral bij geringere personen, die zich niet genoeg kunnen opschikken om ter kerk te gaan; want zooals wij te voren reeds hebben opgemerkt, als eene vrouw of jonge dochter niet eenigzins fraai kan gekleed zijn, dan zal zij in het Bedehuis niet verschijnen. Dit voordeel levert evenwel het te huis doopen, ook bij aanzienlijken in de gemeente op, dat er nog een extra gift voor kerk en armen wordt ingezameld, die wel eens aanzienlijk is; terwijl bij een' kerkdoop eene vermeerdering in de gewone collecte ter naauwernood kan worden opgemerkt. Te voren moest men bij een' kerkdoop eene bepaalde som gelds betalen. Nu en dan werd ook het Avondmaal, bij ouden en zwakken, aan huis bediend; doch dit raakt meer en meer in onbruik. In de kerk heeft de Avondmaalsviering driemaal in het jaar plaats, met voorafgaande voorbereiding

des Vrijdagsavond. Ook op goeden Vrijdag is er godsdienstoefening. — De inzegening van het burgerlijk voltrokken huwelijk heeft meestal in de kerk plaats. Dit geschiedt zeer eenvoudig. Geen tapijten of ander toestel; geene betaling hoegenaamd. Soms heeft het gebruik nog wel plaats van het geven of verwisselen van ringen, zooals dat bij de Luthersche gemeente in Duitschland geschiedt; waarschijnlijk dan ook van de Duitschers die zich hier vestigden, of door militairen uit Duitschland, die hier in garnizoen lagen en huwden, ingevoerd. Voor en na de plegtigheid wordt het orgel bespeeld. Dit orgel, mag men wel zeggen, maakt het eenig sieraad van het kerkgebouw uit, waarbij men te voren ook fraaije koperen kroonen kon voegen, doch die voor eenige jaren door dusgenoemde Engelsche lampen zijn vervangen, die men alleen bij de avond-godsdienstoefeningen ophangt. Ook de predikstoel wordt dan of van boven in het klankbord, of door een paar aan de zijde hangende lampen verlicht. Onlangs eerst is het overschot der kroonen (want er was al het een en ander van zoek geraakt), voor een' billijke prijs verkocht. De banken in de kerk, die even als de predikstoel van mahonijhout zijn, worden goed onderhouden. Er zijn eenige gedistingueerde plaatsen, zoo als voor den Gouverneur en familie, de oud-regering en koloniale raden, de staf- en andere officieren, als ook voor de onderofficieren. Op het balkon zitten gewoonlijk de manschappen van de hier gestationeerde oorlogschepen.

Zoo als bekend is, zijn vóór een groote 25 jaren de Hervormde en Luthersche gemeenten op Curaçao tot ééne vereenigd onder den naam van Vereenigde Protestantsche gemeente. Het ontstaan en de vestiging der Luthersche gemeente is van veel later dagteekening, dan die der Hervormde. In het begin der 18de eeuw schijnt hier wel een Luthersch predikant geweest te zijn, doch zonder vaste aanstelling, zonder eigentlijk gezegde gemeente. Eerst in het midden dier eeuw begonnen de Lutherschen er ernstig aan te denken eenen vasten predikant, en natuurlijk dan ook een kerkgebouw te bezitten; en de pogingen daartoe, in overeenstemming met het moederland aangewend, ofschoon vele bezwaren, ook van dien kant opgeworpen, in den weg kwa-

men, werden eindelijk met een goed gevolg bekroond en in 1757 kwam de eerste Luthersche Predikant, die reeds te voren als zoodanig te Leeuwarden was werkzaam geweest, op Curaçao aan. In October van dat jaar werd de eerste godsdienstoefening door hem gehouden in de hem aangewezen pastorie, aan de Spaansche zijde in de Breedstraat gelegen en dáár werden die godsdienstoefeningen voorgezet, totdat in Maart van 1763 een juist over de pastorie gelegen, net opgetrokken kerkgebouw gereed was, om de dienst er in te beginnen. Alle voor het een en ander benoodigde gelden waren door de leden der gemeente, als ook door ruime bijdragen van de andere hier bestaande gezindheden, de Israëlitische niet uitgezonderd, zoo ook door vrijwillige gaven in het Moederland en elders, tezaamgebragt, en tevens een vast fonds daargesteld tot bezoldiging van den Predikant.

Geen halve eeuw echter mogt dit kerkgebouw, waarin ook een doelmatig orgel was geplaatst, blijven bestaan, daar bij de belegering van dit eiland door de Engelschen in 1804, een gloeijende kogel, in het houtwerk blijvende zitten, brand veroorzaakte, en, hetgeen hier wel onder de groote zeldzaamheden mag gerekend worden, het geheele gebouw in de asch werd gelegd. Waarschijnlijk was er, door den schrik, welken het bombardement der Engelschen verspreidde, terwijl iedereen genoeg te doen had, om voor zijne eigene woning te zorgen, geen gelegenheid om aan het blusschen van den brand te denken. Bovendien waren en zijn er ook nog op het eiland, geen brandbluschmiddelen voorhanden, zoo zeker als men, ik mag zeggen, in den waan verkeert, dat er geen brand kan ontstaan.

Zoo was dan hetgeen met zooveel moeite en kosten was gesticht, door de vlammen verteerd. Wel waren de naakte muren van het kerkgebouw blijven staan, maar de Luthersche gemeente, zooals allen op Curaçao, sedert eene halve eeuw zeer in tijdelijke middelen achteruitgegaan, was niet in staat om nieuwe fondsen bij elkander te brengen, ten einde haar kerkgebouw weder op te trekken. Het bleef dus in puin liggen en is nog heden ten dage een open vak of koraal, waarvoor nog het overblijfsel van een poort met hekwerk staat, hetgeen gediend had om toegang tot de kerk

aan den kant van de Breedstraat te verleenen. Zusterlijk echter bood de Hervormde gemeente aan de thans in rouw gedompelde Luthersche het gebruik van haar kerkgebouw aan; en tot aan den tijd der vereeniging toe is dit blijven voortduren, zonder dat dit, daar de uren der godsdienstoefening van beide gemeenten uiteenliepen, eenige stoornis verwekte, maar zelfs ook daardoor de band van Christelijke gemeenschap, die ook altijd tusschen beiden bestaan had, te naauwer werd zaamgestrengeld.

Deze eensgezindheid, die ook tusschen de beide Predikanten der Hervormde en Luthersche gemeenten, ook zeker ten aanzien van hun gevoelen omtrent betwiste godgeleerde punten, zal hebben plaats gehad, kan dan ook veel hebben toegebragt tot de ineensmelting der beide gemeenten in 1825; ofschoon de wensch tot die vereeniging niet van de gemeente zelve was uitgegaan, maar wel van de Regering in Nederland, daar de aanvraag der Luthersche gemeente aan Z. M. Koning WILLEM I, dat van 's landswege het vernielde kerkgebouw mogt hersteld worden, gewezen werd van de hand. Dit was reeds in 1816 geschied. De wensch der regering werd overwogen en besproken; de gezindheid der leden van de beide gemeenten onderzocht, en daar er zich niet veel bezwaren tegen opdeden, kwam die vereeniging, de eerste die als zoodanig in ons vaderland of bezittingen bestond, tot stand; alhoewel sommige oude leden der voormalige Hervormde gemeente nog wel weten willen, dat dit sub- en obreptief heeft plaats gehad. Evenwel is nooit tot hiertoe de vrede en eensgezindheid tusschen de beide nu vereenigde afdeelingen verbroken geworden. Mogten er eenige ouden van dagen zijn, die zich nog herinneren oorspronkelijk Luthersch of Gereformeerd te zijn geweest, bij het opgekomen en opkomend geslacht bestaat natuurlijk die herinnering niet; zij wordt schaarsch door de ouders gekweekt en allen leven dus broederlijk met elkander. Wel is het gebruik behouden, dat bij ontstentenis van een' Predikant, voor den oorspronkelijk Luthersche, door de commissie der kerkelijke zaken in Oost- en West-Indiën, een Luthersch Predikant of proponent wordt aangesteld, en voor den oorspronkelijk Hervormde, een die de Hervormde belijdenis is toegedaan; doch door hunne aanstelling bij de vereenigde Protestantsche ge-

meente op Curaçao vervalt als zoodanig het onderscheid van beider gezindheid; en daar zij tot hiertoe voortdurend ééne lijn getrokken hebben, zich niet ten doel stellende: *divide et impera* (verdeel en heersch), maar de waarheid in liefde volgens het Evangelie van CHRISTUS trachten aan te kweeken, zoo is er voorzeker geen vrees dat de eens aangegane verbroedering worde ontbonden, hetgeen zeker ook thans ten verderve der beide voormalige gemeenten zou uitloopen. — Het zegel der kerk na de vereeniging is zeer expressief, zijnde twee handen met elkander broederlijk vereenigd boven een' opengeslagen Bijbel, waarop te lezen staat: 1 Kor. I: 13, (Is CHRISTUS gedeeld? Is PAULUS voor u gekruisigd? Of zijt gij in PAULUS naam gedoopt?); terwijl rondom beiden het randschrift staat: »vereenigde Protestantsche gemeente te Curaçao."

De Roomsch-Katholieke gemeente, die op dit eiland verreweg de talrijkste is, omdat de meeste kleurlingen en slaven er toe behooren, heeft thans onderscheiden kerkgebouwen en godsdienstige inrigtingen, waaruit men de ernstige pogingen zien kan, welke in het werk worden gesteld, om godsdienstige kennis en beschaving ook onder die leden onzer maatschappij te bevorderen; en hetgeen bij de eventuele en nu ook zoo gehoopte emancipatie niet kan nalaten goede vruchten te dragen. Wat zou de vrijgemaakte slaaf toch zijn zonder godsdienst? Kan en moet deze niet een der middelen, zoo niet het hoofd- of eenig middel zijn, om hem te leeren, zijne driften te beteugelen, naarstig te arbeiden, zich vrijwillig naar de bestaande wetten te schikken? Heeft de slaaf nu eerbied voor de godsdienst en het godsdienstige, onder welken vorm dan ook hem voor oogen gehouden en ingeplant, dan zal hij zich ook tot orde en maatschappelijke deugd willen laten leiden, door hen, wien hij zijn vertrouwen als zijne zielezorgers schenkt. Dat doel ook te bevorderen, met den vrede voor allen, van elks regtschapenheid, van elks liefde voor zijnen medemensch, welke godsdienst hij dan ook belijdt, mogen wij met regt verwachten en verwachten het ook, aangezien de eensgezindheid, waarin de belijders der onderscheiden gezindheden tot hiertoe op dit eiland hebben geleefd, en waaraan wel niemand voortaan eenigen afbreuk zal willen doen.

De bijzonderheden, de kerkgebouwen en inrigtingen bij de Roomsch-Katholieke gemeente bestaande, ons door eene vriendelijke hand medegedeeld, deelen wij thans op hare beurt mede. — De hoofdkerk aan de H. ANNA toegewijd, aan de Spaansche zijde in de Breedstraat gelegen, is in de helft van de vorige eeuw gebouwd. Te voren bestond hier slechts eene kleine kapel, van welke de laatste overblijfsels vóór eenige jaren zijn afgebroken. De St. Anna kerk heeft in 1826 en 1827 eene vergrooting en verbetering ondergaan. — Wij voegen er bij, zooals wij reeds vroeger hebben opgemerkt, dat het gebouw, vooral als hoofdkerk, geen aanzienlijk gebouw mag heeten, en de afgeknotte toren aan het achterste gedeelte bijgebouwd, het gebouw zelf nog ontsiert. Aan de Oostzijde is een ruim geplaveid, net plein of koraal, waarin ook de woningen voor de dienstdoende geestelijken gevonden worden. Digt bij de kerk is de woning van den bisschop.

In de West-divisie des eilands, op den tuin *Kabrietenberg*, anders genoemd *Barber*, is de kerk van den H. JOZEF. Dit gebouw was eertijds een maïs-magazijn, hetwelk in 1829 door den toenmaligen eigenaar van gezegden tuin, voor een' bepaalden tijd werd afgestaan, om daarvan een kerkgebouw te maken. In het jaar 1832, toen die tuin door den tegenwoordigen bisschop van Atrum, den hoogeerwaarden Heer M. J. NIEWINDT werd aangekocht, werd de kerk het eigendom der R. K. gemeente.

In de Oost-divisie bevindt zich de kerk van de H. ROSA, onder opzigt van genoemden bisschop, in 1840 gebouwd op een' grond daartoe door eene vrouw, die te St. Thomas woonde, geschonken.

In de Midden-divisie is de kerk, aan de H. MARIA toegewijd. De grond daartoe was te voren door den bisschop aangekocht, en de kerk werd in 1849 ingewijd.

Aan de Westpunt des eilands is de kerk van den H. PETRUS, in 1854 gebouwd op een stuk gronds daartoe door den Heer M. E. VAN DER DIJS (lid der Protestantsche gemeente) als eigendom aan de R. K. gemeente afgestaan.

In het Oostgedeelte der West-divisie is de kerk van den H. WILLEBRORDUS, die tot nog toe echter slechts uit eene strooijen hut bestaat, doch weldra, zoo als de bisschop

hoopt, door een steenen gebouw zal vervangen worden. Het bestuur des eilands heeft den grond daartoe in eigendom aan de R. K. gemeente geschonken.

In 1841 is door den bisschop, zooals men dat noemt: aan de overzijde der haven (de Willemstad blijft altijd de oorspronkelijke stad) wij zeggen gewoonlijk Spaansche zijde, een huis aangekocht en tot een gesticht van *zusters van liefdadigheid* ingerigt (te voren reeds door ons vermeld), waarin zich eene kapel bevindt, benevens onderscheiden scholen, waarin aan kinderen van het vrouwelijk geslacht, zonder onderscheid van godsdienstige belijdenis, schoolonderwijs wordt gegeven. Ook bij de kerken van den H. JOZEF, de H. ROSA en de H. MARIA zijn scholen, waarin zusters uit het bovengenoemde gesticht, arme kinderen van onderscheiden godsdienstige gezindheden, onderwijzen in het lezen, schrijven enz. In meergenoemd gesticht en op Pietermaai zijn bewaarscholen voor kleine R. K. kinderen, waarin voorn. zusters in het godsdienstig en eerstbeginnend schoolonderwijs werkzaam zijn.

Bij de genoemde kerken ten platten lande zijn gewijdde kerkhoven, zoo als die, welke wij reeds te voren hebben genoemd, aan den Rooden weg en op Pietermaai, als men den berg Altena is opgegaan.

In 1830 is hier een R. K. Armbestuur opgerigt, onder den naam van: Roomsch-Katholieke maatschappij van Weldadigheid, welke aan arme, vrije lieden der R. K. gemeente 's maandelijks geld uitdeelt; waartoe de middelen uit collecten, liefdegaven en toelage van Gouvernementswege gevonden worden.

In 1852 vestigde zich hier ook eene maatschappij, die uit vrijwillige giften en geldelijke bijdragen der R. K. gemeente, zich de middelen heeft weten te verschaffen, om aan de R. K. armen bij hun overlijden eene behoorlijke doodkist en begrafenis te bezorgen. De Directie dier zelfde maatschappij heeft in het afgeloopen jaar ook ondernomen om een Gasthuis voor zieken, zonder onderscheid van welke godsdienstige belijdenis zij ook mogen zijn, op te rigten; door milde bijdragen van de geheele bevolking dezes eilands en eene geldelijke ondersteuning des Gouvernements geholpen, is zij in haar nuttig ontwerp geslaagd, en de kranken

worden er door de zusters van Liefdadigheid, daartoe opzettelijk uit het Moederland gekomen, verpleegd.

Hoe groot het getal dienstdoende geestelijken en daartoe opgeleid wordende seminaristen op dit eiland is, is mij niet juist opgegeven, maar ik meen, over de twintig, en een niet veel minder getal zusters van liefdadigheid. Gedurig komen er nog uit Nederland aan, die, naar wij gelooven, vrij goed akklimateren, ofschoon in de laatste jaren voor velen pas uit Europa aangekomenen, het klimaat op dit eiland zeer verderfelijk is geweest, alhoewel het te voren den naam had, dat het er zeer gezond was. Onderscheiden slagtoffers van het klimaat zijn reeds gevallen en vallen nog.

Gaarne zouden wij ook eenige bijzonderheden omtrent de hier gevestigde Israëlitische gemeente, buiten die, welke wij reeds hier en daar gegeven hebben, hebben medegedeeld, doch onze aanvraag daaromtrent aan den Rabbijn is niet beantwoord, hoewel niet met een onvriendschappelijk oogmerk. Alleen kunnen wij hier dus opgeven, dat er te voren aan de Spaansche zijde in de Breedstraat, eene synagoge bestond, die sedert verlaten en afgebroken is, en nu een door muren ingesloten onbebouwd erf blijft, en zooals men opgeeft, honderd jaar aldus blijven moet, voor dat het zou mogen worden verkocht en bebouwd. Een nieuwe synagoge is toen gebouwd in de Willemstad, zeker meer ten gerijve der Israëlitische gemeente, welke grootendeels dáár en op het aangrenzende Pietermaai woont. Dat kerkgebouw is, ofschoon wat de ligging midden in de stad betreft, af te keuren, zoo als wij reeds hebben opgegeven, zeer doelmatig groot en ruim. — Nadat er meer dan eene halve eeuw geen Rabbijn bij de gemeente, die vrij talrijk en gegoed is, maar slechts een voorzanger, had gefungeerd, is er in het begin van dit jaar, een uit Nederland met familie overgekomen, die, volgens de bepaling, als zijnde de gemeente, eene Nederduitsch-Portugeesch-Israëlitische gemeente ook in het Nederduitsch predikt, ofschoon zeer weinigen van de vergaderde in de synagoge het Hollandsch verstaan. Dit zal echter hun een prikkel worden, om de jeugd meer in de Nederduitsche taal te doen onderwijzen en zoo hunne Nederlandsche afkomst beter staande te houden. Onlangs is

dan ook een Israëlitisch onderwijzer uit Amsterdam overgekomen, die van de plaatselijke schoolcommissie verlof heeft erlangd eene school te openen, waarin hij in verschillende vakken van onderwijs, ook zooals ik meen, in het godsdienstige en in het Hebreeuwsch (hetgeen hier door weinige joden verstaan wordt) onderrigt geeft; daarin ook, wat de meisjes aangaat, bijgestaan door eene dame van de Israëlitische godsdienst, ook vóór eenigen tijd met haren man uit Nederland overgekomen, doch welke laatste vóór weinige weken aan de gele koorts bezweken is.

De joodsche armen, die echter weinig in getal zijn, worden ruim verzorgd en bedeeld, en bij gelegenheid van kerkelijke feesten worden hunne toelagen nog merkelijk verhoogd. Er bestaat ook nog eene Israëlitische maatschappij van Weldadigheid, die ook zeer goed naar buiten werkt, zoodat niemand der behoeftigen aan het noodige gebrek heeft en hunne kinderen gratis goed onderwijs ontvangen. — Van tijd tot tijd bij bijzondere gelegenheden bedenken de Israëliten of sommigen hunner ook nog de armen der andere gezindheden op het eiland; en aan hun eigen armen doen zij vrij ruime buitengewone giften, hetgeen zeker tot navolging zou moeten aansporen. — De harmonie, waarin de onderscheiden gezindheden en hare geestelijken leven, laat, zoover wij weten, niets te wenschen over.

NASCHRIFT.

Eene recensie op mijn eigen werk en dat in een naschrift, neen, die zal ik niet schrijven; dat is wat vreemd. En toch als ieder schrijver, die onpartijdig te werk ging, het doen kon en doen wilde, hoeveel zou hij misschien op zijn eigen werk hebben aan te merken, als het hem met gedrukte letters toespreekt. Doch hier moet ik eenige opheldering geven. Mijn reisverhaal was veel uitgebreider, dan het nu gedrukt is. Het was te uitgebreid, om het zoo in het licht te geven, en dus zou het worden ingekort. De inkorting moest worden toevertrouwd aan iemand, die aan de reis geheel vreemd was, en wat wonder dat, toen ik de afgedrukte

bladen onder het oog kreeg, ik hier en daar wel wat had aan te merken? Ondertusschen gedane dingen hebben geen keer, en met geen mogelijkheid kon er weder worden ingebragt, wat ik er gaarne ingebragt, en ook uitgelaten, wat ik er gaarne uitgelaten had gezien. Door die inkorting zijn dan ook eenige leemten, en in het reisverhaal en verder ook, misschien door onduidelijkheid van mijn handschrift, eenige drukfouten. Wat in de vier eerste bladen mij aan te merken valt is dit: bl. 3, op het laatst kan de zinsnede: *en in dat vertrouwen — uit* wegvallen. — Op bl. 5 lees *hoenders* in plaats van *eenden*. — Bl. 6, *de storm weder*, in plaats van *stormweder*. — Bl. 9, *zoo ver de passagiers betreft*, weglaten. — Bl. 20, *Wighstreet* lees *Highstreet*. — Bl. 23, *Wesleyanen* lees *Mesleganen*. — Bl. 24. Door de inkorting was niet gemeld, dat mijn jongste zoontje in het Nieuwe Diep reeds ernstig ziek was geworden. Op diezelfde bladzijde bij de nieuwe regel, moest een nieuwe dagteekening staan, ik meen 12 November. — Bl. 27 op *genen* moet *deze* en niet *anderen* staan. — Bl. 35 moet bij den nieuwen regel een nieuwe dagteekening zijn; misschien 4 December. — Bl. 42 moet achter de woorden: *de loodsboot — opdagen*, ingevoegd worden: *doch weigerde om ons binnen te loodsen*. — Bl. 48, moet 415, in plaats van 1415 gelezen worden. — Bl. 54 leze men tweemaal: *pesos* in plaats van *petas*. — Bl. 55 *Scharlo* in plaats van *Scheello*. — Bl. 59 moet *onze* vóór *kleurlingen* wegvallen. — De naam, bl. 61 en 62 *Sarpostas*, moet zijn: *Sasportas*, en *Leuffer*, *Lauffer*, zoo als later goed staat; *Fierce* moet zijn: *Tierce*. — Bl. 64 *Petil*, *Pitot*.

Dit heb ik, met voorbijgaan van eenige drukfouten, die ik hoop dat de goedgunstige lezer ook zal voorbijgaan, opgeteekend. Als ik nog andere bladen druks onder het oog krijg vóór de uitgaaf, hoop ik daarmede voort te gaan. Anders.... is er geen verandering mogelijk. Denk, lezer, dat ik meer dan anderhalf duizend mijl van mijn werk af ben en die het uitgeven en corrigeren, van mij. Niet zeer gemakkelijk, om elkander iets spoedig te vragen.

Curaçao, April 1857.

INHOUD.

Bladz.

INLEIDING. . . . . 1.

SCHETS VAN DE GESCHIEDENIS VAN CURAÇAO. . . . . 47.

SCHETSEN VAN CURAÇAO.

DE STAD. . . . . 75.

BUITEN DE STAD. . . . . 97.

INWONERS. . . . . 109.

DIEREN EN PLANTEN. . . . . 117.

DE TAAL. . . . . 124.

ZEDEN EN GEWOONTEN. . . . . 131.

KERKELIJKE ZAKEN ENZ. DER ONDERSCHEIDEN GEMEENTEN. 148.

NASCHRIFT. . . . . 161.